

Літаратура і мастацтва

газета творчай інтэлігенцыі Беларусі

19 САКАВІКА 1999г.

№ 11/3991

КОШТ 12 000 РУБ.

КАНСЕРВАТЫЎНАСЦЬ ВЁСКІ — САЮЗНІК РЭФОРМЫ

Анатоль КАЛАЧОЎ:
“Калі ў гараджан зароботная
плата — асноўны даход,
які забяспечвае пражыццё,
то селянін забяспечвае сябе,
галоўным чынам, за кошт
сваёй гаспадаркі. За калгас
і саўгас ён трымаецца
толькі каб не пашкодзіць
сваёй сям’і. Бо могуць адмовіць
у многім: у нарыхтоўцы сена,
саломы, паліва, не выпішуць
зерня, не дадуць каня, ды ці мала
яшчэ іншых “мер” у дзяржавы...”

5

БАЛАДЫ ЛЁСУ

Міколы МЯТЛІЦКАГА

8

ДВА АПАВЯДАННІ

Васіля ТКАЧОВА

9

ТАЯМНІЦЫ КАРЛА БАРАМЕЯ

Святлана БЕРАСЦЕНЬ: “У той самы
лютаўскі вечар, калі тысячы
сталічных жыхароў дэманстравалі
“пацалунак Гінеса” і Альберт
Скараход ставіў свой легендарны
рэкорд, стоячы на галаве падчас
выканання песні, Пінск слухаў
юнага саліста, здатнага даць фору
многім аўтарытэтам,
рэкардсменам і “зоркам”.

10—11

“Я — СПРАДВЕЧНЫ ШУКАЛЬНІК...”

Творы ўдзельнікаў семінара
маладых літаратараў, які адбыўся
на пачатку сакавіка ў “Іслачы”.

13—15

БУДЗЬМА РАЗАМ!

Шаноўныя чытачы! Ідзе падпіска на наш
штотыднёвік на другі квартал 1999 года. На
“ЛіМ” можна падпісацца ў любым пашто-
вым аддзяленні. Кошт падпіскі на месяц —
70 тысяч рублёў, на квартал — 210 тысяч
рублёў.

Наш індэкс — 63856.

“Там, дзе Іслач бруіцца...”

Імгненні семінара маладых літаратараў...

Фота Яўгена ПЯСЕЦКАГА

"Хочаш жыць — умей круціцца..." Дзе і калі ўзнікла нарадзілася гэтая памоўка? Быў жа час, калі яна начыста выходзіла з ужытку, агучвалася зрэдку хіба ў крымінальным асяроддзі. А цяпер вось амаль ганарова прамаўляецца і ў коле нібыта інтэлігентных людзей. А як жа! "Хочаш жыць — умей круціцца!" Умей што-небудзь танней купіць і даражэй прадаць. Куплю — прадам! Абвесткі аб гэтым запаўняюць газетныя палосы...

А дзівак-паэт, між тым, насуперак гэтым усеагульнаму куплянню-прадажніцтву, наўна і цнатліва кажа: "Што на зямлі чалавека трымае? Тое, што нельга прадаць і купіць... Што нас у свеце падманым ратуе? Тое, што нельга купіць і прадаць..." Купіць і прадаць нельга Радзіму, Любоў ды Сумленне. Толькі ж — хто ўчуе дзівака-паэта? А сёй-той, учуўшы, яшчэ і пасміхнецца: "Радзіма? Любоў? Сумленне? Усё гэта заляжалы тавар..."

Вось і круцімся... Жывём...

ПАДРАХУНКИ ТЫДНЯ

Паводле афіцыйных дадзеных, за апошнія сем гадоў нараджалася ў Беларусі скарацілася на 37 працэнтаў, а смертоўнасць павялічылася на 25 працэнтаў... Летась страты ад пажараў склалі па краіне 792,2 мільярда рублёў... З 1990 года колькасць клубных устаноў скарацілася на 21 працэнт (пераважна на вёсцы), бібліятэк — амаль на 16 працэнтаў; гэта значыць, зачыніўся кожны пяты клуб і амаль кожная шостая бібліятэка... Лічбы гэтыя, апублікаваныя ў друку дзямі, красамойна гавораць пра якасць нашага жыцця...

ЗАЦІШША ТЫДНЯ

Цэнтрвыбаркам паведаміў, што за ўвесь час выбарчай кампаніі ў мясцовыя Саветы ад грамадзян краіны паступіла толькі чатыры скаргі. Высновы з гэтага зроблены такія: людзі сталі менш скардзіцца таму, што на самым высокім узроўні была праведзена арганізацыйная, растлумачальная работа сярод выбаршчыкаў. А між тым ці не тлумачыцца адсутнасць скаргаў і заяў абьякавасцю насельніцтва да прызначаных на 4 красавіка выбараў?

"ЧАРАДЗЕЙСТВА" ТЫДНЯ

З Амерыкі прыйшло паведамленне, што на сёлетнім, 71-ым уручэнні "Оскара", якое пройдзе ў Галівудзе, афіцыйным моцным напіткам будзе мінская гарэлка "Усяслаў Чарадзеі". На віна-гарэлачным заводзе "Крышталь" вестку, вядома, успрынялі з радасцю. Пospех — нечуваны! Ён адкрывае шырокія перспектывы для прадукцыі завода. З другога ж боку... Пры цяперашняй цане пшаніцы — 85 долараў за тону — вытворчасць "белай" становіцца стратнай, рэальная цана паўлітроўкі вагаецца ў межах 350—380 тысяч рублёў. Запасаў зерня няшмат, а валютных сродкаў няма. Вырашэнню пытання не спрыяе нават і вялікае "чарадзеіства"...

ПРАВА ТЫДНЯ

У сувязі з 50-годдзем прыняцця Усеагульнай дэкларацыі правоў чалавека Цэнтр па вывучэнні ААН, які працуе ў Беларусі, пачаў і ў гэтыя дні акцыю: "Усеагульную дэкларацыю правоў чалавека — у кожную сям'ю". Мэта акцыі — максімальна шырокае азнаямленне насельніцтва Беларусі з гэтым асноўным міжнародным дакументам. Кожны, хто пажадае, можа бясплатна атрымаць тэкст Дэкларацыі. Для гэтага дастаткова прыслаць у Цэнтр па вывучэнні ААН (220072, Мінск, вул. Акадэмічная, 25, п. 406) канверт з маркай і зваротным адрасам. Вось толькі ці паболей ў нас з вамі правоў ад гэтага?

НЮАНС ТЫДНЯ

З такімі "нюансамі", на жаль, апошнім часам даводзіцца сутыкацца ўсё часцей. Маецца на ўвазе нюанс моўны. У тым сэнсе, што беларуская мова ўсё больш здае ў беларускай жа краіне свае пазіцыі. Пра гэта сведчыць, скажам, амаль поўная адсутнасць беларускага слова на старонках так званых двухмоўнага друку. Яшчэ больш сумная навіна прыйшла са Слуцка. У апошняй літстаронцы "Слуцкага краю" з шаснаццаці аўтараў раённага літаратурнага аб'яднання "Случ" трынаццаць апублікавалі рускамоўныя вершы, хоць амаль усе яны — беларусы. І гэта — на Слуцчыне, якая была калыскай сучаснай беларускай мовы, якая дала нашай літаратуры больш за 30 пісьменнікаў і паэтаў!

СУСЕДСТВА ТЫДНЯ

Як мы ні "змагаліся" з НАТА, спыніць яго пашырэнне на ўсход ўсё ж не змаглі. Членамі НАТА сталі Польшча, Венгрыя і Чэхія, у выніку чаго мы апынуліся ў непасрэдным суседстве з ім. А што далей? Ці будзе прыродзена так званая "чырвоная лінія", прынцып якой нібыта дзейнічае і паводле якога былыя савецкія рэспублікі ніколі не павінны становіцца членамі НАТА? Як вядома, Літва, Латвія і Эстонія хочучы трапіць у гэты блок не менш, чым хацелі таго Польшча, Венгрыя і Чэхія...

ЭЛЕКТРОБУС ТЫДНЯ

Пасажыры 9-га тралейбуса маршруту, які ідзе ў сталічны мікрараён Сухарава, высокая ацанілі новую мадэль тралейбуса аб'яднання "Белкамунмаш". Нізкія прыступкі і тое, што падлога ў час пасадкі трохі нахіляецца, робяць тралейбус асабліва зручным для інвалідаў, старых людзей і дзяцей. А ў дадатак ён камфартabelны і прызнаны, калі верыць намесніку генеральнага дырэктара аб'яднання У. Нікалаеву, самым энергазаканамічным "электробусам" у свеце. Дарэчы, "Белкамунмаш" выказвае ахвоту папрацаваць і над мадэллю трамвая, які павінен стаць у наступным стагоддзі (ці тысячагоддзі) галоўным транспартным сродкам сталіцы Беларусі. Так трывае, камунмашаўці!

ВАДА ТЫДНЯ

Хоць апошнія дні і падмарожвае, асабліва ноччу, аднак жа ход вясны і сам Бог спыніць не можа. А вясна — гэта паводка. І, на жаль, сёлета яна выская і ўжо нарабіла нямала бяды, найперш на Брэстчыне і Гомельшчыне: затоплены сотні вёсак, тысячы хат і гаспадарчых будынкаў. Трывожныя весткі пачынаюць прыходзіць з Міншчыны, Гродзеншчыны, Магілёўшчыны. Паўсюдна ідзе змаганне са стыхіяй: умацоўваюцца старыя і насыпаюцца новыя дамбы, падвоззяцца жыхарам падтопленых раёнаў харчовыя і прамысловыя тавары першай неабходнасці, з затопленых мясцін вывозяцца людзі і жывёла. Савет Міністраў прыняў спецыяльную пастанову аб неадкладных супрацьпаводкавых мерапрыемствах. Усё гэта, дасць Бог, дазволіць звесці да мінімуму наступствы паводкі. Мо й праўда "вялікая вада не пройдзе", як у творчым запале (ці ўслужлівым экстазе?) напісалі журналісты адной саліднай газеты, бо, на добры лад, якраз і добра было б, каб вялікая вада прайшла і сышла...

ДРУК "Беларуская кніга-98"

Рэспубліканская выстаўка пад такой назвай, арганізатарамі якой сталі Дзяржаўны камітэт Рэспублікі Беларусь па друку, Беларуская асацыяцыя кнігавыдаўцоў, паліграфістаў і кнігараспаўсюджвальнікаў, урачыста адкрылася 16 сакавіка на другім паверсе мінскай кнігарні "Светач" (перад прысутнымі выступілі старшыня Дзяржжамдруку М. Падгайны і яго намеснік С. Нічыпаровіч), а перад гэтым прайшла прэс-канферэнцыя. Згаданая выстаўка — з шэрагу штогадовых агледзін, якія звычайна адбываюцца пры падвядзенні вынікаў чарговага выдавецкага года. У такім разе не абыйсца без лічбаў, бо яны, хоць, як кажуць, і сумная рэч, ды сказаць могуць шмат. Адны лічбы прыносяць радасць, другія — засмучэнні. Прыемна, для прыкладу, што ў параўнанні з 1997 годам колькасць беларускамоўных выданняў летась павялічылася на 18 працэнтаў, а тыраж — на 28,4. Ды не радасна ад усведамлення, што сярэдні тыраж адной кнігі (увогуле) упаў з 12,9 тысячы экзэмпляраў да 9,9. Эрэшты, сярэдні ўзровень ёсць сярэдні: дзе густа, а дзе і пуста. Той, хто рэгулярна сочыць за навінкамі, добра ведае, што асобныя кнігі выдавецтва "Беларуская

навука" (вельмі патрэбныя) выходзяць накладам значна меншым за адну тысячу. Стан сённяшняга кнігавыдання, як і ўсё, залежыць ад агульнага стану сучаснай эканомікі. Тым не менш гэтая галіна з'яўляецца ўсё ж адной з найбольш эфектыўных і адносна ўстойлівых галін народнай гаспадаркі. Беларуская кніга карыстаецца аўтарытэтам не толькі дома, а і за мяжой, у чым пераканалі Маскоўскі, Варшаўскі і Франкфурцкі кніжныя кірмашы, а таксама кірмаш "Кнігі Расіі", на якіх яна была годна прадстаўлена. Палітыка дзяржаўнай падтрымкі сацыяльна значных выданняў прыносіць плён. Летась дзяржаўнымі выдавецтвамі такой літаратуры выпушчана 609 найменняў тыражом 13,3 мільёна экзэмпляраў, што склала (адпаведна) ў параўнанні з 1997 годам 122 і 137,5 працэнта. Публічным бібліятэкам за кошт бюджэтных сродкаў было накіравана 32 назвы кніг. Паглядзець на выставе было што. Папрацавалі дзяржаўныя і недзяржаўныя выдавецтвы і над адборам рукапісаў, і над належным афармленнем кніг, што, дарэчы, засведчыў XXXIX Рэспубліканскі конкурс "Мастацтва кнігі", які пра-

ходзіў 24—25 лютага. На яго было прадстаўлена больш за 160 лепшых узораў кніжнай прадукцыі. Лепшымі выданнямі 1998 года прызнаны: "Гарады Беларусі на старых паштоўках" В. Целеша ("Беларусь"), "Пан Тадэвуш" А. Міцкевіча (Беларускі фонд культуры) і "Жыватворны сімвал Бацькаўшчыны" У. Арлова ("Асар"). А ўвогуле ў гэтым кірунку асабліва паспяхова працуюць такія выдавецтвы, як "Беларусь" (6 дыпламаў), "Юнацтва" (5), "Полымя" (4) і "Вышэйшая школа" (4). У час выстаўкі адбыліся прэз'еры кніг. У сераду — даследавання "Кніжна-пісьмовая культура Беларусі. Адраджэнне і ранняе барока" І. Саверчанкі, выпушчанага выдавецтвам "Тэхналогія", у чацвер — зборніка "Млын на сямі колах. Легенды і паданні", укладальнікам якога з'яўляецца І. Маслянічына ("Юнацтва") і "Ілюстраваная хроналогія історыі Беларусі" ("Беларуская энцыклапедыя" імя Петруся Броўкі). Дзве прэз'еры мяркуецца правесці сёння. Наведвальнікаў выстаўкі чакае сустрэча з двухтомнікам "Гісторыя Беларусі" ("Універсітэцкае") і лепшымі кнігамі выдавецтва "Беларусь".

Н. К.

СЕМІНАРЫ Дзеля ўзаемаўзбагачэння

Міжнародны семінар перакладчыкаў, які задумалі правесці пасля вялікага перапынку, пачаўся з "круглага стала" ў Саюзе пісьменнікаў. — Мы не ставім перад сабой нейкіх глабальных мэтаў, — падкрэсліў старшыня саюза Уладзімір НЯКЛЯЕЎ. — Наша задача — адродзіць хаця б традыцыйна моцны літаратурны сувязі: з Расіяй, Украінай, Балгарыяй, Польшчай, краінамі Балтыі. На пасланых запрашэнні, на жаль, адгукнуліся нямногія. (На тое ёсць аб'ектыўныя прычыны.) Першаму прадаставілі слова на паседжанні даўняму сябру Беларусі, вядомаму балгарскаму пісьменніку Стэфану ПАПТОНЕВУ. Ён паведаміў, што рэальным вынікам шматгадовых літаратурных сувязей стала анталогія беларускай паэзіі, якая пабачыць свет у наступным годзе. Румяна ЯЎЦІМАВА дадала, што не заляжаўся ў крамах паўтаратысячны тыраж нумара "Панарама" з творами беларускіх аўтараў, што паспяхова разыходзіцца цудоўна аформлены зборнік паэзіі Яўгеніі Янішчыцы. У абодвух выпадках мела месца дапамога пасла Беларусі ў Балгарыі А. Герасіменкі. Балгарская дэлегацыя прывезла з сабой дагавор аб супрацоўніцтве двух творчых саюзаў, падпісаны старшынёй балгарскага саюза Мікалаем Хайтавым. Свой подпіс паставіў пад дагаворам і У. Някляеў. Пётр КОШАЛЬ (Масква) абмяляў сітуацыю ў Расійскай Федэрацыі. З тоўстых літаратурных часопісаў на сёння больш-менш трымаецца толькі "Дружба народаў". Дзяржаўных выданняў практычна не засталася. Літаратурныя газеты служаць тым, хто іх утрымлівае альбо спансіруе. Творчых саюзаў зараз некалькі, але дзейнасці іх практычна не відна. Адзін саюз (на былой вуліцы Вароўскага) здае плошчы прыватным фірмам у арэнду, другі, на Камсамольскім праспекце (яго па звычцы завуць бондараўскім), займаецца тым, што выпрошвае грошы ў губернатараў і арганізоўвае выязныя паседжанні ў Яркуці, Краснадары і г.д. Усе саюзы, у тым ліку і дробныя, не кантактуюцца, не ведаюць і не чытаюць адзін аднаго. Інфармацыя

пра навінкі беларускай літаратуры і культуры да расійскага чытача практычна не даходзіць. Гэты факт, як высветлілася, непакоіць не толькі маскоўскага паэта. Доктар філалогіі Вячаслаў РАГОЙША, у прыватнасці, выказаў недаўменне, чаму ў нас толькі адзін культурны калідор — на Усход, і той аднабаковы: адтуль звестак лавіна, ад нас жа выпадковыя і спарадчыныя. Запэўніванні ў дружбе чамусь не падмацоўваюцца рэальнымі справамі, за 10 апошніх год у Маскве выйшлі адно зборнік беларускіх народных казак (укл. У. Конан, Л. Званарова) і аўтарска перакладная анталогія Г. Рымскага. Адзіная газета, якую можна выпісаць у РФ, — гэта "Культура". Увогуле ж у нас можа быць два рэчышчы гаворкі: або ўспамінаць і скардзіцца, або прыняць усё, як ёсць, і думаць пра магчымыя крокі дзеля духоўнага ўзаемаўзбагачэння. Што мы па сутнасці ў міжнароднай ізаляцыі, адзначалі многія выступоўцы. Справа культурнага ўзаемаабмену не стала ў рэспубліцы дзяржаўным клопам. Многія перыядычныя выдання не атрымлівае нават Нацыянальная бібліятэка. Вось чаму ёсць неабходнасць стварэння арганізацыі "Міжнародная кніга". Непадобна таксама, каб культурным абменам займаліся чыноўнікі з апарату СНД, а там жа маецца, несумненна, адпаведнае падраздзяленне.

Гучалі нараканні і на поўную адсутнасць абмену радзё- і тэлеперадачамі нават з бліжэйшымі суседзямі. Усё лепшае, што мае кожны народ, павінна даходзіць да іншых, сказаў загадчык кафедры славістыкі БДУ Іван ЧАРОТА. Вось чаму мы з асаблівай пашанай ставімся да тых, хто перакладае з беларускай мовы. У кожнага з нашых перакладчыкаў ёсць па некалькі гатовых кніг "у сталя". У аднаго Н. Гілевіча, прызнанага лідэра ў галіне паэтычнага перакладу, на тры тамы славянскай паэзіі — звыш 400 аўтараў! "Жыццё нас даўно скіроўвае ў практычны бок, — сказаў Ніл ПЛЕВІЧ, — каб меней было пустапарожняга пафасу і болей спраў." Дагавор з балгарскім пісьменнікам саюзам — прыклад таго, што пры жаданні нешта можна рабіць і ў сённяшніх няпростых умовах. Сяргей ЗАКОННІКАЎ, галоўны рэдактар "Полымя", якраз і спыніўся на тым, што робіць часопіс дзеля мацавання дружбы і літаратурных кантактаў. Удзельнікі семінара сустрэліся з кіраўнікамі літаратурных выданняў і выдавецтваў, а таксама з рэдакцыяй "ЛіМа".

Г. К.

На здымку: выступае балгарская госця Румяна Яўцімава. Фота А. Прупа

У бой ідуць адны старыя...

Ансамбль салістаў "Класік-Авангард" падрыхтаваў новую канцэртную праграму з музыкі канца XVIII ст. Сёння, у канцы жорсткага і цынічнага нашага веку, тая музыка выглядае асабліва тонкай, далікатнай і нават крохкай. Для нашага слухача ў гэтым часе яна можа падацца ілюзорнай і трохі манернай, але гэта часовае скажэнне. Насамрэч яна вельмі шчырая і крыху наўняная, нягледзячы на высокую яе прафесійнасць, элегантнасць і галантны лоск эпохі. Гэтая музыка стане дзівоснай аўрай для адпачынку і лёгкім дотыкам тае эпохі, якая ўжо ніколі не вернецца.

У часе канцэрта ажывуць камерныя творы ўкраінца Д. Бартнянскага, які атрымаў выдатную еўрапейскую адукацыю, шмат гадоў правёў у Італіі, а пасля зрабіў бліскучую кар'еру пры двары ў Пецярбурзе. Ягоныя творы сталіся яркай з'явай у музычным жыцці Расіі XVIII ст. Канцэртная сімфонія і квінтэт, што прагучаць у выкананні ансамбля, з'яўляюцца ўзорамі камернай музыкі Бартнянскага.

Не менш цікавы Квартэт чэшскага кампазітара і флейтыста А. Рэйха, які доўгі час працаваў у Боне і стварыў багата музыкі для духавых інструментаў. Твор вызначаецца дзівоснай меладычнасцю і цудоўнымі тэмбральнымі фарбамі.

Прадстаўлены ў канцэрте і чэх Ё. Фіяла. Ён быў вельмі выканаўцам на віоле да гамба, бліскучым габаястам і вяланчэлістам. Фіяла навучаўся ў Празе, з 1777 г. быў габаястам у капэлах Мюнхена і Зальцбурга, дзе яму спрыяў Леапольд Моцарт. Пасля былі Вена (1785 г.), дзе Фіяла пасябраваў з Вольфгангам Амадэем Моцартам, царскі двор у Пецярбурзе (да 1790 г.). Як выдатны віртуоз, Ёзэф Фіяла шмат канцэртаваў. У Квартэце, што прагучыць у Камернай зале філармоніі 22 сакавіка, знаўцы музыкі будуць адзначаць характэрнасць стылістыкі эпохі і шукаць таямнічыя павязі творчага знаёмства Ё. Фіялы з В. А. Моцартам.

Аляксей ФРАЛОЎ

Калі карабель тоне, ён пасылае кліч аб дапамозе. Удзельнікі "круглага стала" "Маладое беларускае кіно", які адбыўся 11 сакавіка ў Саюзе кінематографістаў, нагадалі мне матросаў гінучага судна. "Трэба канчаткова вырашыць: калі наш кінематограф сканаў — паставіць кропку, калі яшчэ не — шукаць выйсце", — такімі словамі распачаў "круглы стол" І. Волчак, старшыня Беларускага саюза кінематографістаў.

"Круглы стол" пачаўся з непрыемнай для ўсіх навіны: не прыехалі доўгачаканыя саноўныя госці — С. Лук'янчыкаў, Б. Гарошка, Ю. Цвяткоў, ад якіх, па сутнасці, і залежала вырашэнне балючых "кіношных" праблем. Менавіта на дзень "круглага стала" дырэктар кінастудыі "Беларусьфільм", яго намеснік, а таксама намеснік міністра культуры вызначылі сустрэчу з М. Пташуком, на якога сёння топчаць зубы ўсе яго калегі (бо "Момент ісціны" — адзіны фільм, які зараз здымаецца на "Беларусьфільме"). І зноў кінематографісты казалі пра набалелае самім сабе, як кажуць, "на кухні". А набалела ў першую чаргу ў маладых. Сённяшнія праблемы здаюцца сапраўды невырашальнымі.

З 45 маладых кінематографістаў (курс В. Турава і В. Дашука) цяпер працуюць у кіно толькі 19 чалавек. З адзінаццаці рэжысёраў-дакументалістаў здымаюць два чалавекі — В. Асюк і Г. Адамовіч. З чатырох мастакоў-пастаноўшчыкаў працуе ў кіно толькі адзін — Н. Навоенка. З 1994 года толькі сямі выпускнікам пашанцавала зняць дэбютныя карціны. Мо з гэтай прычыны сёлета ўпершыню работы маладых беларускіх кінематографістаў не бралі ўдзел у між-

народным фестывалі кінашкол "Святая Ганна".

Немагчымаць рэалізавацца мяжуе і са складаным працэсам змены пакаленняў. Сталыя майстры (у "круглым стане" ўдзельнічалі А. Белавусаў, В. Цяслюк, В. Рыбараў, Ю. Хашчавацкі, В. Шавялевіч, Ю. Марухін) упэўненыя, што праблема маладых — гэта праблема творчасці. "За апошнія дзесяць гадоў маладымі не зроблена ніводнага сур'эзнага фільма, які б выклікаў грамадскі рэзананс", — адзначаў рэжысёр В. Рыбараў. Рэжысёр А. Белавусаў раіў маладым кінематографістам больш смела адстойваць свае правы, змагацца за кожны праект з'яднанай каманды і не чакаць "манны нябеснай" ад Міністэрства культуры ці "Беларусьфільма". Па яго словах, у бой ідуць пакуль адны старыя — зусім нядаўна, абараняючы свой фільм, атрымаў другі інфаркт рэжысёр М. Жданоўскі.

Маладыя кінематографісты (выступілі В. Марчанкава, А. Трафіменка, С. Галавецкі, І. Волах, Ю. Дакучаеў) абараняліся. Таму больш грунтоўным было выступленне Ю. Хашчавацкага, які прапанаваў як маладым, так і сталым калегам працаваць усім разам, дапамагаць адзін аднаму на гэтым гінучым караблі.

Здаецца, выйсце ёсць: хутка будзе выдадзены каталог фільмаў маладых беларускіх кінематографістаў, а ў жніўні — распачнецца рэспубліканскі конкурс сцэнарыяў. Прапанаваў дапамагчы і В. Шавялевіч, кіраўнік "Белвідэацэнтра". Але, на жаль, глядзячы на маладых, я бачыла толькі патухлыя вочы.

Вольга БАРАБАНШЧЫКАВА

Збіраюцца грошы на храмы

У Магілёве з'явіліся дзве новыя царквы. Першая, Свята-Праэбражэнская, пачала часова дзейнічаць у памяшканні жылога дома, што па вуліцы Фёдарова ў раёне Задняпроўя. А пакуль што шукаецца месца і збіраюцца грошы на ўзвядзенне сапраўднай царквы. Да гэтага часу ў раёне Задняпроўя не

было ніводнага дзеючага храма. А ля Палыкавіцкай крыніцы асвечана нядаўна пабудаваная капліца ў гонар вялікапакутніцы Параскевы. Мясцовыя вернікі зараз таксама збіраюць грошы на ўзвядзенне новага храма. Дарэчы, ён (пад той жа назвай) існаваў на гэтым месцы з мінулага стагоддзя.

Лялечны тэатр зачынены

Па распараджэнні дзяржпажарнага ўрада ў Магілёве часова зачынены абласны лялечны тэатр. Будынак, у якім ён на працягу 19 гадоў размяшчаўся, састарэў і ўжо не адпавядае неабходным патрабаванням супрацьпажарнай бяспекі. Да таго ж тэатр за гэты час ні разу капітальна не рамантаваў. Усе неабходныя работы намечаны на лета. Упраўленне культуры аблвыканкама выдзеліла на рамонт 8 мільярдаў рублёў. Але ці хопіць іх, каб выкачаць усе патрабаваныя пажарных?

Каб аднавіць мемарыял

У горадзе падведзены вынікі конкурсу на лепшыя эскізы праекта аднаўлення і рэканструкцыі мемарыяльнага комплексу па вуліцы Лазарэнкі. Канкурсантам прапанаваўся аб'яднаць у адзін ансамбль ужо ўстаноўлены ў скверы Герояў помнікі воінам савецкай арміі і апалчэнцам, памятны знак падпольшчыкам, а таксама спраектаваць будучы помнік воінам-інтэрнацыяналістам. На конкурс было

прадстаўлена 8 работ, пяць з якіх — калектыўная праца навучэнцаў архітэктурнага аддзялення Магілёўскага будаўнічага каледжа. У выніку перамагла моладзь. Першую прэмію ў сто мільянаў рублёў журы прысудзіла творчаму калектыву навучэнцаў чацвёртага курса названага каледжа: Д. Ныркову, Д. Гаўрыку, Д. Стральцову і Г. Козыраву.

Алесь ПЯТРОВІЧ

ГОМЕЛЬ...

Падарунак мастака

У вёсцы Ставок Пінскага раёна нарадзіўся сябра Саюза мастакоў — Міхаіл Пятровіч Балюк, які 40 гадоў творча працуе ў Гомелі. Ён з'яўляецца прызнаным майстрам дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва і перш за ўсё скульптуры дробных форм, выкананай у кераміцы. У сваіх творах Міхаіл Пятровіч адлюстроўвае жыццё і побыт беларускага народа, стварае галерэю вобразнаў нашых сучаснікаў. Большасць работ майстра вызначаюцца нацыянальным каларытам, напоўнены гумарам і аптымізмам. Гэта кампазіцыі "Маё Палессе", "Дзед і баба", "Рыбак", "Сейбіт"... Вядомыя і медалі, створаныя мастаком. Сярод іх — "Хатынь", "Нафтаправод "Дружба".

Работы Міхаіла Пятровіча экспанаваліся ў Іране, Турцыі, Германіі, Венгрыі, Польшчы, Мінску і Маскве. У гэтыя дні творчасць Балюка шырока прадстаўляе гамяльчанам мастацкі аддзел абласнога краязнаўчага музея. Работы, уключаныя ў гэтую экспазіцыю, Міхаіл Пятровіч падараваў Гомелю.

Аляксей ШНЫПАРКОЎ

ВІЦЕБСК...

Тыдзень экалагічных ведаў

Гэтымі днямі Віцебская абласная бібліятэка пры дапамозе абласнога камітэта прыродных рэсурсаў і аховы навакольнага асяроддзя правяла тыдзень экалагічных ведаў "У імя цяперашніх і будучых пакаленняў". У праграме — сустрэчы за "круглым сталом" навукоўцаў, экалагаў, прамысловай і культуры. Бібліятэка падрыхтавала цікавую кніжную выставу па

проблемах экалогіі. Тут адкрылася фотавыстава віцэ-прэзідэнта Заходне-Беларускага таварыства аховы птушак Уладзіміра Івановіча "Свет яго птушак". А ў намінацыі "прырода і музыка" адбылася прэзентацыя кніжна-ілюстрацыйнай выставы з удзелам навучэнцаў музычнага вучылішча імя І. Сялярцінскага.

Святлана ГУК

ГРОДНА...

Горад едзе ў вёску

На Гродзеншчыне распачаліся дні культуры гарадоў на сяле. Ажыццяўляецца адзін з пунктаў абласной праграмы развіцця культуры і мастацтва на 1999—2005 гады, зацверджанай аблвыканкамам.

— Мэта гэтай акцыі, што будзе доўжыцца два месяцы, — ажыўленне культурнага жыцця на вёсцы, далучэнне вясцоўцаў да лепшых здабыткаў народнага мастацтва Прыняманскага краю, — адзначаў намеснік начальніка ўпраўлення культуры аблвыканкама Д. М. Волчак.

Праграма дзён культуры прадугледжвае канцэрты калектываў мастацкай самадзейнасці з Гродна і раённых цэнтраў у вясковых установах культуры, выставы народных рамёстваў і выяўленчага мастацтва, спектаклі самадзейных і прафесійных тэатральных калектываў і шмат іншых цікавых мерапрыемстваў, якія далёка не штодзень могуць пабачыць вясцоўцы. Удзел у культурнай акцыі возьмуць вядучыя мастацкія калектывы Гродзеншчыны, прафесійныя і самадзейныя мастакі, тэатры драмы і лялек.

Лілія НАВІЦКАЯ

БРЭСТ...

Будзе музей сучаснага мастацтва

Такі музей ужо будзе. Пад яго прыстасоўваюцца паўднёвыя казармы Брэсцкай крэпасці. На сёлета выдаткавана 16 мільярдаў рублёў, каб закончыць камунікацыйныя работы. Падбіраецца група мастакоў, якая распрацуе ін-

тэр'ер музея, у якім будуць размяшчаны творы жывапісу, графікі, скульптуры, дэкаратыўна-ўжытковага мастацтва сучасных майстроў. Некаторым з іх ужо зроблены заказы Брэсцкім краязнаўчым музеем.

Сымон АКСЕНІН

"Моладзь супраць СНІДу"

У грамадска-культурным цэнтры горада распачата акцыя "Моладзь супраць СНІДу". Галоўная яе падзея — выстава плаката на адпаведную антыснідаўскую тэматыку. Аўтары больш пяцідзсяткі выстаўленых плакатаў — старшакласнікі горада. У цэнтры ідуць лекцыі, відэапаказы. З поспехам выступае маладзёжны музычны гурт "Навыарат".

Святлана ГУЛЯЕВА

І каласуе даўгалецце...

Завейнай сакавіцкай раніцай дзве Марыі Якаўлеўны (Ярашэвіч і Клімовіч — старэйшая і маладшая сёстры Еўдакіі Лось), яе сын Дзмітрый, намеснік старшыні Саюза беларускіх пісьменнікаў Навум Гальпяровіч, карэспандэнт рэспубліканскага радыё Зоя Каваленка і аўтар гэтых радкоў ехалі з Мінска ва Ушачы на белсаўпрафаўскім "Рафіку", каб адзначыць 70-ы ўгодкі з дня нараджэння нашай выдатнай паэтэсы. Абпал дарогі бялеў аснежаным лес з мноствам паваленых і нахіленых дрэў, якія не вытрымалі цяжару сваіх снежных латаў. І мне прыгадаліся радкі Еўдакіі Лось:

*Ператужу, перахварэю...
І, можа быць, хоць тым здзіўлю,
Што, як вуль елка, пабялею
І павалюся на зямлю.*

Яна сапраўды здзівіла ўсіх, калі — прыгожая і энергічная — у росквіце свайго таленту нечакана адышла ад нас. Лёс не даў Еўдакіі Лось даўгалецце. Яна "павалілася" пад цяжарам штодзённых трывог, расчараванняў і крыўд. Толькі сорак восем гадоў пражыла яна — дачка нішчыніцы і ліхалецця, чыё чуйнае сэрца ў самым пачатку жыцця апяклі "суровы попел Брэста і Хатыні, саломы аўдавейыя страхі". Яе зямны шлях доўжыўся ад сакавіка 1929 г. да ліпеня 1977 г. Першы зборнік яе вершаў называўся "Сакавік", а яе апошняя прыжыццёвая паэтычная кніжка мела назву "Лірыка ліпеня". Ад "сакавіка да ліпеня", ад ранніх вясняна да спелага лета доўжыўся яе творчы шлях...

На свята паззіі Еўдакіі Лось прыехалі таксама намесніца начальніка Упраўлення культуры Ві-

цебскага аблвыканкама Ірына Козіна, сакратар Віцебскага аддзялення СБП Алег Салтук, пісьменнікі Барыс Беляжэнка, Франц Сіюк, Алесь Жыгуноў і маладая паэтэса з Глыбокага Святлана Новік. Добрычліва і гасцінна сустрэкалі гасцей свята старшыня Ушачкага райвыканкама Канстанцін Пацелка, яго намесніца Вольга Карчэўская, загадчыца аддзела культуры Таццяна Малак і паэтэса-ўшачанка Галіна Варатынска. Старшыня райвыканкама раскажаў пра дзясяценні свайго раёна і пра тое, што зроблена ў раёне для ўвечавання памяці Еўдакіі Лось, а Навум Гальпяровіч — пра планы і клопаты пісьменніцкага саюза. Выступіў на сустрэчы ў райвыканкаме і Алег Салтук, які прайнфармаваў прысутных, што вечары памяці Еўдакіі Лось ужо адбыліся ў Віцебскім дзяржаўным універсітэце і абласным літаратурным музеі, а перад ад'ездам ва Ушачы пісьменнікі-віцябляне прынеслі кветкі да помніка Еўдакіі Лось ля абласной бібліятэкі. Марыя ЯРАШЭВІЧ і Марыя КЛІМОВІЧ падзякавалі кіраўніцтву раёна за добрую памяць пра сваю славетную сястру.

Надзвычай насычаны і змястоўны план свята паззіі Еўдакіі Лось прапанаваў нам ушачане. Цёплымі і цікавымі былі сустрэчы з настаўнікамі і вучнямі Вялікадолецкай сярэдняй школы імя народнага паэта Беларусі Петруся Броўкі, якую перад вайной закончыў брат Еўдакіі Лось Сяргей, з жыхарамі вёскі Старына, дзе нарадзілася будучая паэтэса, і з работнікамі Ушачкай раённай бібліятэкі імя Еўдакіі Лось.

Вучні Вялікадолецкай школы парадавалі нас кампазіцыяй па

вершах Еўдакіі Лось "Сябры заўважылі, што з вершаў усё вядома пра мяне". Жыхары вёскі Старына, якія ведалі паэтэсу, падзяліліся ўспамінамі пра яе.

Гарачым чаем з пірагам і варэннем сагрэлі нас работнікі бібліятэкі імя Еўдакіі Лось на чале з дырэктарам Ірынай Урбан, якія рупліва захоўваюць памяць пра пісьменнікаў Ушаччыны і іх кнігі — у тым ліку і апошняю кнігу Еўдакіі Лось "І каласуе даўгалецце...", што выйшла ў канцы мінулага года ў "Залатой серыі паззіі XX стагоддзя".

Апафеозам гэтага свята паззіі стаў літаратурна-музычны вечар у раённым Доме культуры, які ўваскрасіў ува мне веру, што людзі, нягледзячы на наш складаны і няпэўны час, маюць патрэбу не толькі ў надзённым, але і ў духоўным хлебце.

На працягу ўсяго свята паззіі Еўдакіі Лось ва ўзаемаадносинах паміж кіраўнікамі раёна і гасцямі свята панавала ўзаемапавага і ўзаемадапамога. Вось бы так заўсёды і паўсюдна!

Дзе б ні былі мы — з намі была Еўдакія Лось. Яна не памерла. Яна жыве ў сваіх вершах і паэмах, жыве ў памяці народнай, жыве ў назвах вуліцы і бібліятэкі ва Ушачах. "І каласуе даўгалецце" паэтэсы, якая адчувала "гадамі ў сэрцы боль народнай".

Цэлы дзень і ўвесь вечар ва Ушачах ішоў снег, мяла завея. А мне праз гэтую снежную віхуру чуўся голас Еўдакіі Лось:

*Сакавіцкая завея
Вее сконам, ды не мне!*

Уладзімір СКАРЫНКІН

"Пагоня" напрудвесні юбілею...

Сустрэча з вайскоўцамі

У нядзелю група пісьменнікаў наведла вайскоўцаў ва Уруччы. Гэта была адна з тых паездак, якія запланаваны ваенна-шэфскай камісіяй СБП да 55-ай гадавіны вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў.

У воінскіх падраздзяленнях выступілі Мікола Аўрамчык, Алесь Махнач, Анатоль Сулянаў і Яўген Каршукоў.

Салдаты і афіцэры гасцінна сустрэлі пісьменнікаў, цікавіліся беларускай літаратурай, задавалі самыя розныя пытанні аб грамадска-палітычным становішчы ў нашай краіне і краінах СНД.

Пісьменнікаў прыняў камандзір 120-ай гвардзейскай мотастралковай дывізіі Ю. Меранцоў. Ён прапанаваў у бліжэйшы час правесці "круглы стол" з удзелам шырокага кола літаратараў, які дасць магчымасць ім бліжэй пазнаёміцца з жыццём і бытам вайскоўцаў.

Я. ІВАНОЎ

У гарадах-спарышах

9—11 сакавіка ў Полацку і Наваполацку прайшлі літаратурныя сустрэчы пад агульнай назвай "Міцкевіч, Пушкін і Беларусь", арганізаваныя мясцовай філіяй Таварыства беларускай мовы імя Ф. Скарыны.

У гарадах-спарышах над Дзвіной пабывалі народны паэт Беларусі Рыгор Барадулін, паэт і старшыня Рады ТБМ Генадзь Бураўкін, паэт і галоўны рэдактар часопіса "Полымя" Сяргей Законнікаў, перакладчыкі Васіль Сёмуха і Лявон Баршчэўскі, празаік Уладзімір Арлоў, паэт і парадыст Міхась Скобла, бард Зміцер Бартосік.

За тры дні адбылося паўтара дзсятка сустрэч у школах, прафесійна-тэхнічных і музычных вучэльнях, з супрацоўнікамі полацкіх музеяў, са студэнтамі Наваполацкага ўніверсітэта.

Мясцовыя ўлады дэманстравалі ўхільліся ад удзелу ў сустрэчах. Атрымліваецца, што падчас сваіх двухсотгадовых юбілеяў Міцкевіч і Пушкін з ласкі нейкага чыноўніка патрапілі ў апазіцыянеры...

С. ПОЛАЦКІ

Беларускі балет у Іспаніі

На пачатку сакавіка выправіўся ў гастрольную вандроўку па Іспаніі Нацыянальны тэатр балета Беларусі пад кіраўніцтвам В. Елізар'ева. Вядома, што яшчэ ў далёкім 1985 годзе спектаклі "Лебядзінае возера", "Шчаўкунчык", "Спартак" і "Кармэн-сюіта" нашы артысты ўпершыню пазнаёмілі іспанскага глядача з беларускім харэаграфічным мастацтвам.

Затым яшчэ двойчы (у 1990 і 1994 гадах) наша балетная труппа гастралювала ў гэтай краіне. І вось зноў Іспанія. На гастрольных афішах — балет П. Чайкоўскага "Лебядзінае возера" і "Спартак" А. Хачатуряна з удзелам яркіх зорак беларускага балета: Кацярыны Фадзеевай, Веніяміна Захарава, Руслана Мініна, Уладзіміра Даўгіх.

В. САВІЦКІ

З'езд ТБМ — 17 красавіка

ЗВАРОТ САКРАТАРЫЯТА ТБМ ДА ЎСІХ РАЁННЫХ, ГАРАДСКІХ І АБЛАСНЫХ РАДАЎ І СУПОЛАК ТБМ

Сакратарыят нагадвае, што тэрмін вылучэння дэлегатаў на з'езд ТБМ (17 красавіка) заканчваецца 1 красавіка 1999 г. Просьба — даслаць выпіскі з пратаколаў паседжанняў з прозвішчамі дэлегаваных вамі асоб да 1 красавіка.

Нагадваем квоту для дэлегатаў у залежнасці ад колькасці складу суполкі: ад 10 чалавек — 1 дэлегат, ад 10—30 чалавек — 2 дэлегаты, ад 30 і больш — 3 дэлегаты.

Да 13 красавіка ўсім абласным, гарадскім і раённым радам неабходна даслаць у сакратарыят спісы ўсіх сяброў мясцовых суполак і рад (прозвішча, імя, імя па бацьку), а таксама запобудзеныя і падпісаныя скарбовыя лісты са складкамі за 1998 год (з подпісам кожнага сябра суполкі).

Нагадваем, што тая суполка ці рада, якая не вышле неабходную дакументацыю ў акрэслены тэрмін, будзе зліквідавана, а яе дэлегаты не будуць дапушчаны на з'езд.

Усю дакументацыю і лісты дасылаць на адрас: 220005, г. Мінск, вул. Румянцава, 13.

Юбілей суполкі "Пагоня" сапраўды маецца на ўвазе, але адбудзецца ён у будучым годзе. Сёлета ж "Пагоня" адзначае сваёй новай выставай, што экспануецца ў Нацыянальнай мастацкай галерэі, някруглыя даты, дзевятыю гадавіну свайго заснавання (што, зрэшты, не так ужо мала) і 81-ю гадавіну абвясчэння БНР. Зрэшты, назва "Адраджэнне-99" і адкрыццё выставы блізу даты 25 сакавіка сведчаць самі за сябе: палітычная частка праграмы суполкі выконваецца. Ёй аддадзена належнае ў прамовах Ніла Гілевіча і Анатоля Грыцкевіча, у слове старшыні Саюза мастакоў Генадзя Бураўкіна і новага старшыні суполкі "Пагоня" Міколы Кулавы.

Што ж датычыць непасрэдна экспазіцыі, то водгукі тут былі самыя розныя. Але да гэтай суполкі з боку мастакоўскага асяроддзя заўжды было прыхільнае стаўленне. І таму, што яе сябрамі стала большая частка аднадумцаў, дый ці варта крытыкаваць жаданне мастакоў ускалыхнуць і "разбудзіць" грамадства, падзвігнуць яго на спрэчку? Да таго ж суполка штогод "адкрывала" і прадстаўляла новыя маладыя імёны, выстаўіца разам з ёю стала прэстыжным. На жаль, традыцыі — рэч добрая, але задужа каварная. Бо ўзнікае натуральнае жаданне параўнаць, прабачце, "адраджэнне-95 ці 96" з "адраджэннем-99"...

На мінулагодняй выставе, здаецца мне, намячалася ў суполкі новая тэндэнцыя — яўнае адыходжанне ад прамалінейнай палітычнасці. Так, часы цяпер такія, што не дазваляюць трымацца былога знешняга эпажа, прапаноўваць глядачам смелыя, ля дазволенай мяжы, перформенсы і інсталяцыі. На кожнай экспазіцыі ідзе дасціпны агляд міністэрскай "камісіі" і заўжды ёсць лярэсцярога, што работы будуць проста зняты. І тым не менш на новай выставе суполкі традыцыйна радуецца вока востра адточаныя карыкатуры Алега Карповіча, абавязкова натрапіш на схаваную ад першых адкрытых позіркаў інсталяцыю — "Мышалоўка" з бясплатным расійскім сырам — ды вышукаеш сярод экспазіцыі нешта кштальту "Северо-Западного края имени Суворова" Генрыха Ціхановіча ("Благое прадчуванне"). Але зірнем на праблему з іншага боку: усе гэтыя акцыі адсоўвалі на другі план саміх мастакоў. Калі ж апошнім часам па ўсіх гэтых прычынах мастацтва стала найпершым і асноўным, калі былі нязменны старшыня і заснавальнік "Пагоні" Алесь Марачкін сам і вельмі жорстка заняўся адборам экспазіцыі, выставы суполкі сталі найперш мастацкай з'яваю, дзе выхопліваліся яркія і размаітыя грані творчасці кожнага яе сябра. Выставы сталі рознабаковым і аб'ектыўным адлюстраваннем сітуацыі ў нашым сучасным мастацтве. Апошняю экспазіцыю суполка рыхтавала пад кіраўніцтвам новага старшыні. І пытанне, у якім накірунку будзе надалей працаваць гэта мастакоўскае аб'яднанне, застаецца адкрытым.

Бясспрэчна, суполка "зарабіла" за гады свайго існавання аб'ектыўны аўтарытэт, бо нават без рэкламы на яе адкрыццё як заўжды сабралася шмат народу. Натуральна, яна можа пахваліцца набыткамі і стабільнасцю свайго складу. І на сённяшняй выставе прадстаўлены маладыя прэтэндэнты на ўступленне ў яе шэрагі. Канешне, кожнае адкрыццё экспазіцыі — свята. Калі мастакі ва ўмовах, якія не спрыяюць ні продажу іх работ, ні сапраўднай цікаўнасці глядача і належнай ацэнцы іх творчасці, усё ж працуюць, з ахвотай і захваленнем апавядаюць, як у лядоўні Нацыянальнай мастацкай галерэі развешвалі свае творы, значыцца жыццё віруе, значыцца развіццё нашай культуры і мастацтва не спынілася.

Але сёлетняя выстава пакінула асабіста ў мяне ўсё ж пачуццё нейкай нязладнасці, хаця сустрэча са старым добрым сябрам заўжды прыемная. Многае паасобку выклікае сапраўднае захваленне. Прыемна прачытаць вядомыя імёны і паўзірацца ў работы знаёмых майстроў. Вось улюбёныя Р. Сіціцаў і штрыхаваныя мурны ("Крывіцкая мекка I—III"), загадкавыя гістарычныя фантазіі Ю. Хілько ("Пожня", "Без назвы"), паэтычныя абрысы жаночых постацей П. Багданава ("Зорны збор", "Зімовае шэсце"), нязменныя сюррэалістычныя тэмы Г. Скрыпнічэнка ("З нараджэннем", "А ці не час табе лахі пад пахі"). Вышукваеш па экспазіцыі, як і раней, чым парадзе А. Пушкін ("Рукі, якія моцна трымаюць сякеру"), пазнаеш змрочны хаос вялізных жывапісных палотнаў А. Родзіна ("Мае рэмінісцэнцыі"), мазічанасць мазкоў А. Маціевіча ("Ліпень", "Люда"), вытанчанасць пейзажаў Я. Батальёнка і У. Сулкоўскага. Выстава прапанавала глядачу на гэты раз многа партрэтаў, але асабліва запомнілася мне работа Алеся Марачкіна — партрэт Яўгена Куліка, просты на першы погляд, без эфектаў і жывапісных выкрутасаў. Адзінае ўпрыгожанне, яркая каляровая кропка, — сцяжок на доўгай-доў-

Старшыня суполкі "Пагоня" М. КУПАВА на адкрыцці выставы.

Р. КІЙКО. "Роздум".

С. РЫМАШЭЎСКІ. "Мой анёл".

Г. СКРЫПНІЧЭНКА. "А ці не час табе лахі пад пахі".

гай палачцы, што нясе ў руках Я. Кулік. Алесь Антонавіч падкрэсліў, схаліў сутнасць свайго сябра, моцнага ўнутранай прамалінейнасцю. Прыгожа глядзіцца і частка дэкаратыўна-ужыткавага мастацтва. Яна сама па сабе цікавая вырабамі керамістаў, габеленамі, якіх сапраўды яўна паменшала, вырабамі са скуры, рэканструкцыяй латніка XVII ст. (Г. Крываблоцкай, А. Ярмоленкі, М. Баццоковай, С. Ліфанова і іншых).

Суполка сваімі выставамі і акцыямі заўжды не столькі абвясчала і дэклавала, але і сапраўды прапаноўвала навізну. Навізну смелых мастацкіх акцый і мастакоўскіх рашэнняў, канцэпцый экспазіцыі вакол нацыянальнай тэматыкі, заўжды давала стрыхань, на якім трымаліся самі па сабе мастакоўскія работы. Прынамсі, выставы суполкі былі нясумныя. Палыміна гучала назва выставы, гучала і сама па сабе экспазіцыя. Нечакана высвечваліся новыя накірункі ў творчасці даўно вядомых майстроў, падрыхтаваныя работы не выглядалі сачыненнем на зададзены тэматыку.

Бянтэжыць, што экспазіцыя, прадстаўленая на выставе "Адраджэнне-99", набыла

чаканую цэльнасць, грунтоўнасць, але магла б атрымаць большую вастрэўнасць. Так, бурчыца стэрэатыпнага ўспрымання "Пагоні" як "палітызаванага аб'яднання". І гэты суполцы толькі на карысць. Але назва выставы ва ўмовах сённяшняй сітуацыі гучыць больш экспрэсіўна, чым прапаноўвае нам экспазіцыя са спакойнай роўнасцю твораў. І тое, што асноўныя работы на выставе ўтрымліваюць высокую мастацкую планку — адзнака прафесійнасці саміх мастакоў, сяброў суполкі. Самі па сабе многія работы маглі б скласці маленькія яскравыя выставы. Многія мастакі сцвердзілі сябе тым, што іх работы і манера пісьма сталі пазнавальныя. Хацелася б толькі больш уяўна бачыць тую мастацкую кропку, якая б аб'яднала гэтыя работы вакол адзінай заяўленай "Пагоняй" тэмы — адраджэнне і яго прадвесне.

Тым не менш віншум суполку з яе чарговай выставаю і з тым, што яна ўсё ж такі адбылася ў звыклы для яе час.

Наталля ЖОГЛА

Фота А. ПРУПАСА

Кансерватыўнасць вёскі — саюзнік рэформы

У мінулым нумары пад рубрыкай "Меркаванне" "ЛІМ" змясціў артыкул Ігната Дуброўскага "Дай галоднаму вуду, а не рыбу". Уважлівы чытач памятае, што гаворка ішла пра рэформу нашай шматпакутнай сельскай гаспадаркі... Сёння мы працягваем гэтую тэму. Артыкул былога старшыні калгаса "Ленінец" калі і не абвяргае пазіцыю Дуброўскага, дык досыць істотна ад яе розніцца. Але хто скажаў, што сутыкненне розных думак у пошуках жыццёва важнай ісціны — рэч бессэнсоўная і безвыніковая?

Вёска заўжды адрознівалася кансерватыўным укладам свайго жыцця. На працягу стагоддзяў тут сеюць, збіраюць ураджай, даглядаюць жывёлу, шануюць кожную хвіліну спрыяльнага для хлебабарства надвор'я. Побит селяніна — яго сядзіба: хата, гаспадарчыя пабудовы, склеп, студня. Традыцыйны вясковец не ўяўляе свайго жыцця без уласнага кавалка зямлі, без жывёлы, птушкі, гародніны, бульбы...

Горад — зусім іншае. Бытавы прагрэс і сервіс, дынамізм існавання выпрацавалі вобраз чалавека, які сілай сваёй працы, прафесіяналізму і таленту актыўна змагаецца за набываць максімуму жыццёвых выгодаў. Дасягнуць гэтага можна толькі пры дапамозе грошай. Патомны гараджанін, пазбаўлены ўласных сродкаў вытворчасці, у пераважнай большасці вырашыў для сябе гэтую задачу — стаў наёмным работнікам ва ўсёй разнастайнасці запатрабаванняў грамадства: ад сталыяра да артыста.

Як памыліліся бальшавікі! Праводзячы поўнае адзяржаўленне прамысловасці, яны захавалі катэгорыю "зарплата", але ліквідавалі дзейсныя дэмакратычныя інстытуты, інакш кажучы, пераўтварылі горад у працоўны лагер. Гараджане, хоць і не без нараканняў, пракаўтнулі гэтую "нажыўку". І тым самым далі магчымасць дзяржаўнай казне беспасрэдна распараджацца вынікамі іх працы. Аднак застаўся селянін — уладальнік зямлі, сродкаў вытворчасці і вытворанай прадукцыі. Бальшавікі не сталі абдыргаваць сябе мудрагелістымі падатковымі законамі. Яны вырашылі, на ўзор горада, стварыць "працоўныя калектывы-калгасы" і ў вёсцы. Нажыўка тая ж — "заработная плата", спачатку ў выглядзе працадзён, а потым і грашовая. Але з-за таго, што ружовая мара бальшавікоў аб сонечных аграгарадах так і засталася марай, а сімвалічны заробак у вёсцы не забяспечваў нават прахарчавання, селянін яшчэ мацней прыкіпеў да прыватных "сотак", уласнай хаты і каровы...

Да 90-га года ўсім стала зразумелым, што селянін лічыць калгасы і саўгасы толькі прыпрацоўкай да галоўнай працы на ўласным падвор'і. Такім чынам, калі ў гараджан заробатная плата — асноўны даход, які забяспечвае прахрышце, то селянін забяспечвае сябе, галоўным чынам, за кошт сваёй гаспадаркі. За калгас і саўгас ён трымаецца толькі каб не нашкодзіць сваёй сям'і. Бо могуць адмовіць у многім: у нарыхтоўцы сена, саломы, паліва, не выпішучы зерня, не дадучы каня, ды ці мала яшчэ іншых "мер" у дзяржавы...

Парадаксальна, але факт. Зарплата для

вясцоўца — толькі "адыходны промысел". А прычына адсутнасці сацыяльна-эканамічнага грунту калгасна-саўгаснай вытворчасці крыецца ў многавяковым індывідуальным самазабяспячэнні селяніна за кошт уласных сіл і сродкаў.

У апошнія гады рэнтабельнасць калгасна-саўгаснай вытворчасці няўхільна падае, а інфляцыя няспынна расце, зводзячы на "нішто" селянскую працу. Кіраўнікі і спецыялісты многіх гаспадарак у разгубленасці, нават заклік прыдумалі: "Не дадзім разваліць калгасы і саўгасы, фермеры нас не накормяць!".

Калісьці ў старажытнасці таксама не ўсё добра было з дастаткам у ежы. Але ў 1566 годзе сабраліся нашы прашчурны на вялікакняжацкі сейм і вырашылі даць права земляробу і землекарыстальніку распараджацца сваёй рухомай і нерухомай маёмасцю, забаранілі без суда канфіскаваць уласнасць. А каб дзяржаўная казна пастаянна багацела, увялі "чыныш" (падатак). Ужо на пачатку наступнага стагоддзя ў Вялікім княстве Літоўскім удзельная вага вырочкі ад продажу зерня, грэчкі, жывёлы склала звыш 30 працэнтаў ад усіх грашовых паступленняў. Магілёўскіх, полацкіх, віцебскіх, случкіх купцоў сталі сустракаць у Парыжы як дарагіх гасцей.

Чаму ж мы цяпер так збяднелі, хоць у кожным калгасе і саўгасе да 40 чалавек з вышэйшай адукацыяй? Ды і па сённяшняй канстытуцыі ў кіраўнікоў і спецыялістаў ёсць права на шырокі манеўр у сацыяльна-эканамічным удасканаленні калгасна-саўгаснай вытворчасці. Аднак не, штосьці не атрымліваецца. І не атрымаецца, пакуль у кожнага вясцоўца не з'явіцца глыбокі эканамічны інтарэс у сваёй працы для ўласнай выгоды. Не будзе гэтага — не дапаможа нам і рынковае сацыялізм.

Што ж рабіць? Рызыкну выказаць канкрэтныя прапановы, зыходзячы з сучаснай практыкі сельскагаспадарчай дзейнасці. Нічога новага не ўзгадаю: арэнда, акцыяніраванне, долевы ўдзел. Каб селянін сапраўды стаў калі не ўладальнікам вынікаў сваёй працы, дык хаця б саўладальнікам. Пачынаць варта з абмеркавання і выбару ў калектывах формы ўласнасці. Калі яна дзяржаўная, то лепей калгас ці саўгас узяць у арэнду не менш чым на сто гадоў. Калі члены калектыву збіраюцца ў перспектыве ўзяць зямлю і сродкі вытворчасці ў прыватную ўласнасць, то мэтазгодна стварыць на базе гаспадаркі закрытае акцыянернае таварыства, папярэдне заключыўшы юрыдычныя дагаворы з селянамі састарэлага ўзросту і пенсіянерамі аб тым, што яны свае акцыі могуць прадаваць

толькі праўленню таварыства пры ўмове, што яно забяспечыць ім дастойную старасць. Нашчадкі пажылых людзей (не калгаснікі) не застаюцца пакрыўджанымі, бо атрымаюць капітал ад продажу акцый. Папаўненне працоўных рэсурсаў у закрытых акцыянерных таварыствах ажыццяўляецца на аснове найму работнікаў па кантракце.

У арэндным, акцыянерным і долевым калектывах эканамічная катэгорыя "заработная плата" губляе сваё значэнне і змяняецца селянскім даходам, які разлічваецца па астатковым прычыпе — гадавая выручка мінус выдаткі вытворчасці, маркетынгу і падаткі. Такім чынам дзейнасць гэтых калектываў накіроўваецца на атрыманне даходу, як гаспадаркі ў цэлым, так і кожным работнікам, пераўтвараецца ў эканамічна пабудаванае прадпрыемальніцтва-бізнес.

Трэба звярнуць увагу на існаванне самых разнастайных метадык пераходу да рынковых форм гаспадарання. Неабходна браць зразумелыя людзям метадыкі, дзе пачатковымі момантамі з'яўляюцца кошт асноўных сродкаў вытворчасці, крэдыты і каэфіцыент працоўнага ўдзелу кожнага працаўніка. Толькі гэтыя паказчыкі з'яўляюцца першаснымі для пачатковай работы партнёраў у бізнесе.

На Беларусі дзве з паловай тысячы калгасаў і саўгасаў эканамічна "самаразмеркаваліся" на тры групы: адносна заможныя гаспадаркі, сярэднія і зусім слабыя. Моцныя гаспадаркі могуць захаваць традыцыйную сістэму вытворчых адносін. Але, лічу, ім выгадней пераўтварыцца ў арэндныя калектывы.

Сераднякі жывуць цяпер цяжка і не заўсёды зводзяць канцы з канцамі. Гэтую групу гаспадарак выведзе з эканамічных правалаў толькі арэнда не меней чым на сто гадоў і закрытыя акцыянерныя таварыствы. Кіраўнікі такіх гаспадарак, як правіла, становяцца ўладальнікамі кантрольнага пакета акцый. Праз час, пры поўным выкупе ў дзяржавы зямлі, а ў партнёраў — рухомай і нерухомай маёмасці, зямля і сродкі вытворчасці могуць перайсці ў прыватную ўласнасць. У такім выпадку не выключана з'яўленне магутнага прыватнага сектара на зямлі і свядомых наёмных работнікаў-сялян, якія прадалі свае акцыі альбо прыбылі "збоку".

У калгасах, саўгасах — банкрутах характар вытворчых адносін павінен быць менш рэгламентаваным і вольным у прадпрыемальнасці. Напрыклад, няма каму даглядаць грамадскую жывёлу, паспрабуйце размясціць яе ў дварах сялян і атрымаць узаемную выгоду... Гэтая група калгасаў і саўгасаў з'явіцца пастаўшчыком дробнага сямейнага фермерства.

Пры гнуткіх рынковых падыходах дзяржавы да рэфармавання сацыяльна-эканамічных і вытворчых адносін калгасаў і саўгасаў з'явіцца канкурэнтаздольныя арэндныя, акцыянерныя калектывы і моцнае сямейнае фермерства, якія захаваюць перавагі буйных гаспадарак і арганічна ўпішуча ў сучасны рынкова механізм. У нейкай ступені захаваецца і сельскагаспадарчая вертыкаль. Толькі яна ўжо будзе працаваць у бізнесе — забяспечваць гаспадаркі ўсім неабходным, займацца рэалізацыяй гатовай прадукцыі, а пры неабходнасці — дапамагаць сялянам кваліфікаванай парадай. Словам, зоймецца патрэбнай і карыснай ў бізнесе пасрэдняй работай.

Анатоль КАЛАЧОЎ, кандыдат эканамічных навук, дацэнт Беларускага аграрнага-тэхнічнага ўніверсітэта, былы старшыня калгаса "Ленінец" Капыльскага раёна

Фота А. Мацюша

Даеш "рубзай"!

ПЛЫНЬ СВДОМАСЦІ

У аддзеле спіртнога — чалавек сто. Ста-яць выключна мужчыны, якія часта тусуюцца тут, спрачаюцца, радуюцца, абменьваюцца заўвагамі з сябрамі. Самымі непрыемнымі выглядаюць спрэчкі з прадаўшчыцай. То пакупніку не дадала рэшты, то не туюбутэлку падала, бо яна за ноч даражэйшая стала. У такіх людзей кішэнні дзіравыя — грошы знікаюць незаўважна. Прадаўшчыца траціць замест адной хвіліны на пакупніка — цэлых тры. Я засумняваўся, што атрымаю бутэлку "Белавежскай", бо да канца работы крамы засталася адна гадзіна. Стала шкада, што "Белавежская" мае гэтак шмат прыхільнікаў. Атрута ж для цела і душы! Але беларусы вытрымліваюць і не такую!

Еду ў тралейбусе. А насупраць — такая прыгажуня, што вачэй не адарваць. На пластыкавай сумцы — папярэджанне: Beauty is dangerous. Лягчэй жыць, калі не ведаеш. Замест рускай мовы стала папулярная англійская. "Прыгажосць небяспечная", — паспрабаваў я ператлумачыць надпіс. Альбо "Прыгажуня небяспечная". Гэта як для каго...

Чаго толькі няма ва ўнівермагу! Штучная ёлка з убрэнствам — 150 мільёнаў зайцоў. Касцюм — 3—4 мільёны, шапка — 8—30 мільёнаў, губная памада на выбар — ад 150

тысяч да 2 мільёнаў! Мы жывём у краіне мільянераў. Без жартаў. Мільянеры зарабляюць мільёны: ад 3 да 8 мільёнаў (я пералічыў пенсіянераў, настаўнікаў, урачоў, сярэдных камерсантаў). Час такі: заўсёды нечага не хапае. Цяпер няма яек. Масла — па спісе. Смятана — з перабоямі. Цукар прадаецца рэдка. Не ўсім хапае. Па сутнасці, мы мільянеры-жабракі! Параўнанні мала радуюць. У суседняй Польшчы за сёлетнюю зіму замерзла чалавек дваццаць. Тлумачэнні такія: былі ў п'яным стане. Нашы жабракі не замярзаюць. Думаецца, што запасы не з'едзены да канца. Толькі чаму больш беларусаў памірае, чым нараджаецца? Анамалія? Магчыма. Але не хвалюйся: калі мільёна беларусаў не далічымся — прыедуць людзі з Расіі. На тое яна братняя. Але там заробак не выплацілі яшчэ за мінулы год. І людзі жывуць жа! Жывучы народ. Нам прыйдзецца браць прыклад.

Цяпер усе трывожныя пытанні вырашаюцца ля тэлевізара. Тут узнікае адчуванне казак Шэхеразады. Абед у Мақдональда, ввечэра са Снікерсам, машына на сонечнай энергіі, презерватыў супраць СНІДа... Калі вайна, то касмічная. Як у Лема! Надзейны банк — у Бруселі. Новая валюта — еўра,

што можа пацягацца з доларам. Прышчэпліваем беларускага "зайца" да рускага "рубля", і атрымліваем гібрид: не то "рубзай", не то "зайруб". Вытворы складаных слоў выглядаюць няўдалымі, але з часам падшліфуюцца. Адзін еўра будзе каштаваць, напрыклад, 1,16 долара, 0,01 рубля і 0,0001 "зайца". Адчувальна адстаем ад Еўропы.

Чым менш масла і чым даражэйшая гарэлка, тым больш прапаноў для радыкальных рэформ. Мой сусед, што насупраць, запрапанаваў прадаць Дразды (будзе валюта), пабудоваць Салаўі (недзе ў раёне Лагойска) ці Вавэракае (пад Ракавам), дамовіцца з НАТА і скараціць армію і міліцыю на тры чвэрці. Сусед злева — не згодны. Было шмат войскі і атамных бомбаў — мы былі разам, і з намі лічыліся. Сусед справа супраць: цяпер не ведаюць, куды дзець тыя боегатоўкі — ні прадаць, ні аддаць. Узарваць — паўсвета запаганіць. Так што — безатамная зона! Лепш аддаць зямлю сялянам бясплатна, прадаць банкрутуючыя прадпрыемствы танна. Нават чужынцам — не павязуць яны такое ламачка за мяжу... Аддаць гандаль гандлярам, толькі б яны забяспечылі прыплыў грошай, грошай, вартасных грошай...

Разважанні ля тэлевізара тым і канчаюцца. Паслухалі, паглядзелі, паспачувалі. У мястэчку Н. адбылася трагедыя. Прадпрыемальнік выехаў у суседні горад па справах на чатыры дні, але справіўся за тры. Дома ён знайшоў мужчыну побач з жонкай. Разгневаны гаспадар застрэліў жонку і яе каханка. Сусед злева: трапіць пад расстрэл. Сусед спра-

ва: вышэйшую меру пакарання трэба змяніць пажыццёвым зняволеннем, за гэта нават Ватыхан. Сусед, што насупраць: дрэнны прадпрыемальнік, калі не заробіў сабе на лепшую прыгоду... Я запярэчыў: яны ж людзі, як і Клінтан... Заспрачаліся: у каго каханне было больш гарачае. Дамовіліся, што ў Беры, бо ён — харызматычны тып. І сышліся на тым, што Ленін, Сталін, Гітлер, Ельцын і Петрасян — духі нашага часу. Духі, кажу, ёсць дрэнныя і добрыя. Якія ж яны?

На экране з'явіліся кадры бойкі трох мужчын, за ёй назірае хлапанё. У яго пытаюцца: "Чаму б'юцца мужчыны?" — "З-за мяне! — адказвае хлапанё. — Бо высвятляюць, чый я!" Анекдатычная падзея нагадала пытанне пра ўз'яднанне Беларусі і Расіі. Калі яно адбудзецца, гісторыкі запытаюцца: чыё дзіця — Лукашэнка, Ельцына ці Зюганова? Узпунены, што не прыпомняць царыцу Кацярыну Вялікую і караля Станіслава Пянятоўскага.

Не ведаю, ці маюць гэтыя думкі-развагі якую-небудзь падставу, ці патрэбна сучаснаму чалавеку малітва супраць сучасных духаў. І ўсё ж... Магутны Божа! Дай нашым людзям цвярозы розум, прамую мэту і паспрыяй поспеху ў працы. Абарані ад тых сяброў, што люд наш не ўважаюць і душаць у абдымках. О, Беларусь! Любімы край! Радасць і слёзы, жыццё мае...

Юсіф ВІНЦЭНТОВІЧ

г. Віцебск

"Развітальная аповесць"

Новая кніга Вячаслава Адамчыка "Развітальная аповесць", якая выйшла ў выдавецтве "Мастацкая літаратура", атрымала сваю назву па аднайменным творы. Праўда, у часопісным варыянце ён называўся "Кілавы д'ябал" (такую мянушку мае адзін з персанажаў аповесці). І вось цяпер не "Кілавы д'ябал", а "Развітальная аповесць" — развітанне галоўнага героя твора Гэтры Самца, маладжавага, з лёгкім серабрыстым інеем на чорнай ганарыстай чупрыне з тым далёкім і нібы адцураным і забытым усімі павятовым гарадком з шара-блочнымі, як усюды,

мікрараёнамі і даўнейшымі, яшчэ не знесенымі — асабліва ў цэнтры — драўлянымі дамамі з двухскатнымі дахамі і зліпнымі ў франтонах вокнамі, дзе прайшлі яго дзіцячыя і юнацкія гады і дзе цяпер засталіся магільны бацькоў. Адначасова гэта і развітанне з жыццём колішнім, якое ж, зразумела, успрымалася Гэтрыкам інакш, чым цяпер, калі ён шмат перажыў і нямае пабачыць.

Тэма, як бачым, не такая і новая. Яшчэ адзін так званы гараджанін першага пакалення, якога можна знайсці ў творах не аднаго пісьменніка, з пакалення тых, да якога належыць аўтар. Але Гэтрык Самец, пры ўважлівым знаёмстве з ім, вельмі ж непадобны на сваіх "двойнікоў".

Ужо хоць бы таму, што ён не з вёскі, а з "павятовага гарадка". Дый не сказаць, каб яму надта снілася "сена на асфальце", як героям з аднайменнай кнігі Міхася Стральцова. Гэтрык знаходзіцца ў іншым часавым вымярэнні. Гады напісання "Развітальной аповесці" — 1993—1994 — не маглі не паўплываць на аўтарскае стаўленне да падзей, што адбываліся тады, калі Гэтрык Самец яшчэ жыў у родным мястэчку. Перад чытачом паўстае праўдзівае адлюстраванне жыцця ва ўмовах, калі панавала насілле над асобай. Колішняе болей адклікаецца ў душы галоўнага героя. Гэтрык не можа не разумець, што там, дзе прайшлі яго лепшыя гады, ён чужы і нікому непатрэбны. Але не менш страшна, што яго ніхто не можа па-сапраўднаму зразумець. І ён сам таксама не ў стане знайсці паразуменне ў асяродку, у якім некалі быў сваім. Не знайшоўшы душэўнага паратунку на радзіме, ён пакідае яе са скрухай: "Глыбокі, нібы перадсмартны ўздых вырваўся з Самцовых грудзей. Першы раз гэтак самотна і адчужана-абьякава пакідаў ён бацькаўшчыну, неспадзявана чуючы ў душы хвіліну ўжо вечнага развітання... Утрапены, абязвечаны і ўражаны тым, што ўбачылася і перажылося ў кароткі час, Гэтрык Самец уцякаў ад сваёй адзіноцы і адчужанасці, ад страху перад чужымі магількамі і гнятлівага адчування сваё блізкае смерці, але хіба ад усяго накіраванага ўцячы? Не!"

Увайшлі ў кнігу і апавяданні "Сцежка на расходніку", "Вочы, поўныя жыцця і страху" і іншыя, у якіх В. Адамчык таксама па-свойму асэнсоўвае жыццё ў былой Заходняй Беларусі. Паграмадзянску актыўным і бескампрамісным роздумам напоўнены і запісы "Берлінскі дзёнік" і "На крыллях смутку і адзіноцы". Апошнія пазначаны як "старонкі з дзёнікаў", а з'явіліся ў прамежку 1962—1993 гадоў. Больш раннія — часам і "ні пра што", у пазнейшых — разгорнуты роздум. І пра літаратуру, і пра сучасныя палітычныя працэсы, што адбываюцца ў грамадстве. І пра месца творчай інтэлігенцыі ў іх.

І, перш чым паставіць апошняю кропку, хацелася б сказаць вось пра што. Кніга "Развітальная аповесць" вылучаецца яшчэ і тым, што набрана буйным шрыфтам, паміж радкамі інтэрвала куды большыя, чым звычайна. Чытаючы яе, не трэба "спяліцца". І тут трэба сказаць "дзякуй" выдавецтву "Літаратура", якое набрала рукапіс і звярстала на сваёй настольна-выдавецкай сістэме.

Лявон ЮРЧЫК

КНИГАРНЯ

"І толькі сэрца стук..."

Добрую справу распачаў Л. Галубовіч, друкуючы на старонках "ЛіМа" творы правінцыйных аўтараў. Вядома, можна сказаць, што не ўсё, што пішацца, павінна друкавацца, што неабходна трымаць узровень і г. д. Але сёння, думаецца, трэба ашчаджаць кожнага, хто азваўся па-беларуску, хто выяўляе сябе па-беларуску. У гэтым кантэксце можна ўгадаць зборнік паэзіі выпускнікоў Гомельскага ўніверсітэта "Крыніцы" (укладальнік І. Штэйнер), куды ўвайшлі творы не толькі вядомых паэтаў, але і тых, хто не сталі прафесійнымі літаратарамі. Такія згадкі вельмі патрэбныя не толькі гэтым аўтарам, але кожнаму, хто спрабуе сябе ў творчасці. Як напамін: "НАПІСАНАЕ — ЗАСТАЕЦЦА".

У гэтым кантэксце хацелася б сказаць пра творчасць гомельскага паэта Алега Маісеенкі, чый паэтычны зборнік "Дарогі памяці" пабачыў свет сёння ў Мінску ў выдавецтве "Чатыры чвэрці". А. Маісеенка — начальнік упраўлення культуры Гомельскага аблвыканкама. І тое, што ён рэалізуе свой творчы патэнцыял у беларускай моўнай стыхіі, сведчыць, што культурай на Гомельшчыне кіруе чалавек, неабякавы да гэтай культуры і мовы. Ён не толькі захаваў любоў да роднага слова, але мае душу жывую і творчую.

Нарадзіўся Алег Маісеенка ў 1939 годзе ў вёсцы Цярэнічы Гомельскага раёна ў сям'і настаўнікаў. Вышэйшую адукацыю атрымаў у Гомельскім тады яшчэ педінстытуце. Вершы А. Маісеенкі друкаваліся ў абласной і рэспубліканскай перыядыцы.

Невялікую прадмову да зборніка напісаў Міхась Башлакоў, які добра ведае аўтара кнігі. М. Башлакоў вылучыў і самую адметную рысу паэзіі А. Маісеенкі — яе шчырасць і сардэчнасць. І гэта сапраўды так. Вершы пазбаўлены надуманай філасафічнасці, яны простыя і адкрытыя. Гэта аматарская паэзія, і не варта ў ёй шукаць вышталёнай формы, незвычайнай метафары і асацыяцыі. А. Маісеенка ў паэтычнай форме гаворыць пра тое, што ўсхвалявала і закранула яго душу: **Зямля спявала — святая Перамогі!** **І ззялі шчасцем твары у людзей.** **Ды галасіла, молячы да Бога,** **Бабуля наша: "Дзе ж сыноч мой, дзе?!"** **Крычала маці раненаю птушкай.** **Мы ж, збіўшыся ў грудок, як вераб'і,** **Ад жалю, жаху вылі у падушкі...**

Гэта голас шчырага і неабякавага чалавека. Ёсць у А. Маісеенкі і вершы, што зрабілі б гонар і прафесійнаму паэту:

Непрыкметныя, ціхія, чыстыя
З патаемных зямных глыбінь
Б'юць крыніцы
крыштальна-празрыстыя,
Як жыццё, іх бясконцая плынь.

У святанні, абмытыя росамі,
І ў спякотны жнівеньскі дзень
Мужыкі з бліскавіцамі-косамі
Сілы чэрпаюць у іхняй вадзе.

Ці:
Смуткуе вецер, граючы ў траве
На кроснах лета — срэбным павуцінні.
У творах А. Маісеенкі — боль за нашых хлапчукоў, што не па сваёй волі апынуліся ў Афганістане, чые душы былі спалены ў "гэтым пажары":
Чужыя горы, краявід чужы,
І пацучцё трывогі і пагрозы...
Як сведкі смутку нашае душы —
На сценах модуляў радзімыя бярозы.

І толькі
Глытком жывой, гаючае вады
Былі там песні роднай Беларусі...

Боль за нашыя панішчаныя вёскі. Панішчаныя не вайной, а чалавечай нядбайнасцю. Чарнобыль. Радывыця. На жаль, гэтыя словы трывала ўвайшлі ў свядомасць беларускіх пісьменнікаў, а пісьменнікаў Гомельшчыны — тым больш. Тут знаходзіцца ЗОНА. Зона адсялення. І страшная гэтая з'ява стала неад'емнай часткай нашага жыцця. Пэўна, таму менавіта гомельскі даследчык Іван Афанасеў першым загаварыў пра постчарнобыльскую апакаліптычную свядомасць і рэальнасць.

Не янобо хаваюць,
а вёску, што ў зоне.
Усю. Разам.
У прадчуванні
апошняй мінуцы
сялянскія хаты
застылі,
Вочы-вокны ў неба
з мальбой:
— За якія грахі, Божа,
мілы?!

("Чарнобыльскі плач")
У вершах А. Маісеенкі — і заклапочанасць сучасным станам нашага жыцця, свядомасці. Ён не прыхорашвае рэчаіснасць і людзей. Бяспамяцтва, заняўбанне святыхняў, Боскіх запаветаў прымушаюць кінуць словы напроку:

Што сталася з табой, народ?
Зрабілі што з табой юды?
Сваё гісторыю, свой род
Ты топчаш, ганіш ты паўсюдна.

("Што сталася з табой, народ")
Эмацыянальнае ўзрушэнне часам выліваецца ў адкрыта публіцыстычныя радкі:
Бяспамяцтва ж атруту п'ём —
Ніяк не кінем.
Таму бязладна так жывём.
Так і загінем.

("Вы кветкі памяці людской...")
Вядомыя А. Маісеенку і распач, і безнадзейнасць, пакутлівы роздум над "праклятымі" пытаннямі ("Расло, цвіло...", "Муза", "Цягнік ірве начы завесу"). А як стане зусім распачна, паратунку ён шукае ля родных крыніц, у бацькоўскай хаце, сярод аднавяскоўцаў ("Бягу ад грукату машын", "Кіну ўсё", "Цярэнічы", "Журавы"). Адвечны матыў нашай літаратуры, пачынаючы ад славуных Скарынавых "Понеже от прирождения звери...", Коласавых "Мой родны кут!". У гэтым сэнсе А. Маісеенка — прадстаўнік традыцыйнай плыні ў нашым прыгожым пісьменстве. Традыцыйнай у добрым сэнсе, той плыні, што зберагае нацыянальную самасць, памяць.

Таксама традыцыйнымі з'яўляюцца і матывы няўтульнасці, адзіноцты чалавека, выхадца з вёскі, у вялікім горадзе, непрыняцце таго абезаблічвання, стандартызацыі, уніфікацыі, што нясе з сабою горад.

І не быў бы А. Маісеенка паэтам, калі б душу яго не хвалявала Жанчына:
Не трэба слоў. На мове вуснаў, рук
Ты разумеш лепш маё прызнанне...
Які чароўны сон... І толькі сэрца стук
Гучыць мелодыяй юначага каханья.

("П'янік пацучцёў час мінуў даўно")
Вось такі паэт жыве на Гомельшчыне. "Спакойна, сціпла, без мітусні і шуму робіць ён свае справы, не патрабуючы нічога ўзамен. І калі ўжо стане нясцёрпна ад штодзённых клопатаў і розных праблем, тады закурлыча яго душа, як восенскі журавель. І згадаецца дзівосны край маленства — ціха, у белаі кіпені садоў вёска Цярэнічы. І народзіцца паэтычнае слова..." (М. Башлакоў).

Зборнік "Дарогі памяці" — магчыма сьць дакрануцца, зразумець яшчэ адну чалавечую душу. Спагадлівую і шчырую, адкрытую свету і людзям.

Анжэла МЕЛЬНИКАВА

ЧАСОПІСЫ

Вялікі князь Міндоўг і іншыя

Належу да тых, хто цікавіцца гісторыка-краязнаўчай літаратурай і мастацкімі творами, у якіх асэнсоўваецца нацыянальная даўніна. І даўно заўважыў (а гэтага, відаць, не маглі не прыкмеціць іншыя), што ўважыў тут не такі і багаты. Праўда, з гісторыка-краязнаўчай літаратурай становіцца больш-менш прыстойнае. Кніг згаданага зместу выходзіць даволі шмат (тут у першую чаргу трэба адзначыць выдавецтва "Полымя", якое штогод па-ранейшаму выпускае іх некалькі). У "Беларускай навуцы" рэгулярна з'яўляюцца манатграфічныя даследаванні, што таксама не могуць не выклікаць цікавасці і ў так звананага масавага чытача. На жаль, у дачыненні да мастацкай літаратуры гэтага не скажаш. Тое, што робіцца тут нашымі пісьменнікамі (іменны гадзачка не буду, яны ў кожнага на слыху), не ідзе ні ў якое параўнанне з набыткамі, для прыкладу, украінскіх літаратараў, не кажучы пра польскіх. Падобнае становішча можна вытлумачыць некалькімі прычынамі, сярод якіх на першы план выступаюць дзве найбольш галоўныя. Першая: у тым, што за дзесяцігоддзі манкурцтва мы не развучыліся належным чынам шанаваць нацыянальную гісторыю. А другая вынікае непасрэдна з першай: і сваёй гісторыі мы, у тым ліку і пісьменнікі, належным чынам не ведаем. А калі не ведаем, дык лічым за лепшае брацца за якую-небудзь іншую, чым гістарычная, тэматыка. Адсюль тым больш ухвала літаратарам, якія разумеюць значнасць гэтай нялёгкай і такой адказнай справы: сказаць усім нам, хто мы і адкуль. У шэрагу іх, як вядома, і Кастусь Тарасаў, з новым твораў якога можна сустрэцца на старонках снежаньскага нумара часопіса "Крыніца".

"Апошняе каханне князя Міндоўга" — так называецца яго аповесць. Ужо гэтым К. Тарасаў нібы сьведома абмяжоўвае падзейны абсяг твора. Ды такое меркаванне памылковае, хоць і сапраўды асноўнае дзеянне аповесці адбываецца вакол жаніцтва 70-гадовага Міндоўга на дваццацігадовай Агне, сястры яго нечакана памерлай жонкі. Ды і пра жаніцтва можна гаварыць умоўна: Міндоўг дамося Агні сілай, пры жывым яе мужы крэўскім князі

Даўмонце. Дарэчы, раней сілай узяў і сястру Агні Марту, дзейнічаючы тады яшчэ больш рашуча і жорстка, забіўшы яе мужа. Аднак жаніцтва Міндоўга, будзем прытрымлівацца ўсё ж гэтага паняцця, для аўтара "Апошняга каханья..." толькі фон, які дазваляе глыбока пранікнуць у сутнасць тагачасных падзей, у тым ліку тых, якія папярэднічалі таму, што адбылося пасля смерці Марты.

К. Тарасаў паказвае Міндоўга не толькі мужным у баях, мэтанакіраваным адносна ўсяго, што тычыцца ўмацавання дзяржавы, але і хітрым, каварным, які ў імя дасягнення сваёй мэты не спыніцца ніколі, нават калі дзеля гэтага трэба загубіць ні ў чым невінаватых людзей. Смеласць і жорсткасць у яго паводзінах узаемазвязаны і часам нават цяжка сказаць, што пераважае. І гэтым разам, арганізаваўшы паход супраць мазураў, знайшоўшы саюзнікаў сярод князёў — "за выняткам трох явягаў, усе даводзіліся вялікаму князю сваякам, хоць і цявжэскі князі, пры жаданні адшукаць з імі роднасць, былі б сваякамі па жонцы", — ён не сумняваецца, адзіства часовае, бо кожны з хаўруснікаў, як сам Міндоўг, мае і свае мэты, акрамя агульнай, звязанай з разгромам мазураў. А яны ў тым, каб за кошт іншых дабіцца большай улады самому. Улада ж без смерці праціўніка немагчыма: "І сам Міндоўг, і абодва ваяводы ведалі, што з шаснаццаці князёў сама меней трое ненавідзелі яго і пры зручным выпадку не марудзілі б забіць, астатнія прынялі б такі ўчынак без абурэння, а можа, і ўхвалілі б. Але зручнага выпадку заўжды насцярожаны Міндоўг не дапускаў".

Улада і насілле, улада і наканаванасць лёсу — гэтыя паняцці пастаянна прысутнічаюць у аповесці. У кожнага сваё зорка ў небе, і кожны жыве пад ёй, не ведаючы, калі яна згасне, а з яе смерцю скончыцца і зямное жыццё таго, хто пад гэтай зоркай нарадзіўся. Падобныя думкі не пакідаюць і вялікага князя. Асабліва трывожныя яны ў чаканні сутычкі з мазурмі: "Мажліва, нагадаў Міндоўг пра лёс, нехта з іх не вернецца. Таму і трымае Літва старадаўні звычай паважнай размовы перад наездом, што хтось назаўж-

ды застанеца ў чужой зямлі, а хто — зараз невядома. Нехта адзін ці некалькі з семнаццаці бачыць, слухае ўсіх і сем гаворыць з усімі апошні раз. Магчыма, гэта будзе ён, вялікі князь Міндоўг, ці малады Даўмонт, ці мужны Трайнат, ці зяць вялікага князя Шварн, ці цявжэскі ўладар Скамонд. Невядомасць лёсу вызначана для чалавека багамі. Пасля іхняга прысуду багіня смерці ставіць на азначанае сэрца пячатку апошняга дня. Ніхто не гіне раней ці пазней часу, акрэсленага багіняй. Сёння яна значыць тэўтонскіх прыхвасняў — мазураў, і наезд пакажа, каго з іх яна меціла магільным знакам..."

Герой аповесці часта застаюцца сам-насам са сваімі думкамі, развагамі. І Агна таксама, бо яна ніяк не можа змірыцца, што не па сваёй волі стала жонкай Міндоўга, але ў рэшце рэшт супакойваецца, разумеючы, што іншага выйсця ў яе няма. Такія эпізоды разлічаны на чытача, які не толькі аддае перавагу напружанаму дзеянню, дынамічнаму сюжэту, а і хоча "зазірнуць" у душу персанажаў у розныя моманты жыцця іх, а асабліва тады, калі адбываецца нешта значнае, што парушае звыклы ўклад. У дадзеным выпадку К. Тарасаў дасягае такога псіхалагізму, калі ўчынкі герояў паўстаюць у ракурсе свайго часу — жорсткага, калі нельга загадзя сказаць, што з табой адбудзецца.

І яшчэ адзін момант вельмі важны ў творы, на ім аповесць, бадай, і "трымаецца". Муж Агні крэўскі князь Даўмонт спачатку як бы ў ценю. Нават з'яўляецца адчуванне, што ён скарыўся несправядлівасці, моўкі ўспрыняў абразу з боку Міндоўга, стрыччым пляменнікам якога з'яўляецца. Ды не такі Даўмонт, каб дараваць. Ён паступова ідзе да помсты. І трымае да пары-да часу, каб нарэшце ўсю сваю нянавісць і гнеў выліць вонкі, а пасля гэтага на літасць разлічваць не выпадае: "Год давялося чакаць гэтага палявання. Такого палявання, як гэтае, яшчэ не было на Літве. Пра якое будучы пераказаць старыя сваім унукам, як разгэ Даўмонт забіў вайку з імем Міндоўг, як

Тысяча слоў пра сябра

Уладзіміру САЛАМАХУ — 50

Валодзя Саламаха. Не проста накідаць партрэт пісьменніка і чалавека на некалькіх старонках. Але...

Яшчэ пры тых бальшавіках, год пятнаццаць таму, многае было інакш: была цензура, аддзелы прапаганды і агітацыі, катэгорычныя, пыхлівыя і ўпэўненыя ў непарушнасці свету мэтры, і — яшчэ зусім па-дзяніскаму лёгка пілася, курылася і ездзілася па начах у электрычках.

Падсвядомасць ніколі не падманвае. Працуючы ў Барысаўскай райгазеце, дзе этнічны беларус чамусьці ніколі не мог падняцца вышэй загадчыка сельгасаддзела, пад дзікім уціскам партсакратарак па ідэалогіі, я ў той самай падсвядомасці прадуваў, што толькі шчаслівая выпадковасць і, магчыма, літаратура выратуюць мяне. Пакуль аднойчы не адвёў некалькі апаздананняў у "Маладосць". З супрацоўнікаў часопіса я ведаў тады толькі свайго земляка Васіля Гігевіча. Васіль Сымонавіч аддаў мой рукапіс на рэцэнзію Уладзіміру Дамашэвічу, а я сам са свету раёнкі, дзе якраз адбывалася змена пакаленняў, апынуўся ў палярна іншым свеце "майстроў слова". Адным з іх быў Уладзімір Саламаха.

Настальгія — дзіўнае пачуццё. Яно ахоплівае мяне, калі я ўспамінаю "Маладосць" таго часу. Яна была расквечана такімі імёнамі, як Анатоль Грачанікаў, Яўгенія Янішчыц, Уладзімір Дамашэвіч, Васіль Гігевіч, Леанід Дайнека, Янка Сіпакоў.

Падсвядомасць не падманвае. Мае апазданні чыталіся, а я, на сваю другую вялікую ўдачу (вось ён, шчаслівы выпадак), патрапіў на вочы Валодзю Саламаха.

— Пакуль "класікі" цябе крэмзаюць, — прапанаваў ён у сваёй непаўторнай, добразычлівай манеры і з мяккім гумарам, — зробіш які публіцыстычны артыкул. Тэму выберы сам.

Я адказаў яму, што варта напісаць пра першы ў рэспубліцы спартыўны спецклас, дзе вучыліся дзеці-сіроты.

— Згода, — адобрыў Валодзя. Не памятаю зараз, што з'явілася раней на старонках часопіса: апавяданні ці нарысы. Толькі Валодзя Саламаха не палічыў, што "маўр зрабіў усё", і ў спакоі мяне не пакінуў, а даў некалькі заданняў. Я напісаў яму ў аддзел яшчэ артыкул, а потым яшчэ і яшчэ.

Так, літаральна "за каўнер", ён увёў мяне ў літаратуру, як увёў многіх іншых і да мяне, і пасля. Валодзя быў рэдактарам і маеі першай кнігі.

Я абавязаны Валодзю Саламаха і Анатолу Сымонавічу Грачанікаву, які, на вялікі жаль, рана пайшоў ад нас (лічу гэта ўвогуле катастрофай для часопіса), тым, што быў прыняты на працу. У той час якраз вызваліся месца ў аддзеле публіцыстыкі. А напярэдадні Валодзя Саламаха пайшоў да "шэфа".

— Можна, возьмем Юру Станкевіча? — прапанаваў ён.

— Табе з ім працаваць, — адказаў Анатоль Сымонавіч. — Ну, а калі маю думку хочаш ведаць, то я — за.

Так вырашыўся мой лёс. З Валодзем Саламахам мы працуем побач: ён, як і раней, узначальвае аддзел публіцыстыкі. Ён мог бы "падняцца" ў сэнсе кар'еры: стаць рэдактарам якога выдання (прапановы былі), заняць іншую ўплывовую пасаду. Але ён не набыў сабе аніякіх ільгот і прывілеяў. Такі чалавек: працаголік, бяссрэбранік.

Прайшоўшы нялёгкаю жыццёвую школу ад лесаруба і супрацоўніка раёнкі, Уладзімір Саламаха ведае жыццё, як кажуць, з натуры. Дарэчы, ён адзін з тых нямногіх цэльных пісьменнікаў, творчай манеры і сутнасці якіх не кранула (у добрым сэнсе гэтага слова) так званая перабудова. Ён і раней пісаў такую ж сумленную прозу пра "варушэнне" "маленькага" чалавека, працягваючы лепшыя традыцыі вядомых майстроў слова.

Яго творчую манеру я б рызыкнуў вызначыць як экзістэнцыяльны шэпт. Так, не крык, а менавіта шэпт. Услухайцеся, пра што ўвесь час гавораць сабе яго героі: выжыць, выжыць, выжыць. І хіба не гэта складае зараз галоўны клопат "маленькага чалавека"?

За дваццаць год (менавіта столькі гадоў назад Валодзя Саламаха апублікаваў першыя апавяданні) ён напісаў некалькі кніг прозы: "На ўзмежку радасці", "Заўтра ў дарогу", "Кавалёк — лесавая былінка", "Цяпло чужога сэрца", "Апазнаецца асоба мужчыны", а таксама шэраг сцэнарыяў дакументальных фільмаў.

У яго прозе ніколі не сустрэнеш надуманых, штучных сітуацый, а абвостранае пачуццё справядлівасці, якое выславадаюць яго персанажы, часам выліваецца ў трагічны вынік.

Пагоня за аб'ёмам — не ў яго натуры. І тым не менш чарговая кніга выдавалася цяжка, хаця адрозна знайшла свайго чытача.

Апошнім часам Валодзя Саламаха часта

выступае на старонках газет, як крытык-літаратуразнаўца, шмат папулярнае калег-пісьменнікаў. Яго артыкулы іншым разам выклікаюць рэха ў адказ і цікавасць культуралагічных колаў.

Ідэасінкразія, а гэты модны працэс прыйдзе калі-небудзь з часам і да нас, выявіць, упэўнены, з аналізу твораў Уладзіміра Саламаха, сумленнага і шчырага творцы, асобныя творы якога можна і зараз устаўляць у школьныя хрэстаматыі, бо яны адлюстроўваюць якраз ментальнасць беларускай прысутнасці, а не польскага хутара ці расійскага калгаса.

Вялікі аматар прыроды, штогадовых вандровак па рэках і рыбалкі, Валодзя Саламаха быццам апраўдвае словы пра тое, што "рэкі і азёры створаны для мудрых, каб тыя спыняліся і сузіралі іх і іх насельнікаў, а ёлупні б праходзілі міма". Вынікам яго вандровак — экалагічныя эсэ і нарысы, якія, упэўнены, складуць калі-небудзь асобны зборнік.

Так як мы — не жыхары поўдня і позна выспяваем, то 50 год — бадай, самы творчы росквіт для празаіка. Думаю, Уладзімір Саламаха яшчэ напіша свае лепшыя кнігі.

Юры СТАНКЕВІЧ

"Конрад Валенрод" і беларуская рэчаіснасць

Adam Mickiewicz. Konrad Wallenrod. Powiesc historyczne z dziejow litewskich i pruskich.

У 1828 годзе ў змрочна-велічным Пецяжурзе малады выгнаннік з беларуска-літоўскіх зямель Адам Міцкевіч надрукаваў сваю новую паэму "Конрад Валенрод", якая суправаджалася эпіграфам з Макіавелі: "Вы павінны ведаць, што ёсць два спосабы барацьбы... трэба быць лісою і львом".

Паводле рамантычных традыцый сюжэт твора звязаны з гістарычнай мінуўшчынай. Тут выкарыстаны факты з хронікі М. Стрыйкоўскага і іншых крыніц, але ўсе яны перасасаваны і дапоўнены магутнай фантазіяй мастака.

У Марыенбурзе — сталіцы крыжацкага ордэна — выбіраюць Вялікага Майстра, правадзіра крыжакаў. Самым годным гэтага високага звання аднадушна прызначаецца Конрад Валенрод. Аднак ніхто з прысутных, апрача вернага спадарожніка Конрада народнага песняра Галбана-Вайдэлота, не здагадваецца, што выбраным аказаўся не прускі рыцар Конрад фон Валенрод, а закліты вораг крыжацкага ордэна літвін Вальтэр Альф. Калісьці крыжацкія рыцары разбурылі дом і загіблі сям'ю Вальтэра Альфа, а яго самога дзіцём прывезлі на крыжацкі двор і выхавалі як крыжацкага рыцара. Але горды літвін не забыўся пра сваё паходжанне і пра свой народ, які пакутаваў ад крыжацкай навалы. Пасля ўцёкаў у Літву і доўгіх роздумаў Вальтэр Альф зразумеў, што збройнай сілай літвіны ніколі не перамогуць крыжакаў. І ён вырашыў вярнуцца ў варожы стан, каб, заваяваўшы там найвялікшы давер, знішчыць магутнасць ордэна знутры.

Сенатар Навасільцаў, які вадзіць службовага абавязку адным з першых чытаў гэты твор, па-свойму слушна, хоць і надта ж спрошчана, ахарактарызаваў яго Вялікаму князю Канстанціну: "Палітычная мэта твора — распальваць згасаючы патрыятызм, падтрымліваць нязгоду і рыхтаваць будучыя падзеі, а таксама навучаць сучаснае пакаленне, як быць цяпер лісою, каб потым перамяніцца ў ільва".

Аднак у цэнтры міцкевічаўскага твора найперш — маральна-этычная праблема, якая не вырашана да сённяшняга дня. Ці можна гаварыць пра нейкую мяжу маральнасці ў адносінах да ворага, які пагражае твайму народу поўным знішчэннем? Якія існуюць шляхі барацьбы з захопнікамі, што пераўзыходзяць твой народ сілай і колькасцю?

Актуальнасць гэтых пытанняў для Беларусі прадвызначыла і шлях "Конрада Валенрода" па беларускай зямлі. У 1850 годзе жыхар г. Барысава Антон Пагоскі быў арыштаваны і адпраўлены ў віленскую турму за тое, што трымаў яго ў сябе дома і даваў чытаць іншым. Прыкладна ў гэты час блізка сябра В. Дуніна-Марцінкевіча Арцём Вярыга-Дарэўскі перакладае паэму на беларускую мову. На жаль, пераклад не захавалася.

Але найбольш уражвае той факт, што малады Янка Купала пад уражаннем гэтага твора бярэ сабе псеўданім Вайдэлота (1908 год), а свае пераклады з "Конрада Валенрода" ўпершыню публікуе ў 1930 годзе ў часопісе "Польмя". Вось гэта якраз і дае падставы гаварыць пра валенрадызм як з'яву ў жыццёвым і творчым лёсе Янкі Купалы савецкага часу.

Галіна ТЫЧКА

чакаў у восенскім халодным лесе першы прамень сонца, каб усе магі пабачыць ягоную помсту. Ніхто не зможа сказаць: "Вялікі князь Міндоўг сканаў на сваім ложку, акражаны дзецьмі!" Не, усе будуць казаць: "Князь Даўмонт пасек Міндоўга на капусту!"

Помста Даўмонта страшная. Ён не толькі забівае свайго крыўдзіцеля, але не пакідае ў жывых і яго малалетніх дзяцей Рэпіка і Руклю, смерць чакае і Агну. Здзейсніўшы такое злачынства, крэўскі князь, аднак, не лічыць сябе забойцам. Як не лічылі сябе забойцамі і тыя, хто гэтаксама, як і Даўмонт, па-свойму адстойвалі справядлівасць.

Нічога не скажаш: такі быў час. Раскрываючы праўду пра яго, К. Тарасаў застаецца цвярозым рэалістам і аб'ектыўна ацэньвае тагачасныя падзеі. З вышыні ўжо нашага сённяшняга ведання і сучаснага ўяўлення. Ён не толькі захапляецца Міндоўгам, а і асуджае яго. І гэтаксама аб'ектыўна ставіцца да Даўмонта. Даўмонт і пакрыўджаны, Даўмонт і зняслаўлены, але Даўмонт і забойца.

Такія гістарычныя праўды. І такі падыход да яе з боку пісьменніка, які піша не ва ўгоду кан'юнктуры дня, а дзеля праўды. Дарэчы, у апошнім невялікім раздзелечку аповесці аўтар коротка, літаральна некалькімі радкамі гаворыць пра далейшы лёс князёў Войшалка, Даўмонта, Трайната і іншых. І, як свайго роду рэзюме, апошнія абзацы твора:

"А ці было б з усімі гэтымі людзьмі інакш, калі б князь Міндоўг не пакінуў Агну пры сабе?"

Хто ведае? Магчыма, адшукаліся б іншыя падставы, каб спраўдзіўся наканаваны кожнаму лёс".

Сцвярджаючы падобнае, К. Тарасаў ніколі не сумняваецца, што ў Міндоўга, і ў Даўмонта, і ў іншых князёў жыццё нібы было загадзя распісана недзе "на версе". А чаму б і не? Гэта яшчэ некалькі гадоў за падобныя сцвярджэнні лёгка можна было абвінаваціць кожнага ў адсутнасці матэрыялістычнага погляду.

Ёсць у "Крыніцы", зразумела, і іншыя матэрыялы. Можна пазнаёміцца з Іпаціем Пацеям, Уільямам Батлерам Ейтсам, Адамам Станкевічам, Дзіна Буцаці... Можна і трэба. Але найперш працягвайце аповесць К. Тарасава. Усё ж такія творы з'яўляюцца не часта.

Антось НічыПАРУК

"Польмя", N 12

С. Законнікаў прапанаваў некалькі вершаў са сваёй будучай кнігі "У вочы вечнасці гляджу". Змешчаны "Апазданні пра шчасце" Я. Сіпакова, "Сучасныя былі" М. Даніленкі, апавяданне А. Саскавец "Нявестка", творы з кнігі "Зямля і людзі" К. Кірзенкі, над якой пісьменнік працаваў да апошніх дзён свайго жыцця; вершы А. Канпелькі, У. Марука, Н. Маеўскай, А. Яскевіч, некалькі твораў А. Міцкевіча ў перакладзе Р. Барадуліна, К. Цвіркі, С. Мяснікевіча. А. Карлюкевіч выступае з крэўскай нарысам "На зямлі Ельскіх". Сярод іншых матэрыялаў нумара — заканчэнне "Майго мястэчка" В. Стомы-Сініцы, артыкулы Б. Бур'яна "Век на мяжы — і Паўлінка" ў афішах", В. Локун "Малая проза" -97", А. Марціновіча "Спосаб Праметэя" (пра творчасць А. Вялюгіна), В. Івашына "У кантэксце мастацкіх культур" (на прыкладзе творчасці М. Багдановіча)... П. Васючэнка ("Маналог струны") рэцэнзуе кнігу паззіі Н. Гальпяровіча "Струна". А. Наркевіч ("Патрэбнае выданне") дзеліцца ўражаннямі ад "Займальнай філалогіі" В. Стральчонак. Пад рубрыкай "З рэдакцыйнай пошты" друкуецца нататка М. Загідулінай "Адам Міцкевіч вачыма мастака-рамантыка".

"Нёман", N 1

Чытача чакаюць апавяданне І. Пташнікава "Тры пуды жыта", вершы Р. Барадуліна, А. Грачанікава, В. Грышкаўца, М. Скоблы. "Кароткая тапаграфія Пагромнай ночы" — такі падзаглавак даў свайму новаму твору "Зямля і людзі" У. Бутрамеяў. А яшчэ змешчаны матэрыялы "Круглага стала" "Пазнаем саміх сябе" ("Псіхалагічная культура грамадства: рэальнасць і перспектыва"), старонкі з дзённікаў П. Панчанкі "Думаю, думаю...", артыкул Д. Бугаёва "Пэст і час" (пра творчасць А. Куляшова), рэцэнзія В. Саламевіча на "Выбраныя творы" Я. Баршчэўскага. З творами мастака Ю. Хілько знаёміць Я. Шунейка ("Збліжэнне").

"Роднае слова", N 2

Галоўны рэдактар "РС" М. Шавыркін выступае з артыкулам "Аб нашай першаверы, ці Спасціжэнне бяскончасці". Жыццё і лірыка Е. Лось у цэнтры ўвагі А. Бельскага — "Я жыў за дажджом, за вясёлкаю..." Лёс і творчасць В. Мараква асэнсоўвае В. Рагойша — "...На пераломе жалежа і песні". С. Кавалёў разглядае сямейна-абрадавую пазію XVI стагоддзя — "Пазію радасці і смутку". Змешчаны артыкулы У. Ковеля "Тэма інтэлігенцыі ў творчасці Францішка Аляхновіча", В. Маслоўскага "Характары герайчныя — характары народныя" (п'есы беларускіх драматургаў пра Вялікую Айчынную вайну), С. Малюковіч "Гармонія гукаў хачу я ўпіцца..." (лірыка паэтаў Англіі XIX ст.), І. Лепешава "Новыя словы апошніх гадоў", М. Крыўко "Паронімы і сінонімы ў мове", Т. Валодзіна "Без прыказкі і з лаўкі не зваліцца" (свет рэчаў сялянскага падворка ў фразеалогіі і культуры беларусаў), М. Мішчанчука "Вобразы-сімвалы ў раманах Кузьмы Чорнага" "Пошукі будучыні", Л. Баршчэўскага "Еўрапейская літаратура Сярэднявечча", С. Лабанавай "Опера "Дзікае паляванне караля Стаха", І. Швед "Вярба б'е — не я б'ю..." (вярба як сімвал усходнеславянскага традыцыйнага фальклору), Г. Зайцавай і В. Міцкевіч "Забутыя беларускія словы" (паводле запісаў у сшытках Якуба Коласа 1950-х гадоў). У "Літаратурным ветразі" нязменны вядучы рубрыкі М. Скобла прадстаўляе В. Вабішчэвіча.

Сустрэча ў гімназіі

Гімназія N 2 беларускай сталіцы добра вядомая сваімі літаратурнымі традыцыямі, увагай да нацыянальнага прыгожага пісьменства. У апошнія гады гасцямі гімназістаў былі народны пэст Беларусі Ніл Гілевіч, галоўны рэдактар часопіса "Польмя" Сяргей Законнікаў, Анатоль Кудравец, Леанід Дранько-Майсюк.

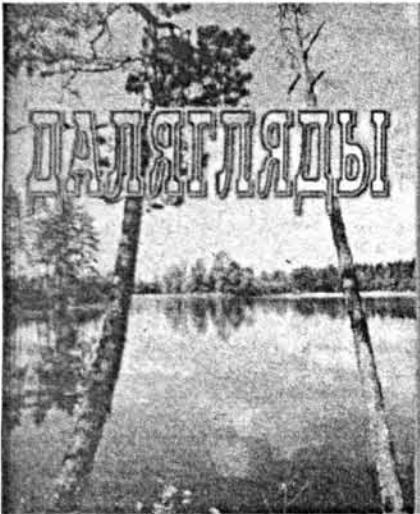
Зусім нядаўна ў гасці ў гімназію N 2 завіталі пэст Ганад Чарказян, які працуе ў выдавецтве "Мастацкая літаратура", бард Валерый Пазнякевіч, супрацоўнік газеты "Чырвоная змена". Гасці чыталі вершы і спявалі песні, а на развітанне падавалі гімназічнай бібліятэцы невялікі збор кніг.

Мікола СЛАБАДСКІ

"Далягляды"

Гаворка не пра штогоднік выдавецтва "Мастацкая літаратура", на старонках якога, як вядома, змяшчаліся ў перакладзе на беларускую мову лепшыя творы пісьменнікаў далёкага замежжа, бо рознага шэрагу цяжкасці, а ў першую чаргу фінансавыя, прымусілі "Мастацкую літаратуру" адмовіцца ад "Даляглядаў". Тым не менш "Далягляды" зноў вярнуліся да нас. Праўда, у новай іпастасі. А вестка пра гэта прыйшла з Глыбокага. І, як падмацаванне, — першы выпуск новых "Даляглядаў", а менавіта так называецца альманах Глыбоцка-Полацкай філіі Віцебскага абласнога аддзялення Саюза беларускіх пісьменнікаў. І маюць "Далягляды" падзаглавак "Глыбоччына паэтычная". А запрашае чытача ў гэты песенны край старшыня філіі Аляксандр Жыгуноў, назваўшы сваю невялічкую нататкачку-зварот "Зямля тут такая — таленавітая..."

У зборніку — 14 аўтараў, тых, хто нарадзіўся ў гэтых мясцінах і паранейшаму жыве тут, а таксама ўрадженцы іншых мясцін, для каго Глыбоччына стала другой радзімай. Не абыдзены ўвагай і былыя глыбаччане, якія, пакінуўшы малую радзіму, не страцілі да яе любові і замілавання. Спачатку ў альманаху змешчаны падборкі твораў членаў Саюза беларускіх пісьменнікаў Марыі Баравік, Віталія Гарановіча, Аляксандра Жыгунова, Тамаша Ляшонка. Кожны з гэтых аўтараў добра вядомы аматарам паэзіі. Як па публікацыях у перыядычным друку, так і па кнігах. У новых вершах — тыя ж матывы, якія аўтару найбольш блізкія і дарагія. М. Баравік, да прыкладу, звяртаецца да вечнага, яе лірычная гераіня імкнецца спасцігнуць найвышэйшы сэнс у веры да Бога. В. Гарановіч прываблівае вершамі аб прыродзе — вобразна насычанымі, з нечаканымі параўнаннямі: "Вочапам захад над буйнай ракой Сонца вядзерца трымае. Вечара летні густы спакой Далеч ва ўладу прымае. Сосны, як свечкі, пагаслыя днём, Вогнікам зорак успыхнуць. Месяц у рэчку нурне акунём Спіну пярэстую выгнуць". Моцнае прыцягненне родных мясцін і ў вершах Т. Ляшонка. Адначасова гучыць роздум лірычнага героя аб пражытым, прысутнічае жаданне разабрацца, а ці так жыў: "Я да світанна не магу заснуць — Душу халодзіць успамінаў слота. І марыкрылы з лёгкасцю нясуць Туды, дзе сум, журба і адзінота". Змястоўнай атрымалася падборка А. Жыгунова. У яго вершах прываблівае той роздум, у аснову якога пакладзена трываласць зямной маралі, філасофія, што мацуецца на народнай мудрасці. А ў выніку жыццё паўстае ў яго супярэчнасці і разам з тым лагічнасці. Лірычны герой А. Жыгунова ў пастаяннай праце маральнага і духоўнага ўдасканалення, ён многа пераацэньвае, але гэта не заўсёды прыносіць належнае здавальненне. У рэшце рэшт такое жыццё. Знаходзіш адказ на адно пытанне, другое — прыходзяць наступныя:

У Бога паверыў, а лепшым не стаў.
Лажу на пасцелі, пасланай мне з траў,
Бо іншай пасцелі ну проста няма.
А восень лютуе, а заўтра — зіма.
Ды роднасць людскую душою спасціг,
Я сёння смуткую адразу за ўсіх,
Чужы чалавек, толькі ён мне радня,
І сонца ўзыходзе над намі штодня.
Як сталася так, як магло гэтак быць,
Што мы развучыліся проста любіць
І крычым крычаць: чалавек у вядзе!?
А хтось усміхнецца, як ён прападзе.

Змешчаны і творы тых, хто пакуль больш вядомы па публікацыях у раённым друку: Ганны Вязіцкай, Алены Зінкевіч, Ганны Зінкевіч, Юрася Касцюка, Станіслава Лося, Машы Новікавай, Святланы Новік, Галіны Сутулы, Ніны Хайноўскай, Андрэя Храпавіцкага. Кніжка атрымалася цікавай і, што таксама немалаважна, выдадзена на добрай паперы. Такім чынам, пачатак добрай справе пакладзены.

Лявон ЮРЧЫК

ПАЭЗІЯ

Мікола МЯТЛІЦКІ

Балады лёсу

Садаўшчанка

Не сагрэе печ-ляжанка
Маразоў жыццёвых страх.
Ходзіць звыкла Садаўшчанка
Па суседскіх хутарах.

То ў Адзілі, то ў Яніны
Пад наглядом позніх зор
Перакажа ўсе навіны:
Хто жывы, а хто памёр.

Ухвалу за дзень дасць Богу,
Гаспадыні — за цяпло
І кіруецца ў дарогу,
Толькі сонца узышло.

Як атрутная паганка,
Доля-згубніца ў яе.
Вып'е чарку Садаўшчанка,
Горка, смутна запяе.

У дарунак ёй — хусціна,
Гляне ўцешна, як дзіця.
Адзінокая быліна
У лютым холадзе жыцця,

Бо вярэдліва да ранку
Гойстры, нібыта клінок,
Точыць одум Садаўшчанку:
У магіле спіць сынок.

Не ад нечысці нямецкай
У вайны віхурах знік —
Паў у Арміі Савецкай
Маладзенькі прызыўнік.

Захліпнецца сэрца горка:
Ля чужачага сля
Па-над сьнігам збяжла зорка
І магіла зарасла.

Ёй паўсюдна прывітанка
І прытулак на вятрах.
Носіць боль свой Садаўшчанка
Па суседскіх хутарах.

Дабрысці старой нялёгка,
Снегам хутар занясла.
І міргае ценька, дрогка
У шыбах позняе святло.

Вансовіч

Франтамі ў роце пахавальнай
Прайшоў. І ў пераможны год
Прынёс у вёску з далі дальняй
Паўчамадана "ўзнагарод".

У пяску бразгочуць ардэнамі
Яго мурзатая хлапцы.
Гукне ўначы: "Масква за намі!" —
І сляцца мёртвыя байцы.

Зрэдчас калі аброніць слова,
Стрыжэ з-пад броў, як ваўкалак,
Нібы яго жыцця палова
Даўным-даўно магільны шлак.

Сабе спакойна вершыць копы,
Калі вязуць труну з сля.
Як ні гукала — ў далакопы
Больш смерць яго не наняла.

Феліцыя

Між берагамі заміраў паром.
У схованцы сутонлівага трума
Феліцыя ў абдымках жаркіх кума
Піла любішчаў хмельна церпкі ром.

А з берагу нямогліца-стары
Трос кулаком, каўтаючы аскому,
Лукаў яе, распусціў, дадому,
Пасля, махнуўшы, соўгаўся ў бары.

Яна стаяла смелая прад ім,
Вачэй зялёных бунтавала кара.
І калаціўся ў гневе лютым старац,
Каўтаў, зжаўцелы, з люлькі едкі дым.

"Забі!" — сваюляй дыхала яна,
Пакаўшы пальцы на тугі жывоцік.

Шарэюць вочы слёзныя ў самоце,
Кляне бацькоў угнеўна — іх віна:

Усіх сватоў павымяталі прэч
І выдалі — за старца-багацяя.
І толькі змрок над рэчкай загусцее,
Бяжыць-шукае з хлопцамі сустрэч.

Франя

Зачэпіш словам — люта гляне,
Бы камень коціцца з гары.
Жыве самотніцаю Франя
У цёмным свірне на двары.

Наробіць рогату і груку,
Усіх цікаўнікаў ззае:
Прынесла з хвойніка гадзюку
На двор ізноў у рукаве.

Яе пахваляць у старанні,
Цукерку торкнуць — і лады,
Бо памуціўся розум Франі
Яшчэ ў ваенныя гады.

Малою выпала пабачыць,
Як рабаўнік у хату лез.
Спяраў ён яе, пасля у бацьку
Стралаў разбойніцкі абрэз.

У хаце сёстры на выданні,
У кожнай — вабны ухажор.
А ёй адно, "зляканай Франі",
Сядзі, пільную бацькоўскі двор.

Вось так і старасць прычакала
На ўлонні роднага двара.
Па смерці бацькавай забрала
Дажыць малодшая сястра.

Нязвыкла ўсё тут — у вандроўку
Лясамі рушыла наўпрост.
Сваю шукаючы Дубоўку,
Зайшла за Вілію праз мост.

Галосычы, вандруе Франя,
Усё вакол абыхала.
Каму у вочы ні загляне, —
Ніхто не чуў яе сля!

Дорка

Уночы з небнай абалоні
Паглыне ясніца зорка.
Пякуць няшчадна, ціснуць скроні,
Каўтае лекі ў цемры Дорка.

Хаціну бацькаву пад дачу
Ададаваў.
"Як чужаніца!" —
І ён, сівы, бязгучна плача,
Тугой душу дзярэ граніца.

Франтоў прамераў, курным дымам
Спаўна надыхаўся — бывала.
Цяпер чужынаю радзіма,
Мяжой адсечаная, стала.

І вось: атлётны ля Катлоўкі
Трасуць штораз пажыткі-транты.
І рэжуць сэрца шкетаў слоўцы
Лязом знявагі:
— Акупанты!

І сярод ночы позірк пільны
Акіне лёсу пуцявіны,
І прывядуць да хаты ў Вільні
Праз ноч скупыя прыпаміны.

Ці думаў свету абаронца,
Што ён, пражыўшы век суровы,
На захадзе жыцця і сонца
Такой удзякі ўчыце словы?

Дыміць дзяркатая махорка.
Шарэ ў шыбах кволы золка.
Ды не заплюшчыць вока Дорка —
Абраза точыць, як асколак.

І выйдзе ранкам на гасцінец,
Падасца звыкла ў бок граніцы
Вайны астатні пехацінец
З тугой нязбытнай чужаніцы.

Уладак

На кастры саган ля кладак
Дымна дыхае імглай.
Лодку новую Уладак
Поіць чорнаю смалой.

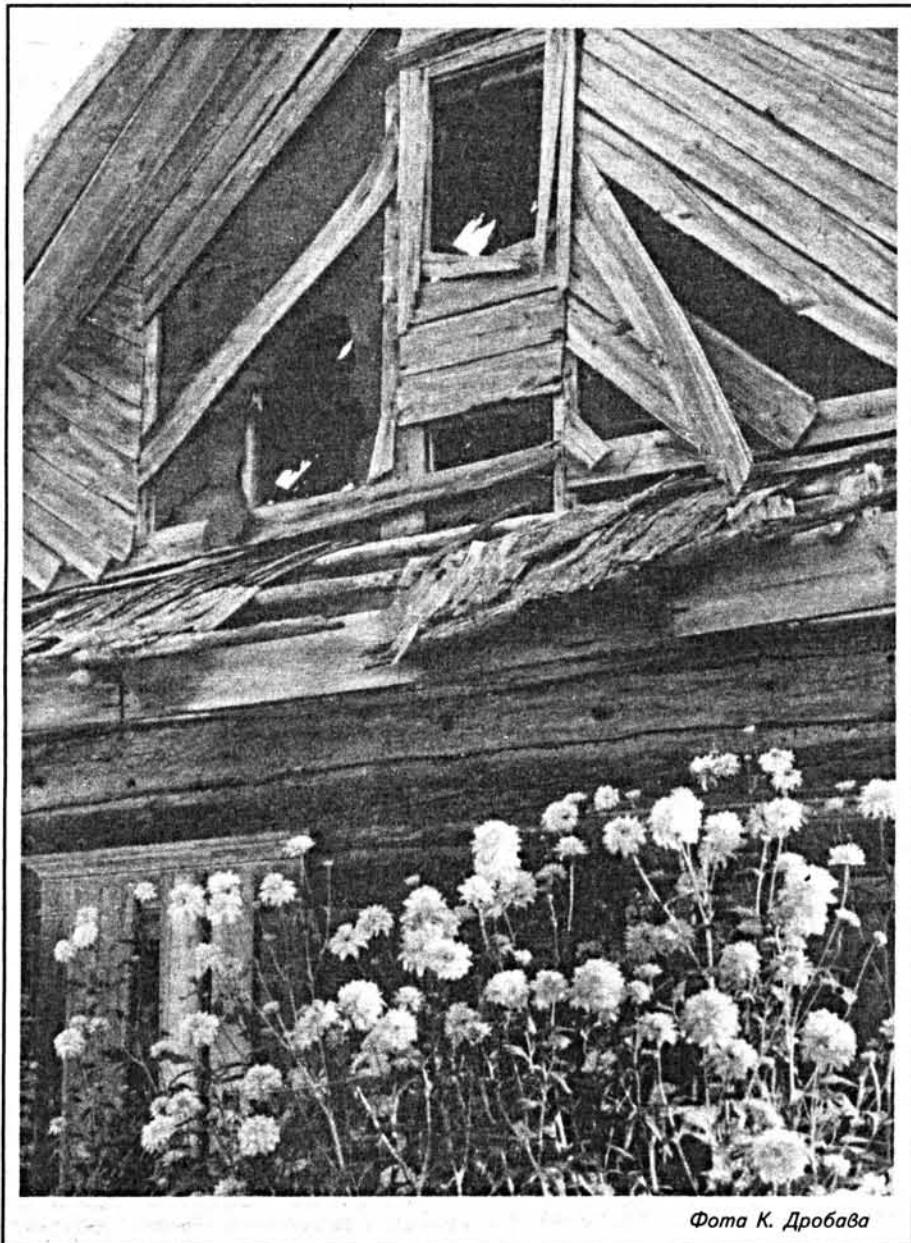
Хата высака на строме
У голлі яблынь, бы ў вянку.
Гэлька ў слодычнай утоме
Пасабляе мужыку.

І загар — пазнака лета —
Грае, чэпкі, на плячах.
Водзіць бёдрамі кабета,
Бляск спакусы у вачах.

Ды не бачыць жонкі Уладак,
Не спускае воч з ракі.
Звабна боўтаюць ля кладак
Шчупакі ды судакі.

Вось і лодка, як малодка,
Перакуленай ляжыць.
Вёслам граюць спрытна, ходка.
Туманец густы імжыць.

Гэлька пальчыкам ківае.
Шчэ не ведае яна,
Што не кожны выплывае
З вірам точанага дна.

Фота К. Дробава

Скараход ляжаў з заплюшчанымі вачыма, але з-пад павек, нібы аднекуль з-пад кругляка-каменя, выкацілася вялікая — з гарошыну, мусіць, — сляза. Яна патрымалася крыху ў куточку вачэй, затым мокрым слядком спаўзла, драбнеючы, да вуха хворага. І згубілася...

Ён, тугі ў плячах, каранасты і ўвогуле моцны з выгляду чалавек, ляжаў пад кропельніцай. Яго ратаваў прэднезалон — гармон, сумна-радасна вядомы кожнаму астматыку. Скараход, калі першы раз трапіў з бронхамі ў пульманалогію, доўга не мог запомніць назву гэтых лекаў: дужа мудрагелістым, замежным здавалася слова. Затое цяпер разбудзі сярод ночы — скажа: “Прэднезалон!” Смешна ўспомніць, але тады ж сусед па палаце, вярнуўшыся са сталаўкі, адразу пачынаў корпацца ў тумбачцы, даста-

Маўчаць. Скараход, відаць, успомніў дом, які стаіць амаль у самым цэнтры райгарадка; ад Гомеля, дзе ён цяпер ляжыць у пульманалогіі, паўгадзіны язды на аўтобусе.

— Сена ўспягнулі на вышкі? — Скараход паглядзеў на кропельніцу, на дзяцей.

— Ага. Зацягнулі. І адразу да цябе, — адказала Святлана.

— Адны ўсцягвалі? Ці Верка са сваім памаглі?

— Адны... — зноў адказала Святлана.

Скараход незадаволены, хмыкае:

— А яны, бач, запанелі. Толькі грошай дай, бацька. А дулю! Хопіць! Усяму калі-небудзь бывае канец. Вяселле ім зрабі, яшчэ якую-небудзь трасцу прыдумаюць. Я гэта ім успомню. Спаць яны будуць мне ў абдымку! А... а тарфакрошку ў хлеў яны не перакінулі? Каля брамы ляжала куча. Я іх прасіў.

Пятровіч з гэтымі думкамі і ў палату вярнуўся. І яшчэ сказаў ужо мёртваму Скараходу:

— Дурань!

Рэба

Ледзь прагнуўшыся, Рэба глянуў на маці, якая гапталася каля печы, і сказаў пагрозліва:

— Пахмяляй, іначэй спалю хату!

— Палі, будзеш у пуні жыць, — абьява мовіла маці, стаўляючы вілачнікам у печ чыгунок. — Мне ўжо і жыць... Мо не пералетаю. Палі, палі, сынок, хату. Запалкі даць?

Рэба рычэў, бы паранены мяздзель, ускокваў, піхаў нагамі ўсё, што траплялася на шляху, рассыпаў мажокі, бы трос паміж пальцаў камякі сухой зямлі:

— Пахмяляй, сказаў!

— Каб ты хутчэй злох, — ціха, не пачуў бы сын, сказала старая і перахрыс-

Васіль ТКАЧОЎ

ДВА
АПАВЯДАННІ

ваў адтуль прынесеную жонкай ежу — сала, курыную ножку, вараныя яйкі — і ўплятаў за дзве шчакі. Калі ж на яго касіў вачыма Скараход, той, крыўляючы сківіцамі, быццам апраўдваўся:

— Пачакай, пачакай, пачне прэднезалон рабіць сваё дзела — тады я на цябе падзіўлюся.

Скараход адно што і зрабіў, дык гэта лыпнуў вачмі і адварнуўся. А пазней, калі, як і абяцаў сусед па палаце, той загадкавы прэднезалон моцна падмаў яго пад сябе, ён тэрмінова наказаў сваім, каб забяспечылі харчамі. “Ад бальнічных смочка пад лыжачкай!” Прэднезалон і разнёс яго, небараку, — такі апетыт выклікаў, што вымушаны быў сярод ночы падсільвацца. Знаёмія, сустрэўшыся на вуліцы, азірліся ўслед: Скараход гэта ці не? Быццам — ён, быццам — не...

Прэднезалон Скараход прымае кожны дзень — без гармонаў ён ужо не жыток. Чаго і дамогся, калі даведаўся, што гэта за трасца такая, дык гэта аднаго — споўз, таспава скарачаючы дозу, з некалькі пілюлек да адной. Бо сам адчуў: трэба пазбаўляцца ад прэднезалону, а то не атрымліваецца і шнуркі завязаць — жывот перашкаджае. Зноў жа — сэрца... Праду кажуць: адно лечыш, другое калечыш.

Лежачы пад кропельніцай, Скараход успамінаў Узбекістан, дзе жыў пэўны час пасля арміі і адкуль паспеў з’ехаць да распаду СССР. Чым ганарыўся, хваліў сябе за дальнабачнасць: пакуль гляджу наперад — не прападу і сам, не дам прапасці і сваім скараходзікам.

Сёння яны, дарэчы, павінны прыехаць да яго. Святлана і Паўлік. Верка не зможа — у яе на першым плане малады муж, а не бацька. Мядовы месяц. Святлана вучыцца ў тэхнікуме, цяпер у яе канікулы. Паўлік, падскрэбак, у чацвёртым класе. “Добра, што дзеці прыедуць”, — разважае Скараход, расплюшчвае вочы, глядзіць на дзверы. Ціха. Пакуль няма. Толькі сусед Пятровіч, як і ён раней, пяць гадоў назад, чымае і чымае ротам: прэднезалон, халера!

Ага, вось і дзеці. Яны вітаюцца з бацькам, Скараход ледзь прыкметна ўсміхаецца: задаволены. Не забываюць. Малайцы.

— Сядайце, — прапаноўвае ён. — Сядзем, — кажа Святлана, а сама мітусіцца: напакідае тумбачку харчамі, паклала зверху, на ўскрайчык, некалькі сістэм (кропельніц), свежыя газеты.

І таксама сядзе побач з Паўлікам на падстаўленае ім крэсла.

— Што там, дома? — вытрымаўшы паўзу, глядзіць на дзяцей Скараход.

— Нармальна, — ківае Паўлік.

— Дома добра, — усміхаецца Святлана.

— Не бачыла я, — нясмела варухнула плечуком дачка.

— І я не бачыў, — схлусіў Паўлік, бо тая тарфакрошка як ляжала, так і ляжыць.

— Паслеплі, бачу, усе, — буркліва вымавіў Скараход. — Лячыцца трэба. Акуляры купляць.

— Тага, — постаралася ўсміхнуцца Святлана, — табе ж нельга хвалявацца. У цябе ж сэрца хворае.

Быццам паслухаўся. Але праз хвіліну пацікавіўся:

— Ліпу на дрывы папілілі? Ці так і ляжыць?

Святлана і Паўлік пераглянуліся. Скараход зразумеў: і не браліся за ліпу.

— Ясна, — зноў скрыўіўся, бы ад болю. — Як дзень ясна. Вам бы толькі ўсім цягнуць з мяне апошнія жылы. Толькі б есці ды піць. Адчуваю, без мяне там і трусудадхнуць. Павел, тросоў корміш?

— Кармлю... — Паўлік апусціў галаву.

— “Кармлю...” Бурак, пэўна, кінеш адзін на ўсіх — і гуляць. Глядзі, за кожнага адкажаш. За кожнага! Спытаю! Тацанку, матка ўчора гаварыла, зламалі. Хто зламаў? Маўчыце. А што тут скажаш? Ламаць не будаваць, маць вашу!.. Вы хоць печ не разваліце, пакуль я тут. Света!

— Ну, што? — на вачах дачкі ўспыхнулі слёзы.

— Ты не плач, не плач. Масква слязам не верыць, а я што — павінен верыць? Не плач. Памагай матцы. Хопіць гуляць, хопіць!

— Памагаю... — дачка выцерла насоўкай вільгаць на вачах.

— Ведаю, як ты памагаеш. У адрозненне ад вас, я не сляпы. Ведаю-ю... Р... работнічкі, маць вашу!..

Святлана і Паўлік сядзелі перад бацькам і румзалі. Не саромеліся нават вуса тага дзядзькі, Пятровіча, які спыраша корпаўся ў пакунках з ежай, а потым, захапіўшыся, разавіў рот і сачыў, чырванючы, за Скараходам.

Дзеці моўчкі падняліся. Моўчкі падліся да дзвярэй. Скараход выцягнуў з вены іголку, прамакнуў кроў кавалачкам ваты. Хацеў было дагнаць іх, але не змог: закружылася галава, пацяжэла цела.

— Су... сусед... Пятровіч, — паклікаў ён.

Не бачыў Скараход, што Пятровіч выслізнуў з палаты ўслед за яго дзецьмі і, затрымаўшы тых у калідоры, быццам апраўдваўся за бацьку:

— Вы яму даруйце. Гэта хвароба ўсё... Ды і вы ж... і вы ж трохі разумнейшы будзьце. “Папілілі ліпу на дрывы?” — “Так точна!” — “Крошку занеслі?” — “А як жа!” Разумнейшымі, ага, будзьце. А пакуль бацька вернецца — папілуеце і занесяце. Яго прэднезалон тут надоўга затрымае...

цілася. — Паллакала б раз, ды і забылася. Колькі жыву, столькі і мучаюся. Гэта немцы пракляты, ірад!.. Гэта ён, гад дупаты! Лепш бы забіў тады яго!.. Я б і не ведала, што бывае на аднаго чалавека столькі мучэнняў...

Старая выходзіла ў сенцы, неўзабаве вярталася з пачатай пляшкай, налівала трохі ў кубак, — каб адвязаўся Рэба, не дакучаў, — і зноў хавала самагон. Рэба ж, пракаўтуўшы пададзенае маткай пітво, цёгса на вуліцу, пэўны час аглядаўся па баках, а тады валокся да крамы, хоць тая была яшчэ зачынена, але, ведаў, на ганку месца ёсць: можна пасядзець, пачакаць. Ён і сядзеў. Адзін. Іншы раз да яго палыходзіў Сцёпка, жыве якраз на супраць крамы, і тады яны сядзелі ўдвух, курьлі і пільнавалі, каго б зачпіць, каб сарваць на пляшку. Калі не ў краме, дык ёсць у вёскі кропкі, дзе прадаюць лепшы самагон, чым крамая гарэлка.

Сёння Рэба сядзіць адзін, Сцёпкі нешта не відаць. Хоць гукні — вунь ягоныя вокны, зусім блізка. Аднак Рэба не рашаецца, баіцца, што высуне галаву з акна Сцёпкава жонка, і тады не здарваць: гвалту будзе на ўсю вёску. “Спіць, гад!” — думае Рэба і шкадуе, што сёння Сцёпка, відаць, яшчэ не пасварыўся з жонкай, а то быў бы тут як тут.

Рэба прыхінуўся спіной да дзвярэй крамы і неўпрыкмет задрамаў. Яму прысніўся сон, быццам ён збіраў грыбы, і было іх столькі, нібы бульбы пасля трусілі на калгасным полі. Доўга ён драмаў ці не — сказаць не можа, але сон пра грыбы яму спадабаўся, і ён пашкадаваў, што яго раскатурхаў нарэшце Сцёпка.

— Нічога няма? — вісела яго лахматая галава над лысай Рэбайвай.

— Няма, — адказаў без асаблівай ахвоты Рэба.

— І ў мяне, — уздыхнуў Сцёпка і сеў побач. — А пенсію тваю матка што, усю адбірае?

— Хай бярэ, — цвяроза меркаваў Рэба. — Я ж прап’ю з табой, а жэрці што? Але яна мяне пахмяляе. Прыпугну, што хату падпало, — дык і налье.

Сцёпка зажмурыў вочы, а тады мовіў асцярожна, нібы між іншым:

— Перад табой, Рэба, немцы ў вялікім даўгу. Таму што ты доўга не мог навучыцца гаварыць слова “рыба”. Ён жа цябе, немца, агрэў па мацаўру прыкладам.

— Злох той немца даўно. Калі не забілі ў вайну.

— А за таго немца павінен адказаць той, які жыве сёння. Ці не так? Яго сын, брат, га?

— Можа, — Рэба пазяхнуў. — Але не успамінай вайну. Не трэба.

— Я б, можа, і не успомніў, але ж яны, немцы, самі пра сябе нагадалі. Сёння ў нашу вёску прыезджаюць германцы.

— То ж без зброі... — уцягнуў галаву ў плечы Рэба. — То добрыя немцы. Іх любіць трэба.

— Любі. Тваё дзела. Але ж могуць яны раскашэліцца хоць раз перад табой? На маркі? Хаця — навошта нам маркі? За іх у нас не возьмеш... Няхай хоць пару пляшак шнапсу дадуць — і ніякіх фокусаў. Вунь, вунь аўтобус... і легкавікі. Едуць, едуць немцы. — Сцёпка ўсхапіўся, падцягнуўся ажно на мысках ботаў, каб пабачыць, куды паруліла нямецкая дэлегацыя. — У кантору. Але нічога, нічога, грамадзяне! Знойдзем і там! Знойдзем! Пайшлі, пайшлі, Рэба, за кампенсацыяй!

Рэба маўчаў. Ён нават не глядзеў на Сцёпку. Ён успомніў вайну. З усёе вайны, праўда, запомніў адно — як ударыў яго немец. Для яго вайна пачалася і скончылася гэтым эпізодам. А ўжо пазней, калі трэба было хадзіць у школу, то навука ў яго не пайшла, затое прымалі, як свайго, у бальніцах.

— Дык ты ідзеш ці не? — насупіўся Сцёпка.

Рэба з крэткам устаў, атрос пыл з портак, заківаў галавой:

— Не, не, не! Я баюся немца...

— Дык гэта ж добры, сам гаварыў, немец.

— Усё роўна — баюся.

— Эх ты! — уздыхнуў Сцёпка, махнуў рукой і сеў на тое месца, якое вызваліў Рэба. — А я думаў, ты смелы... Думаў, што можаш у яго, фрыца, кампенсацыю папытаць. А ты?! Думаў тады, дзе разбагацець на бутэльку.

— Мне нічога не дасць, — зморшчыўся Рэба. — Матка папярэдзіла людзей, каб не давалі. Злы я, кажа, калі нап’юся. А ці ж я злы, Сцёпка?

— Злы не злы, а нікому кепскага нічога не зрабіў, — сказаў Сцёпка і ікнуў. — Во, нехта ўспамінае. Зінка, хто ж яшчэ. Зараз высуне галаву з акна і так гыркне, што...

Сцёпка не дагаварыў — з-за вугла крамы вытыркнуўся Пахомчык, стары халасцяк, чалавек неакрэсленых гадоў. Ён разавіў рот, быццам здзівіўся, убачыўшы на ганку Рэбу і Сцёпку.

— А загрызці ёсць чым? — нарэшце знайшоўся Пахомчык і паказаў бутэльку. — Як знаў, што вы тут. Сёння я вас частую, заўтра — вы мяне.

— Пра што можа быць гаворка? — засваіўся твар у Сцёпкі.

Рэба ж стаяў усё яшчэ пахмурны, бы дзень позняй восені.

— Гайда за вугал! — загадаў Пахомчык.

За ім ахвотна патупалі. Там, паміж цаглін, была прыхавана чарка, у цэлафанавым пакешіку ляжаў акрайчык хлеба. Выпілі. Хлеб высах, не ламаўся, таму Сцёпка лабег да дзічкі, знайшоў некалькі паданкаў. Яны яшчэ лепш, чым той чэрствы хлеб. Калі самагон запаліў усяродку лямпачкі, Сцёпка пажаліўся Пахомчыку на Рэбу, які не жадае сарваць з немцаў, што прыехалі ў вёску, кампенсацыю за таго фрыца, што ў вайну выбіў з галавы ў яго частку розуму.

— І правільна робіць, — не падтрымаў Сцёпку Пахомчык. — Як гэта — пайсці да чужых людзей і прасіць? Гэта ў суседа можна. Хай і дулю іншы раз пакажа. Дык то наша дуля, мясцовая. А калі немец варсанае, то яна, тая імпартная дуля, будзе доўга смярдзець. Не ідзі, Рэба. Не слухай.

— Не пайду, — павесялеў Рэба. — Не пайду. Матка сварыцца будзе, калі пачуе... Ну яго, немца!..

Сцёпка нервова плонуў, а Пахомчык адышоў на хвілінку, апусціў руку ў бур’ян і выцягнуў другую бутэльку.

...Рэба ляжаў на ўзбочыне, падклаўшы далонь пад галаву. Смаліла сонца. Шапка ляжала паблізу — за метр ад яго. Нешта не відаць Рэбайвай маткі: наказаў старай сам старшынна калгаса, каб завакла п’янтоса дадому, каб не сараміў калгас і вяскоўдаў перад нямецкімі гасцямі. А яны, немцы, ходзяць па вёсцы, знаёміяцца з жыццём людзей. Неўпрыкмет і на Рэбу натрапілі. Адзін з гасцей рагатнуў, паказаў пальцам:

— П’ян, так?

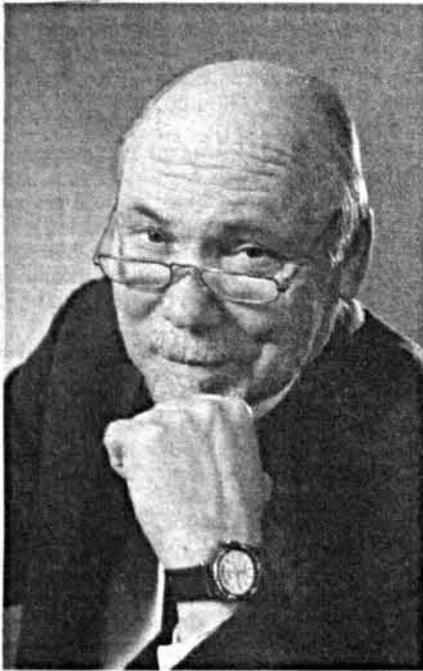
Старшынна разгубіўся, пачырванеў. Выручыла яго Сымоніха, старая, але жвавая бабулька, якая прымазалася да гасцей і хадзіла з імі па вуліцы, дзе ёй было ўсё знаёма-перазнаёма, але дома не было чаго рабіць, таму і шлындала.

Яна, смела зірнуўшы на немца, што паказаў на Рэбу пальцам, сказала гучна і з нейкім непрыхаваным папрокам:

— Ён жа на сваёй зямельцы ляжыць, панок!

Майстра сваёй справы

УЛАДЗІМІРУ ЗАБЕЛУ — 60

Уладзімір Забела працаваў рэжысёрам-пастаноўшчыкам у Беларускай акадэмічным тэатры імя Я. Коласа, галоўным рэжысёрам Брэсцкага абласнога тэатра, у Мінскім абласным драмтэатры (г. Маладзечна), дзе ім створана шмат цікавых творчых прац. Такія спектаклі, як "Амністыя" М. Матукоўскага, "Не трывожся, мама!" Н. Думбадзе, "Цыліндр" Эдуарда дэ Філіпа, "Бярозавая галінка" Ю. Візбара, "Хітрыкі Скапэна" Ж.-Б. Мальера, "Каўказскі мелавы кру" Б. Брэхта, "Жаніцца Бальзамінава" А. Астроўскага і іншыя, атрымалі высокую ацэнку крытыкі і глядачоў.

Усяго ж ім створана каля 50 тэатральных і тэлевізійных спектакляў, творчыя тэлеартэраты вядомых дзеячаў беларускай культуры і мастацтва, такіх, як Іван Шамякін, Іван Мележ, Уладзімір Караткевіч, Андрэй Макаёнак, Кандрат Крапіва, Аркадзь Куляшоў, Іван Чыгрынаў, Васіль Быкаў і інш.

З 1973 г. У. Забела супрацоўнічае з Беларускай тэлебачаннем, дзе вялікі арганізацыйны і творчы вопыт, атрыманы ў час працы ў тэатрах, даў яму магчымасць раскрыць новыя грані свайго рэжысёрскага таленту ў розных жанрах пастаноўчага тэлебачання і асабліва ў жанры тэлеспектакля.

Яго работы "Крыло цішыні" паводле Я. Сіпакова, "Лісце каштанаў" паводле У. Караткевіча, "Завеі, снежань" паводле І. Мележа, "Плач перапёлкі" паводле І. Чыгрынава, "Я, Іван Дамінікавіч" (старонкі жыцця і творчасці Янкі Купалы), "Тры гадзіны на сачыненне" (аб праблемах школы) — неаднаразова паказваліся па БТ, а таксама па тэлебачанні Грузіі, Малдавіі, Украіны, Літвы, Латвіі, Эстоніі, маюць дыпламы ўсесаюзных тэлефестываляў.

У гэтых працах праявіліся характэрныя для У. Забелы як для рэжысёра-пастаноўшчыка беражлівыя намаганні і адносінны да захавання літаратурнай першаасновы пры пераносе на відэарад, пастаноўка непасрэднай псіхалагічнай задачы для артыстаў, пошук новых пастаноўчых вырашэнняў.

У 1982 годзе праца рэжысёра-пастаноўшчыка была адзначана Дзяржаўнай прэміяй РБ, а ў 1990 — званнем "Заслужаны дзеяч мастацтваў Беларусі".

Больш чым 20 гадоў У. Забела паспяхова займаецца выкладчыцкай дзейнасцю. З 1972 г. ён выкладае рэжысуру ў Мінскім інстытуце культуры, з 1986 года з'яўляецца мастацкім кіраўніком аддзялення "рэжысура драмы", а з 1990 г. — мастацкім кіраўніком аддзялення "рэжысура тэлебачання" ў Беларускай акадэміі мастацтваў. На другім Рэспубліканскім тэатральным фестывалі "Маладзечанская савіца-95" ён быў адзначаны дыпламам за выхаванне таленавітых і працадольных рэжысёрскіх кадраў.

У. МІШЧАНЧУК

ВАНДРОўКІ

Мушу прызнацца: нічога не ведаю пра Карла Барамея, імем якога названы касцёл у Пінску. Энцыклапедыі не спатолілі маю цікаўнасць — толькі распалілі. Нібыта загучала нейкая таямнічая фанетыка фактаў: Каралін, кароль, Карл... Гэты храм, помнік архітэктуры барока, з'явіўся ў колішнім прадмесці Каралін пры канцы 18-га стагоддзя, прычым будавацца пачаў праз 66 гадоў пасля зруйнавання пінскага Каралінскага замка шведскім войскам, загад якому зыходзіў ад самога Карла XII.

Цяпер старажытная культуравае камяніца — у цэнтры горада. Шыльда на сцяне сведчыць, што касцёл Карла Барамея ахоўваецца дзяржавай. Насупраць увахода зрэдчас прыпыняюцца "Ікарусы", і гэта вельмі зручна для тых, хто бывае тут па вечарах.

ВЕЧАР 3 "ВЕЧАРОЎ"

Набжэнствы ў касцёле Карла Барамея не спраўляюць. Доўгі час яго трактавалі як "памяшканне для народнагаспадарчых патрэб". А з сярэдзіны 90-х у адоўленым будынку пачаў збірацца пінскі люд, каб спрычыніцца да сакраменту музычнага мастацтва. Так, намаганнямі культурнай грамады

адмысловы архітэктурны помнік ператварыўся ў Пінскую гарадскую канцэртную залу на 120 месцаў. У планах было нават зрабіць музычны цэнтр — з гатэлем для гастралёраў і артыстычнай кавярняй, бо зусім побач з касцёлам ёсць прыдатная камяніца, якую меркавалася злучыць з канцэртнай залай у цэласны архітэктурны ансамбль, дабудаваўшы пераход-галерэю. Прыгожа! Ды, на жаль, рэальнае жыццё паказала свой жорсткі нораў. Натхнёныя перспектывай паляпшэння жыллёвых умоў насельнікі дома пагадзіліся паспрыяць у гэтым і "бліжняму", прапісаўшы ў сваіх кватэрах, як дасведчаных людзі кажуць, столькі прэтэндэнтаў на адсяленне, што ад цалкам рэальнага праекта засталася ўрэшце фантастычная мара.

Што да католікаў, дык яны на гэты храм не прэтэндуюць. Дарэчы, іх галоўная святыня ўпрыгожвае старажытны цэнтр Пінска і вядзе свой радавод ад колішняй драўлянай пабудовы 14-га стагоддзя. Канчаткова сфармаваны архітэктурны ансамбль датуецца 16—18 стст., ахоўваецца дзяржавай і вядомы як касцёл ды кляштар французскагаў. На жаль, мне давялося пабачыць яго толькі звонку. Мімаходзь прытуліўшыся да замкнёных дзвярэй, за якімі манаха рэпечыла вачэрнюю імшу, я ўчула густы голас аргана. Кажуць, паводле сваёй магутнасці гэты інструмент — другі ў Еўропе пасля славутага кракаўскага.

Які арган быў у касцёле Карла Барамея — застаецца таямніцай. А для канцэртнай залы горад набыў сучасны электронны інструмент, што дазваляе ладзіць у Пінску арганія вечары. Сюды часцяком прывязджае вядучы беларускі арганіст Канстанцін Шарай: упадабаў, відаць, гэтую незвычайную, утульную, маленькую музычную выспу. Наогул, артысты любяць выступаць у Пінску. Тут спяваў, напрыклад, вялікі бас Барыс Штокалаў, які быў у захапленні ад акустычных якасцяў залы. А Наталля Гайда збіраецца прыехаць яшчэ...

Каб жывы дух мастацтва саграваў суровыя сцены, што зрабіліся добрым домам для меламанаў, дырэктар залы Яўген Рамянюк са сваімі памочнікамі распрацоўвае афішу на ўвесь сезон, да канцэртнага жыцця далучаюцца і калектывы ДМШ N 1. І кожны сезон — да гонару Пінска! — праводзіцца ўласны фірмовы фестываль.

"Лютаўскія музычныя вечары" (так называецца гэты традыцыйны фестываль) сёлета былі пятыя. Сярод удзельнікаў — вальная група "Камерата" пад кіраўніцтвам Ігара Мельнікава, вядомая піяністка, салістка сталічнай філармоніі Таццяна Старчанка, лаўрэат міжнароднага конкурсу малады арганіст Расціслаў Выграненка...

Фестывальным аб'явіцца ўвесь месяц, але канцэрты адбываліся па выхадных. І таму з "Лютаўскіх музычных вечароў" я выбрала адзін: самы, на маю думку, незвычайны і лепшы для знаёмства з музычным Пінскам, бо ўдзельнічалі ў ім толькі мясцовыя выканаўцы.

Напэўна, чытач ужо здагадаўся, што гэта была мая першая вандроўка ў Пінск. І той, каму таксама даводзілася начным цыгніком-

"кругасветкай", што рухаецца рыхтык-пластунску, пераадоўваць дарогу даўжынёю ў працоўны дзень, — той зразумее і мае пакуты, і здзіўленне: а як жа сюды шведы даходзілі?! Але галоўнае здзіўленне, захапленне і радасць — ад пінчукоў, ад іх самабытнага і самадастатковага ладу жыцця, іх паглыбленасці ва ўласную мудрасць і гасцінна-адкрытасці... І касцёл на шумнай вуліцы,

Таямніцы Карла Барамея

ператвораны ў канцэртную залу (а заадно і ў выставачную: на сценах размясцілася мастацкая экспазіцыя), і музычны фестываль, дый ці не ўсё, пра што яшчэ будзе гаворка, — ёсць праявы таямнічай палескай душы. Ці ж не так?

Людміла Семянюк на беразе Піны гадалася, у сталіцы атрымала адукацыю харавога дырыжора, вярнулася да роднага берага. Колькі гадоў таму прадстаўляла Пінск народны хор палескай песні на Міжнародным фестывалі "Магутны Божа" ў Магілёве. За выступленне ў адпаведнай намінацыі далі дыплом. А Людміле настолькі спадабаўся дух фестываля, што захацела яна прыехаць туды яшчэ.

Праз год прыехала... з магнітафонам. Запісала багата духоўнай музыкі. З усёй гэтай разнастайнасці для сябе вылучыла новы беларускі твор — кантату Аляксандра Літвіноўскага "Да Маці Божай" на малітоўныя тэксты са зборніка кс. Адама Станкевіча. Яе трактоўка Мінскім абласным камерным хорам і аркестрам "Sonorus" пад кіраўніцтвам Аляксея Шута здавалася вяршыняй майстэрства. Але Людміла Семянюк захацела выпрабаваць уласны прафесіяналізм. А для гэтага патрэбны быў хор акадэмічнага кшталту. Яна ўзялася за яго стварэнне.

Можна, і не варта сёння ўспамінаць, колькі арганізацыйных, матэрыяльных, маральных і творчых праблем давялося пераадолець: галоўнае, што ўжо другі год Людміла працуе з камерным хорам, які завецца "Покліч". Калектыв існуе на базе Палаца культуры "Трыкатажнік": самадзейных артыстаў тут прынялі, як родных, стварылі ўмовы для рэпетыцый, пашылі элігантныя канцэртныя касцюмы. Адбылася першая гастрольная вандроўка — у Германію. Хто спявае ў хоры? Пераважна педагогі, прычым амаль усе маюць пачатковую музычную адукацыю, прынамсі, ноты чытаць умеюць.

Рыхтуючыся да сёлетніх "Лютаўскіх музычных вечароў", хормайстар здабыла экзэмпляр кантаты А. Літвіноўскага, а заадно і фрагменты з яго "Stabat Mater" для голасу і аргана, каб прапанаваць для выканання пінскаму салюку — Сашу Чаркасу. (Ён, дарэчы, браў удзел і ў выкананні кантаты "Да Маці Божай", і выступаў з разнастайнай сольнай праграмай у аддзяленні фестывальнага канцэрта.)

Хор "Покліч" парадаваў імкненнем да непаўторнага рэпертуарнага аблічча, у якім выразна і годна пазначаны беларускія рысы. "Хваліце імя Гасподне" А. Туранкова, нязвычайная апрацоўка "Зязюленькі" са спадчыны М. Куліковіча, бліскучая і дасціпная "Полька на па-па" К. Галкоўскага. Побач — вытанчаная скандынаўская харавая мініяцюра, і меладраматычная "Легенда" П. Чайкоўскага, і руская песня... Пры гэтым вядзецца і пошук адпаведнага стылю выканання.

Самаму галоўнаму чалавеку, дзякуючы якому яна стала дырыжорам, — сваёй маме прысвяціла Людміла Семянюк прэм'еру кантаты А. Літвіноўскага "Да Маці Божай". Гераніні прысвечэння, да таго ж яшчэ — імянінцы, перапоўненая зала наладзіла авачыю. І ўрэшце сцішылася на чвэрць гадзіны, узяўшы пад увагу просьбу хормайстра не пляскаць у паўзах паміж часткамі твора.

Праўда, і надзвычай прыгожая, высака-

родная музыка, пра якую ўжо неаднойчы даводзілася мне пісаць, і самаадданае выкананне, у якім, апроч хору "Покліч", удзельнічалі Струнны квартэт ДМШ N 1 пад кіраўніцтвам Ірыны Філіпчук, юныя вакалісты Антон Машлякевіч ды Саша Чаркас, габаіст Віталь Верамейчык, — усё гэта правакавала эмацыйную рэакцыю ў адказ, і самым непасрэдным слухачам не заўсёды ўдавалася стрымліваць сверб у далонях...

А якія гарачыя апладысменты грывнулі потым! Асабліва калі публіка даведалася, што кампазітар прыехаў на гэты своеасаблівы аўтарскі канцэрт, адначасова з творчай брыгадай Беларускага радыё, якая планавала запісаць музычныя таленты Пінска.

Аляксандра Літвіноўскага выклікалі на сцэну, яго павітала начальнік аддзела культуры Пінскага гарвыканкама Тамара Лазіцкая. Рэдактар мясцовага тэлеканала звярнуўся па інтэрв'ю. А кіраўнік гарадскога камернага аркестра, ён жа дырэктар ДМШ

Аляксандр Чаркас.

N 2 Генадзь Арлоў папрасіў аўтарскага дазволу зрабіць аранжыроўку партытуры ў разліку на флейту, габой і кларнет. Бо разам са сваім калектывам і з хорам "Покліч" ён запрошаны на міжнародны музычны сімпозіум у Польшчу, дзе абавязкова трэба паказаць гэты сучасны беларускі духоўны твор...

Пінская прэм'ера нагадала кранальнае свята ў коле сяброў. Таму і кур'ёзы ўспрымаліся з усмешкай: назву кантаты, напрыклад, чамусьці пераклалі, напісаўшы на афішы і паўтарыўшы са сцэны неадарванна-нязвычайнае — "О Матери Божей", а яе аўтара публічна прадставілі як "маладога таленавітага кампазітара-пачаткоўца", хаця А. Літвіноўскага даўно ўжо ведаюць не толькі Мінск і ўся музычная Беларусь, ягоныя творы выконваюць у Еўропе, і не толькі нашы айчыныя артысты...

І ўсё ж як прыемна, калі родная глыбінка без аніякай падказкі "зверху" ці "збоку" адкрывае новы для сябе творчы талент, а той у сваю чаргу знаходзіць новых спраўдлых паклоннікаў. І — чухлых інтэрпрэтатараў, якія нават на дзённых рэпетыцыях ураджаюць выразнасцю дыкцыі, дакладнасцю тэмпаў, неабякавацю да мастацкага вобраза.

"МЫ АДКРЫЛІ... ПАЛЕСКАЕ ЗОЛАТА!"

Здаецца, галоўныя ўражанні нашага кампазітара ад пінскай вандроўкі сканцэнтраваліся ў гэтай фразе. Тут і ўдзячнасць, і захапленне. Захапленне, якое ў творцы-індывідуала можа выклікаць толькі надзвычайна выбітная з'ява, выбітная на штодзённа звыклым, хай сабе й мастацкім, тле тутэйшага музычнага асяроддзя. Залаты самародак, здатны выклікаць захапленне і ў крытыка, і ў скептыка, — гэта пёчы голас трынаццацігадовага пінскага школьніка Сашы Чаркаса.

Вядома, гонар адкрыцця рэдкаснага талента належыць не нам. За свайго сямігадовага сцэнічнага стаж (выступаць у канцэртах пачаў з шасці гадоў!) Саша заваяваў лаўры многіх конкурсаў і фестываляў, сярод якіх "Залатыя ключы", "Усе мы родам з дзяцінства",

“Зямля пад белымі крыламі”, “Беларусь — мая песня”.

Дарэчы, менавіта ў шматгадзіннай густанаселенай праграме гала-канцэрта, якім завяршыўся мінулы летам першы фестываль народнага мастацтва краіны, я заўважыла ўладальніка “неапалітанскага” голасу — шасцікласніка з Пінска Сашу Чаркаса, і адзначыла сціплым газетным словам сярод самых яркіх удзельнікаў свята “Беларусь — мая песня”. Крыху пазней яго пачало “раскручваць” тэлебачанне: “Славянскі базар”, “Залаты шлягер”, маскоўская праграма “50x50”...

Урэшце, у Пінск прыйшоў факс: “Карпарацыя “Крышталёвая нота” (ЗША) сумесна з ТВФ “50x50” і Новай Сусветнай школай мастацтваў (ЗША) праводзяць набор выканаўцаў папулярнай музыкі ад 13 да 18 гадоў для праходжання інтэнсіўнага курсу навучання ў Новай Сусветнай школе мастацтваў (ЗША) па спецыяльнасці “вакал”... Улічваючы адметныя вакальныя здольнасці Чаркаса Аляксандра, аргкамітэт прыняў рашэнне рэкамендаваць яму прайсці стажыроўку ў Новай Сусветнай школе мастацтваў, што гарантуе...”

А гарантуецца пасведчанне, якое нібыта “адмыкае дзверы” ва ўсе прэстыжныя студыі гузазіпусу ў свеце, а таксама далейшую прафесійную стажыроўку.

Ды нават самі па сабе тры месяцы вучобы ў Маямі вартыя таго, каб выкарыстаць гэты шанец. Вось толькі трэба заплаціць 15 тыс. долараў... Як ступендыя спецыяльнага фонду Прэзідэнта Беларусі па падтрымцы таленавітай моладзі, Аляксандр атрымаў 6 млн. рублёў, якія былі патрачаны на паездку ў Маскву, куды запрасілі стваральнікі праграмы “50x50”.

Што ж цяпер? Дзяржава тых долараў не дасць, бо амаль такая сума выдаткоўваецца “бюджэтнай культуры” на ўвесь год. Спонсары зрабілі абавязковымі, лічыць за лепшае скардзіцца на ўласную беднасць. Саша Чаркас напісаў ліст да Прэзідэнта, паведаміў пра сваю праблему. Чакае адказу...

Што можа друк? “Бамбіць”, “тарпедваць” нашу ружнічную інфармацыйную прастору. Зацікавіць філарманічнае кіраўніцтва магчымасцю ўпрыгожыць канцэртнае жыццё сталіцы выступленнямі хлопчыка, якога журналісты паспыхалі назваць “беларускім Раберціна Ларэці”, хаця спецыялісты гавораць пра унікальнасць, “срэбразвоннасць” голасу Сашы Чаркаса ў адрозненне ад “матавага” тэмбру яго знакамітага італьянскага папярэдніка. Мы можам разлічыць і на ўвагу іншаземцаў, найперш дыпламатаў, якія жывуць у Мінску, цікавяцца нашай культурай і нават падтрымліваюць яе праз адмысловыя творчыя праекты. Мы можам сцвярджаць, што дастаткова такому таленту паказацца хаця б у суседняй Польшчы, розгалас будзе досыць шырокі, бо за мяжой ведаюць сапраўдную вагу “вакальнага золата” і не шкадуць грошай на рэальныя мастацкія каштоўнасці.

Іронія лёсу! У той самы лютаўскі вечар, калі тысячы сталічных жыхароў дэманстравалі “пацалунак Гінеса” і Альберт Скараход ставіў свой легендарны рэкорд, стоячы (даручце таўталогію) на галаве падчас выканання песні, Пінск слухаў юнага саліста, здатнага даць фору многім аўтарытэтам, рэкардсменам і “зоркам”.

Саша Чаркас выступіў з 45-мінутнай разнастайнай сольнай праграмай. Бах, Пергалезі, Вівальды, Моцарт. Шуберт, ці, лепей сказаць, тры розныя Шуберты: “Авэ Марыя”, “Фарэль”, “Баркарола”. Рускія рамансы. Папулярная неапалітанская трыяда: “Санта Лючыя”, “О, маё сонца!”, “Вярніся ў Сарэнта”... Плаўная кантылена, лёгкая прыгожая фразіроўка, чысцюткае ўзыходжанне да высокіх нот, нязмушаныя крашчэнні і ферматы. Сапраўдны ансамбль з канцэртмайстрам Ларысай Блізюк. Найвышэйшая прафесійная вытрымка ў непрадбачанай сітуацыі: мабыць, ад хвалявання крыху збытаў чарговыскі лермантаўскіх строф у рамансе, але не міргнуўшы вокам здолеў падчас натхнёнага спеву ўсё гэтак віртуозна пераставіць і вярнуць на месца, што недасведчаны слухач і не заўважыў.

У халаднаватай зале (публіка не здымала верхнюю вопратку) зрабілася гарача ад авацый і ўзрушаных воклічаў. Да мяне аднекуль збоку раз-пораз даятаў пажылы мужчынскі голас: “Запомніў, як хлопчыка завуць? Паўтары!” І тут жа дзіця, мабыць, унучак, паўтарала імя, падзяляючы дзедаву радасць ад канцэрта.

Як ужо ведае ўважлівы чытач, спяваў Саша і ў другім аддзяленні: два фрагменты з кантаты А. Літвіноўскага “Stabat Mater” у суправаджэнні органа (Кацярына Раманюк) і сола сапрама ва ўжо згаданай прэм’еры “Да Маці Божай”.

Гукарэжысёр трансляцыйнага запісу, ста-

лы майстар Эдуард Мартэнс толькі й казаў: “Трэба тэрмінова везці хлопчыка ў Мінск, запісаць яго ў радыёстудыі! Трэба спяшацца: трынаццаць — гэта для голасу ўжо ўзрост. А які срэбны тэмбр, а якія аблігатныя сола!..”

Сёння з прыемнасцю ўспамінаю не толькі першыя хвіліны Сашавай рэпетыцыі, яго вечаровы трыумф. Мне пашчасціла на незабыўную сустрэчу з яго абаяльнай настаўніцай спеваў — Ларысай Васільеўнай Праскурнінай, з добрымі, сціплымі, шчырымі сямейнікам — маці Святланай Паўлаўнай, выкладчыцай фартэпіяна ў 1-й музычнай школе, бацькам Іосіфам Аляксандравічам, дырэктарам гэтай школы, дзядулем Аляксандрам Іосіфавічам Чаркасам, 82-гадовым ветэранам з Капыльшчыны, які зімеў у Пінску, а летам вяртаецца на гаспадарку, дзе яму і працаваць дапамагае, і песні спявае любімы ўнучак, цэзка.

Ёсць у Сашы двое старэйшых братоў. Адзін грае на флейце ў ансамблі “Бяседа”, другі атрымаў акадэмічную адукацыю па класе кларнета, толькі вось працаваць па спецыяльнасці пакуль не выпадае: пракарміць уласную сям’ю на музыканцкі заробак не ўдаецца. Сашу, між іншым, бацькі спрабавалі прыахвоціць да розных інструментаў: духавых, баяна. Цяпер займаецца на фартэпіяна, хаця галоўнае, канечне ж, — спевы.

Як сам ён расказвае, “усё гэта” пачалося з 6-месячнага ўзросту, калі маці надзявала яму навушнікі, уключала музыку і сама ўжо магла, не хвалючыся за дзіця, рабіць хатнія справы. Слухаць яму ніколі не надакучвала. З часам навучыўся падпяваць у лад. Шасцігодкам ужо наведваў эстэтычны цэнтр пры ДМШ N 1, цяпер вучыцца ў гэтай школе, паралельна з агульнаадукацыйнай, дзе, як ні дзіўна, разам з усімі ходзіць у школьны хор. (Бацькам ніякавата прасіць, каб для яго зрабілі выключэнне і дазволілі не наведваць хор, тым болей; што Саша і там, здаецца, спявае ў ахвотку.)

Здаровыя і простыя традыцыі сям’і, добрае маральнае выхаванне, здаецца, засцерагаюць хлапчука ад “зорнай хваробы”. У яго нямае сяброў. (“Вось толькі сябраваць няма калі”, — уздыхае маці.) Сярод яго хатняй калекцыі конкурсных дыпламаў, узнагарод, сувеніраў, пульхных альбомаў з памятнымі фестывальнымі фатаграфіямі — выявы любімых рок-музыкантаў. Дарэчы, слуханне “абавязковага” на сённяшні дзень Павароці не замінае ягонаму захапленню “Металікай” ці “Нірванай”, і наадварот. Часам ён, як тое паўгадавалае дзіця, і засынае ў навушніках...

Каб вызначыцца ў сваіх густах сам, спяваць яму дазваляюць амаль усё: захаднееўрапейскую вакальную класіку, эстрадную песню, джаз, папулярны раманс... Праблем з такім вучнем у Ларысы Васільеўнай Праскурнінай амаль няма: схоплівае ўсё хутка, мае добры слых і можа, калі трэба, пераймаць музычныя фразы, манеру вядомых вакалістаў; надзвычай працаздольны і вытрымлівае працяглая сцэнічныя нагрукі. Хінецца да сур’ёзнага мастацтва, быў бы рады супрацоўніцтву з кампазітарамі.

У педагога адзін клопат: не нашкодзіць унікальнаму голасу. Памагчы прафесійнай парадай. Своечасова падхапіць і замацаваць удалую знаходку... Але і педагог, і Сашыны бацькі разумеюць: для хлапцага голасу надзішоў крытычны час. Колькі б ні давалася яму яшчэ паспяваць непаўторным дзіцячым тэмбрам, дарослую пёўчыю кар’еру, калі гэта застанеца ў планах Чаркаса-малодшага, трэба будзе пачынаць з нуля.

А ці можна нагрукіць голас у перыяд мутацыі? Хтосьці катэгарычна забараняе заняць спевамі, хтосьці ўпарта даводзіць новую метадыку, паводле якой іх проста неабходна працягваць.

Які спецыяліст возьме на сябе адказнасць за лёс юнага спевака ў такой сітуацыі?

Які мецэнат ці кіраўнік сферы айчыннай культуры возьме на сябе адказнасць за лёс таго дару, што дадзены хлопчыку сёння, — каб гэта палескае золата не засталася рэчку ў сабе, парадавала многім і многім, распаўсюджвалася і захавалася як феномен беларускага выканаўчага мастацтва на дысках і відэастужках?

“Пытанні задавай, але планаў не цурайся”, — спрабую пераніцаваць вядомай народную мудрасць у дачыненні да свайго новага знаёмца. Пляны ў яго ёсць. Тут і ўдзел у фестывалі беларускай дзіцячай эстраднай песні “Спяваем з аркестрам...”, і праца ў журы конкурсу юных выканаўцаў на “Славянскім базары”, і на фестываль “Магутны Божа” хацелася б трапіць...

Ну, і пра галоўнае на сёння: у дні, калі гэты сумбурны нататкі ўжо рыхтаваліся да друку, Саша Чаркас запісаў свой канцэртны рэпертуар. У Мінску. У вялікай студыі Дома радзе.

С. БЕРАСЦЕНЬ

ВІШУЕМ!

Маэстра-лялечнік

ДА 70-годдзя ЗАСЛУЖАНАГА АРТЫСТА БЕЛАРУСІ
Уладзіслава УЛАСАВА

Гэтаму чалавеку я зайздросчу. Чаму? Стары з гарачым сэрцам, прыветнай усмешкай, вялікім пачуццём гумару, маладзейшы духам за шмат каго з пакалення дваццацігадовых!

Маё першае знаёмства з цудоўным артыстам Уладзіславам Пятровічам Уласавым адбылося ў 1980 годзе, калі мне было столькі год, колькі пальцаў на руцэ... Больш сур’ёзна пазнаёміліся ў 1995 годзе дзякуючы вядомаму рэжысёру-лялечніку Сяргею Фёдаравічу Юркевічу на прэзентацыі тэатра “Кураж”.

...Смаленск. Сакавік 1945 года. Ішла вайна. Толькі што будучаму артысту споўнілася 16 год, і вось ён яркім сонечным днём крочыў па вуліцах Смаленска да Дома культуры на конкурс у народны хор. На жаль, перамагчы ў конкурсе не давалася. Камісія параіла якісьці час не займацца вакальным мастацтвам — пераходны ўзрост, мутацыя голасу. Падышоў таварыш, стаў супакойваць “няўдачніка” і прапанаваў часова папрацаваць у абласным тэатры лялек машыністам сцэны.

Уладзіславу, які назіраў за работай артыста-лялечнікаў, хацелася зразумець, якім чынам акцёр “ажыўляе” мёртвую матэрыю, як у яго руках лялька становіцца “жывым персанажам”. Вечарамі, калі ў тэатры нікога не было (а тэатр у той час займаў два пакоі), задавалі сваю цікаўнасць, спрабуючы спасцігнуць прафесію...

Нярэдка прафесійны лёс людзей вызначае выпадак. Выпадак дапамог і Уладзіславу Уласаву. Захварэла артыстка, выканаўца ролі Дзэда ў адной з рускіх казак. Спектакль нельга было адмяніць. Схільнасць юнака да акцёрскага мастацтва была заўважана ў трупе. Спыталі: ці здолее ён сыграць ролю? “Здолею”, — адказаў, не раздумваючы, Уладзіслаў.

Менавіта гэты выпадак паклаў пачатак акцёрскай дзейнасці Уласава. “І пачалося, і закруцілася, і пайшло, і паехала”, — смяецца Уладзіслаў Пятровіч. Спачатку працаваў з пальчаткавымі лялькамі, потым — з трыцінкавымі. З 1946 па 1949 г. на фарміраванне і станаўленне маладога артыста зрабіла вялікі ўплыў рэжысёрка Наталля Чарнова, якая арганізавала пры тэатры прафесійную студыю з прыцягненнем педагогаў-спецыялістаў па сцэнічнай мове, акцёрскім майстэрстве, пластыцы, гісторыі тэатра.

З 1949 года — служыў на флоте. “Спатарбіўся мой голас, — згадвае Уладзіслаў Пятровіч. — Чытанне вершаў, пародый, перайманне людзей, жывёл, музычных інструментаў — усё гэта садзейнічала фарміраванню майго моўнага апарата, што прывядося потым у працы”. Працаваць даводзілася шмат. Некаторыя мініяцюры і пародыі складалі сам, шмат якія браў з айчыннай класікі. Скончыўшы службу, вярнуўся ў родны тэатр ужо сфарміраваным артыстам, са сваёй канцэртнай праграмай, якую горача прынялі таварышы па рабоце. І зноў — выпадак...

На гастроліх у Брэсце даведаўся пра набор у трупу Дзяржаўнага тэатра лялек БССР. Вяртаючыся з гастролі, заехаў у Мінск, сустрэўся з галоўным рэжысёрам А. Аркадзевым. З 1956 года Уласаў — артыст Дзяржаўнага тэатра лялек Беларусі.

Менавіта тут раскрываецца шматграннасць, шматпланавасць, унікальнасць творчай асобы артыста. Для Уласава амплуа не існуе. Яго рэпертуарны багаж шырокі і разнастайны: ад лірычнага героя да казачнай вострахарактарнай істоты.

З душэўнай цэльнай успамінае Уладзіслаў Пятровіч пра такога персанажа, як Труфальдзіна (першы спектакль для дарослых) у спектаклі “Кароль-алень” Я. Спяранскага (паводле К. Гоцы, 1958 г.). Успамінае, як цяжка было іграць старых. Зусім натуральна, што з узростам усё цяжэй становіцца змяняць голас (а гэта неабходна, бо акцёр-лялечнік падпарадкоўваецца масцы-ляльцы), таму неабходна шукаць новыя фарбы, ю-

ансы, не паўтарацца ў работах. Уласава ў любым спектаклі можна пазнаць, але ніколі не скажаце, што ён другасны ў ствараемых ім сцэнічных характарах. Яму ўласціва выдатнае адчуванне лялькі, ён дакладна трапляе ў “маску лялькі”. Творца з “Боскай камедыі” І. Штока, Швейк — славыты персанаж Я. Гашака ці булгакаўскі Панцій Пілат з “Майстра і Маргарыты” — усё яны ўражваюць гранічным паглыбленнем у сутнасць характараў, праўдай сцэнічнага жыцця, вялікім пачуццём гумару і іроніі.

“Давяраю сваёй фантазіі, унутранаму бачанню руху лялькі ў прасторы. Гэта набываецца з вопытам”, — гаворыць Уладзіслаў Пятровіч.

Дастаткова нагадаць створаны ім “характар” мядзведзя ў маршакаўскім “Церамку”, каб зразумець, якая цікавая і багатая фантазія артыста...

Ён ніколі не абыходзіць увагай ніводнага пачаткоўца — дапаможа і словам, і справай. Ніколі не лічыцца з асабістым часам, калі нехта з моладзі пакліча яго на дапамогу. Уважлівы, тактоўны са сваімі малодшымі калегамі. У яго шмат вучняў, якія, скончыўшы Беларускаю акадэмію мастацтваў, працуюць у тэатрах лялек рэспублікі. Усе яны з удзячнасцю ўспамінаюць свайго настаўніка...

Наглядзячы на ўзрост, акцёр іграе ў многіх спектаклях тэатра — “Боскай камедыі” І. Штока, “Майстар і Маргарыта” паводле М. Булгакава, “Сымон-музыка” паводле Я. Коласа...

Высокая прафесійнасць артыста неаднаразова пацвярджалася на многіх фестываліх тэатраў лялек Прыбалтыкі і Беларусі дыпламамі, ганаровымі граматамі і каштоўнымі падарункамі. Яшчэ 30 год таму, у 1969 годзе, урад нашай рэспублікі надаў Уласаву ганаровае званне заслужанага артыста. У 1978 годзе ён стаў лаўрэатам Міжнароднага фестывалю тэатраў лялек у горадзе Варна (Балгарыя) “Залаты дэльфін” за ролю Уладара ў спектаклі “Арэшак” Р. Аляксандравай...

Уладзіслава Пятровіча Уласава гледачы завучы па-рознаму: дзядзька Уладззя, Уладзіслаў Пятровіч, Лепарэла, Швейк, знакаміты Уласаў. Шмат хто з гледачоў ідзе ў Дзяржаўны тэатр лялек спецыяльна “на Уласава”.

Калі вы яшчэ не пазнаёміліся з дзядзькам Уладзем, прыходзьце ў Дзяржаўны тэатр лялек Беларусі. І калі ўбачыце там дабрадушнага іранізатара, старога веселуна з вялікай густой сівай барадою, ведайце — гэта ён, Уладзіслаў Пятровіч Уласаў, маэстра лялечнага тэатра Беларусі.

Аляксей ШАЛАХОЎСКІ,
аспірант Беларускай акадэміі
мастацтваў

Гімн каханню

Напярэдадні свайго 60-годдзя Гомельскі абласны цэнтр народнай творчасці падрыхтаваў выставу “Вясна. Кветкі. Каханне”. На ёй прадстаўлены творы скульптара Дзмітрыя Папова і мастачкі Людмілы Жыжэнкі.

Імя сябра Саюза мастакоў Дзмітрыя Папова добра вядома за межамі Беларусі. Ён удзельнік многіх рэспубліканскіх, а таксама замежных выстаў беларускіх мастакоў. Скульптар стварыў шэраг помнікаў на Гомельшчыне і ў абласным цэнтры. Творчыя інтарэсы Папова — самая разнастайная: дробная пластика, станковая, паркавая, манументальная скульптуры. У кожнай рабоце — заўсёднае імкненне

паказаць духоўную моц, прыгажосць інтэлекту, акрыленасць чалавечай думкі. На выставе гледачы пазнаёміліся з новымі скульптурамі.

Мастачка Людміла Жыжэнка, чые жывапісныя работы стварылі ў наведвальнікаў прыўзняты веснавы настрой, таксама вядомы майстар, удзельніца дзвюх выстаў у Італіі. Кожны яе пейзаж ці нацюрморт, выкананыя акварэлю, алеем ці пастэллю, уражваюць чысцінёй фарбаў, жывой дэкаратыўнасцю...

Выстава з’явілася сапраўдным гімнам жанчыне, каханню, духоўнаму абнаўленню.

Алег АНАНЬЕЎ

Мужнасць і сардэчнасць

ЛАРЫСЕ КАРОТКАЙ — 80

Гэтыя два паняцці, бадай, найлепш стасуюцца да жыццёвага шляху Ларысы Лявонцьеўны. Канечне, сюды можна дадаць шчырасць, адкрытасць, чуласць, але першыя ўсё ж дамінуюць. Мужнасць у гады Вялікай Айчыннай вайны, сардэчнасць у мірным жыцці.

Ларыса Кароткая пражыла доўгае і няпростое жыццё. Ларыса Кароткая пражыла жыццё вялікае. Нарадзілася ў мястэчку Астрашыцкі Гарадок, што пад Мінскам. Бацька працаваў фельчарам, маці — медыцынскай сястрой. Там жа, у Астрашыцкім Гарадку, скончыла няпоўную сярэдняю школу. Пачала выкладаць рускую мову і літаратуру на рабфаку Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта і ў 5-й чыгуначнай вясэрнай школе г. Мінска, адначасова вучылася ў Мінскім педагагічным інстытуце. Закончыўшы яго, да пачатку вайны працавала выкладчыкам рускай і беларускай мовы ў Астрашыцкім Гарадку.

З прыходам фашысцкіх акупантаў стала актыўным удзельнікам антыфашысцкага падполля ў родных мясцінах, затым была партызанкай брыгады "Штурмавая", упаўнаважанай асобага аддзела партызанскага атрада "За Айчыну". А як ваявала Ларыса Лявонцьеўна, можна даведацца з дакументальна-мастацкай аповесці Вольгі Сіманавай "Мы будзем жыць", што напісана па-руску і вытрымала два выданні.

Пасля вызвалення Беларусі зноў вярнулася да выкладчыцкай працы — працавала ў Астрашыцкім Гарадку, у Талькаўскай сярэдняй школе Пухавіцкага раёна, у Прылуцкай сярэдняй школе Мінскага раёна. Вучылася ў аспірантуры на філалагічным факультэце БДУ, абараніла кандыдацкую дысертацыю на тэму "Антыцаркоўная традыцыя ў старажытнаруускай літаратуры". І назаўсёды звязала сваю працоўную біяграфію з гэтай вышэйшай навучальнай установай — выкладчыца, старшая выкладчыца, дацэнт філалагічнага факультэта.

Друкавацца Л. Кароткая пачала ў 1946 годзе ў газетах "Піянер Беларусі" і "Зорка". З 1960-га выступае з літаратурна-крытычнымі артыкуламі, рэцэнзіямі. З'яўляецца аўтарам 9 манаграфій, вучэбна-метадычных дапаможнікаў.

Асноўны даследчыцкі накірунак Ларысы Лявонцьеўны — старажытная беларуская і руская літаратура. Сярод яе прац — "Публіцыстыка XIII—XVI стст. у барацьбе з царкоўна-рэлігійнай ідэалогіяй", "Антыцаркоўная сатыра XVII стагоддзя", "На шляху да атэізму. Антыцаркоўная традыцыя ў старажытнаруускай літаратуры". Шырокі рэзананс мелі хрэстаматыі "Старажытная руская літаратура ў даследаванні", "Руская літаратура XVIII ст." і іншыя, адным са складальнікаў якіх стала Л. Кароткая.

У полі зроку Ларысы Лявонцьеўны і сучасная беларуская літаратура. Аб гэтым засведчыла і кніга Л. Кароткай "Жывое, роднае...", у якой разглядаецца творчасць Івана Навуменкі, Ніла Гілевіча, Алега Лойкі, даследуецца беларускі фальклор. І, нарэшце, нельга не сказаць, што Ларыса Лявонцьеўна, як маці, выхавала дастойнага сына — знакамітага крытыка і літаратуразнаўцу Варлена Бечыка. Яна парупілася, каб творча спадчына Варлена Леанідавіча пасля яго заўчаснай смерці ў 1985 годзе была як мага паўней выдадзена: уклала кнігі В. Бечыка "Выбранае" і "Радкі і жыццё".

У гэтыя дні Ларысе Лявонцьеўне споўнілася 80 гадоў! Віншваем яе, мужную і сардэчную жанчыну, шчырага чалавека з юбілеем і жадаем яшчэ доўгіх год жыцця і новых творчых поспехаў.

"ЛІМ"—ДОТА

Ігар Лучанок: "Чуецца музыка дзіўная..."

Фота А. Прунса

МЕРКАВАННЕ

"Адлюстравець усе зрухі душы..."

Прырода, аб'ектыўная рэчаіснасць разарадзіліся так, што народы расцелены па нацыянальных і дзяржаўных "кватэрах", што творчыя дасягненні, у тым ліку і ў галіне мастацкай літаратуры, кожнага з іх адгароджаны моўнымі бар'ерамі. Універсальным і эфектыўным сродкам, які паслабляе, робіць ніжэйшымі гэтыя бар'еры, з'яўляецца пераклад пісьмовых і вусных тэкстаў з адной мовы на іншую ці іншыя. Наглядна і пераканаўча даказвае гэта на прыкладзе беларускай мастацкай літаратуры пачатку XX стагоддзя М. Воінаў у манаграфіі "Плён судчовай паззіі".

Манаграфія ў значнай ступені прысвечана даследаванню праблем мастацкага перакладу. Тут акрэсліваюцца "здабыткі пераважна ў галіне мастацкага перакладу, роля і значэнне апошняга ў станаўленні і развіцці нацыянальнай школы перакладаў", паказваюцца "на прыкладзе лепшых узораў індывідуальных адкрыццяў нацыянальнага пісьмовага перакладу", ацэньваецца "значэнне дзейнасці перакладчыкаў у выхаванні духоўнасці, грамадзянскасці, інтэрэсаў, пачуццяў беларускага народа", раскрываецца дыялектыка нацыянальнага і агульначалавечага ў спадчыне перакладчыкаў, бо "кожная нацыянальная культура жыўца да толькі са сваіх уласных крыніц, але і чэрпае з духоўнага багацця іншых братніх народаў..."

Вырашэнне адной праблемы нараджае новую праблему. Часта апошняя на парадок ці больш вышэйшая за папярэднюю, што вызначае прагрэс у тым ці іншым пытанні. Пераклад вылучыў, зрабіў настойлівай неабходнасцю ўнармаванне мовы як інструмента перакладу, удасканаленне яе як сродку зносін. Побач з гэтым ці ў рамках гэтай праблемы "неабходна было выпрацаваць адпаведную тэрміналогію па многіх галінах навукі, вытворчасці, жыццядзейнасці грамадства..." Саму перакладчыцкую дзейнасць аўтар вельмі правільна адносіць да лепшых школ мастацкага майстэрства, магутных сродкаў пашырэння стылістычнага дыяпазону пісьменніка-перакладчыка, развіцця мовы, узбагачэння яе за кошт адкрыццяў замежных аўтараў.

Даследчык паглыбляецца і ў больш канкрэтныя пытанні — у спецыфіку перакладу вершаваных, праязічных, драматычных твораў і новай публіцыстычнай, навукова-папулярнай, тэхнічнай і сельскагаспадарчай літаратуры. Найбольш поўна раскрываецца спецыфіка паэтычнага перакладу на прыкладах дзейнасці Я. Купалы і М. Багдановіча. Багацце і разнастайнасць фактычнага матэрыялу далі магчымасць аўтару вылучыць аналіз іх перакладчыцкай дзейнасці ў асобныя раздзелы: "Перакладчыцкае майстэрства Я. Купалы" і "М. Багдановіч — перакладчык сусветнай паззіі".

Побач з глыбокім аналізам пісьменніка і перакладчыцкага таленту Я. Купалы аўтар тонка прыкмячае яго мовазнаўчыя здольнасці, удасканаленне мовы, выпрацаванне лексічных і граматычных норм, патрабавальнае стаўленне да валодання ёю. Таленавітыя пераклады Я. Купалам твораў лепшых рускіх, украінскіх і польскіх паэтаў сведчаць аб яго глыбокім веданні гэтых трох славянскіх моў, што само па сабе гаворыць аб мовазнаўчых і моватворчых здольнасцях вялікага беларускага песняра.

М. Багдановіч, як вядома, ведаў дасканала некалькі замежных моў. Яшчэ ў 1902—1908 гг., калі вучыўся ў Ніжагародскай мужчынскай гімназіі, а затым у Яраслаўскай (закончыў у 1911 г.), ён трывала авалодаў лацінскай, нямецкай і французскай мовамі. Ведаў ён, безумоўна, украінскую, польскую, а рускую тым больш. Да гэтага пераліку трэба дадаць грэчаскую і італьянскую. "Грунтоўная лінгвістычная падрыхтоўка, — зазначае аўтар, — дазволіла М. Багдановічу ў сваёй перакладчыцкай практыцы абыходзіцца часцей за ўсё без падрадкоўніка, працаваць непасрэдна з арыгіналам".

У сваёй перакладчыцкай дзейнасці М. Багдановіч не толькі ўдасканальваў беларускую мову як інструмент прыгожага пісьменства, але і абараняў яе ў гэтай якасці. Яскравае сведчанне таму адказ М. Багдановіча добраму свайму яраслаўскаму сябру, загадчыку літаратурнага аддзела рэдакцыі газеты "Голас" М. Агурцову. На

яго пытанне: "Чаму Вы, народны беларускі паэт, напоўнілі Вашу кніжачку ("Вянок") санетами, рандо, трыялетами і іншымі чужымі народу формамі? Акрамя таго, Вы амаль да кожнага верша далі па эпіграфу ледзь не на ўсіх еўрапейскіх мовах. Навошта гэта?" М. Багдановіч адказвае: "За беларускай мовай не хочучь прызнаваць самастойнасці і самабытнасці. Не хочучь дапусціць і думкі, што на гэтай мове можна адлюстравець усе зрухі душы чалавека і даць любую літаратурную яе форму. Я сваёй кніжачкай хацеў паказаць, што ўсё гэта магчыма. А для гэтага патрэбна было беларускую мову паставіць побач з еўрапейскімі мовамі".

Узровень багдановічаўскага таленту перакладчыка і мовазнаўцы (у прамым значэнні гэтага слова) характарызуецца і тым, што ён перакладаў не толькі на беларускую мову, але і з беларускай на рускую. Вядомыя і пераклады М. Багдановіча ўкраінскай паззіі на рускую мову, што стала яго важкім укладам у садружнасць усходнеславянскіх літаратур і моў.

М. Багдановіч разам з Я. Купалам у пачатку XX ст. былі, па сутнасці, першымі і самымі знакамітымі мастакамі-перакладчыкамі. Яны пераўвасаблялі сродкамі сваёй мовы не асобныя словы, радкі, а сістэму ўзаемадзеяння іх у мастацкай завершанасці, змест твора, яго стыльовыя асаблівасці, яны арганічна сплаўлялі змест і форму паэтычнага твора.

Галоўнай заслугай аўтара манаграфіі з'яўляецца, на наш погляд, раскрыццё "кухні літаратурна-мастацкага перакладу і значэння яго для ўзаемадзеяння і ўзаемаўзбагачэння літаратур розных народаў на прыкладзе ў асноўным беларускай, украінскай і польскай літаратур на памежжы XIX і XX стагоддзяў, ролі перакладу ва ўсеагульным выкарыстанні індывідуальных творчых здабыткаў таго ці іншага народа. Спраўды, пераклад — гэта і сам плён супольнасці, і сродак спасціжэння гэтага плёну.

Канстанцін УСОВІЧ,
загадчык музея-лабараторыі
Ф. Скарыны ГДУ імя Ф. Скарыны

"Я — спрадвечны шукальнік..."

Калі літаратары збіраюцца разам, то паэтаў заўсёды болей. Так і ў самім творчым саюзе, так і на нядаўнім семінары маладых. Бачыць свет праз каляровую прызму вобразаў, пражываць унутранае як несумненную рэальнасць, перадаваць пачуцці і думкі суладнымі радкамі — гэта, вядома ж, вялікая радасць і дарунак звыш. Праўда, не ва ўсіх творчы імпульс аднолькава моцны. Пройдзе паўдзсятка гадоў, і многія будуць дзівіцца: а куды з паэзіі дзяўчаты падзеліся? Яны не падзенуцца, проста памяняюць форму самарэалізацыі...

Арганізацыйны падзел на дзве групы прайшоў няпроста, але ў духу дэмакратыі: кіраўнікоў выбіралі, выходзячы з літаратурных густаў, ступені дасведчанасці, а падчас і звычайнай інтуіцыі.

Да падбору ўдзельнікаў арганізатары паставіліся адказна, выпадковых людзей амаль не было. Кандыдатуры прадстаўлялі "Чырвоная змена", "Малодосць", "Крыніца", "Першацвет", абласныя аддзяленні Саюза пісьменнікаў, дзяржаўныя камітэты па друку і справах моладзі. Назіралася адно значная дыстанцыя ў ступені майстравітасці: адны паэты толькі спрабавалі голас, другія ўжо вызначыліся тэматычна і стыліява. Былі і такія, што як бы "завіслі" паміж вучнямі і настаўнікамі. Сярод іх, на мой погляд, Галіна Дубянецкая і Мікола Віч.

Паміж традыцыяналістамі і наватарамі — у асноўным прадстаўнікамі Бум-бамліта — раз-пораз усчыналіся дыскусіі, адчуваўся светапоглядны антаганізм. Прычым горад браў "падкаванасцю" і амбіцыямі, а глыбінка — натуральнасцю самавыяўлення і свежасцю бачання.

Што рыхтуецца вялікая агульная нізка для "ЛіМа", было сказана на адкрыцці

семінара, але вершы прынеслі не ўсе. Часткова творы былі сабраны напярэдадні кансультам СБП Зміцерам Вішнёвым.

Падчас абмеркавання вершаў Віктара Жыбуля мне ўдалося запісаць асобныя фрагменты. Прывяду іх дзеля ўяўлення пра атмосферу групавых заняткаў.

"Паэт стварае для сябе іншы свет і жыве ў ім сур'езна. Яму, здаецца, добра і ўтульна нават у "страшылках" з мерцвякамі."

"Перад намі сучасны кубафутурызм, на які руская паэзія перахварэла на пачатку стагоддзя. Віртуальная рэальнасць."

"Прыкольна!"

"Побач з канструктывістам адчуваецца і Жыбуль-лірык. Вельмі арганічная паэзія, няма нічога лішняга."

"Надакучыла светлае і ўзнёслае і нашай паэзіі. Ствараем нейкую белую калону і молімся на яе."

"У мяне ўражанне штучнасці вобразаў. Словы скампануюцца, каб было як мага вычварней ("зацыфербланы"). Аж галава разбалелася ад такіх вершаў..."

"Як у каго, а ў мяне крытэры адзін: калі крапае — гэта паэзія."

"Мне б хацелася, каб Жыбуль знайшоў сябе. Пакуль што ён шукае. Плённа, цікава, але шукае."

На заканчэнне прывяду выказванне Навума Гальпяровіча, пад якім не раздумваючы падпісаліся б усе кіраўнікі паэтычных секцый — і Леанід Дранько-Майсюк, і Любоў Турбіна, і я: "Заўсёды варта памятаць, што мы толькі інструменты, якія трансліююць шэпт Бога".

Галіна КАРЖАНЕЎСКАЯ

Ірына ДАРАФЕЙЧУК

А мне Дзвіна заўсёды птушкай
мроіцца —
ўзяціць спалоханая, следу не пакіне.
ўзмахне крыламі
над самотным Полацкам
І кінецца за жураўліным клінам.

Тужлівая, загадкавая, горкая,
Параненая нашым раўнадушшам,
З адбітымі саборамі і зоркамі,
Пакрыўджаная незямная птушка...

Калі яна не адлятае ў вырай,
Дык толькі з-за таго, што нават сёння
Яшчэ чыюсьці адчувае шчырасць,
Яшчэ сядзе некаму ў далоні.

А мне Дзвіна заўсёды птушкай сніцца,
Ўздрыгваюць вясклавыя крылы...
Не кожнаму вада
Даверыць таямніцы,
Не кожнаму зямля душу адкрые...

Ты ў рэшце рэшт раскажаш мне аб тым,
Каму належаў той няўлоўны профіль,
Што ты намалываў на мокрым шкле,
Не пажадаўшы мне раскрыць прычыну
Яе з'яўлення між табой і мной...

Я ў рэшце рэшт перажываю сваё
Няўдалае каханне да партрэта
Ці да няяснай цені на сцяне
Маёй непатрывожанай кватэры,
Ў якую толькі ты пасмеў зайсці...

Мы ў рэшце рэшт сумеем уцячы
Ад тых, што побач. І зажыць прыгожа,
Нягледзячы на рознасць адчуванняў
І прадчуванняў... роўную нулю...
Ды гэта будзе ўжо другая казка...
г. Полацк

Віктар ЖЫБУЛЬ

Я — стваральнік зарослых быллём
дэканструкцый,
растваральнік самотных
і светлых ілюзій,
затыкальнік вушэй ад сухіх інтрадукцый,
забівальнік мышэй у гнілой кукурузе.

Я выношваю ў торбе уран і плутоній,
назіраючы бляск ланцуговых рэакцый.
Я — спрадвечны шукальнік
інакшых гармоній
у кутах слізгацення
праменных дыфракцый.

Незнарок наступіў на папараць-кветку,
заблукваючы ў сутонні тэхнічных рэалій.
Я выцягну палец з абрыдлай разеткі.
На душы асядае цяжкісты калій.

Выходжу

Выходжу
спатыкаючыся ў цемры
аб халоднае каменне

Выходжу
цюкаючыся лбом
аб нябачныя празрыстыя сцены
шукаючы на вобмацак святло Выходжу
пахіла сунушыся цёмнымі калідорамі

скрыўленымі на манер
спружынаў лесвіцамі
рухаючыся адчыняючы й зачыняючы
ўсё новае й новае дзверы Выходжу
прабіваючыся праз завалы заклапанелага
ламацца ціснуў пхаючыся

ў вузкія адтуліны
паўзу раздзіраючы ў кроў апошні нос але
Выходжу бягу змятаючы ўсё навокал
Выходжу разрываючы на шматкі
шызую завесу Выходжу
Выходжу Выходжу

Сандзень

мы мылі
неба
самі
сваімі рукамі
удзень цёрлі на пральнай дошцы
кавалкам духмянага мыла
ажно да дзірак
азонавых
самі
сваімі рукамі
драілі неба
уначы паласкалі
ў растворы эфектыўнага
зорнага парашку

потым павесілі над зямлёю
сушыцца

А можна ж было
ўзяць яго
скамечыць
ды запхаць у пральную машыну
замержнай вытворчасці!
г. Мінск

Ірына ДАШЫНА

Радзіма

Кветкай першай, блакітнай вясной —
незнаёмай радасць.
Ты — усмешка матулі маёй
і далоняў шурпатасць.
Па-над соннай ракою агні
і загадкавае сада.
Дахі хат, што буслы будуць сніць
на чужацкіх прысадах.
Ты — як зорка, што з цёмнай начы
прыляцела іскрынкай
І прыціхла ў мяне на плячы
напамінкам — радзімкай.

Заламалі дрэўца —
тонкую таполю.
Карані ў зямліцы,
ды завяла голле.
Крумкачы паселі
у засохлым брудзе.
Як не будзе песні,
то й жыцця не будзе.
Бур'яны ды зелле
ля старой капліцы.
Дзе ж мае карэнні?
Дзе ж мая зямліца?
Брэсцкі р-н

Таццяна БАРЫСІК

Дзе над рэчкай вербы хіляцца тужліва,
Краю ёсць гаротны, краю нешчасліва.
Там дасюль па вёсках жануць
сярпчэкам жыта,

Пераможцу рэспубліканскага конкурсу Віктара ЖЫБУЛЯ віншуюць Зіновій ПРЫГОДЗІЧ і Вера СІЛЬВАНЮК.

Заняткі ў секцыі прозы. Кіруе Генрых ДАЛІДОВІЧ. Фота Марыі ЖЫЛІНСКАЙ, Яўгена ПЯСЕЦКАГА

Вокны хат пакінутых дошкамі забіты.
На зямлю-бядачку неба шле праклёны,
Чарнабыл шуміць там, а не гай зялёны.
Чарнабылам едкім зарасла палаткі,
На іх гаспадарыць сквапная суседка,
А зямелькі дзеткі — дочки ды сыночкі —
Споены, атручаны, разагнаны ўпrockі.
Там не чуюць песень пушчы ды дубровы.
Вуснамі засмяглымі шэпчацца замовы.
Не пляюць — складаюць, як калісці, оды.
Кажуць, значна лепей стала
жыць народу...

г. Марілёў

Алесь ТУРОВІЧ

Тэра

Зямля стала зусім маленькай,
Калі ўсе пачалі гуляць у Тэтрыс.
Яна стала бясконцай сметніцай,
Куды скідаюцца бясплодныя
Рознакаляровыя кубікі.

Нельга ў сметніцы выкідаць цэлафан і
Сінтэтыку — бо яны стагоддзямі будуць
Ляжаць у зямлі. Хаця, ужо можна —
Бо кубікі ўсё адно яе накрываюць.

Пісьменніку К.

Не паспеў сказаць —
Пачулі.
Не паспеў напісаць —
Спісалі.
Не паспеў надрукаваць —
Уручылі прэмію.
Не паспеў выступіць на ўрачыстасці —
Выдалі ордэр на арышт.
Не паспелі арыштаваць —
Увялі ў школьныя падручнікі.
Не паспелі ўвесці ў праграму —
Стала знікаць мова.
Не паспела знікнуць мова —
Нарабілі перакладаў.
Трэба забараніць чытаць тыя пераклады,
Каб іншыя мовы не зніклі.
г. Мінск

(Працяг на стар. 14—15)

Землякі помняць Мележа

Люты — месяц нараджэння народнага пісьменніка Беларусі Івана Паўлавіча Мележа. Сёлета аўтару сусветна вядомых раманаў "Людзі на балоце" і "Подых навальніцы" споўнілася 67 год. Вечар памяці Івана Мележа адбыўся ў Гомельскім дзяржаўным універсітэце імя Ф. Скарыны. Студэнты чыталі ўрыўкі з твораў славянага пісьменніка-земляка, а выкладчыкі, якім пашчасціла сустрэцца з ім, дзяліліся ўражаннямі аб тых хвілінах. Мерапрыемствы, прысвечаныя дню нараджэння Івана Мележа, праведзены таксама ў многіх бібліятэках і школах Гомельшчыны. Ігар ЛЯСНЫ

3 кагорты лімаўцаў

Георгій Колас не дажыў да свайго 70-годдзя, заўчасна памёр 18 снежня 1994 года. 30 сакавіка 1930 года сям'я была раскулачана, і ён разам з бацькамі апынуўся на спецпасяленні ў Гайнскім раёне Комі-Пярмяцкай нацыянальнай акругі. Вызвалілі 14 верасня 1945 года. Скончыў філалагічны факультэт Кудымкарскага настаўніцкага інстытута, а потым акцёрскі факультэт Беларускага дзяржаўнага тэатральна-мастацкага інстытута. Два гады працаваў акцёрам Дзяржаўнага рускага драматычнага тэатра ў Мінску. У 1961—1964 гадах з'яўляўся супрацоўнікам "ЛіМа". З артыкуламі па пытаннях тэатральнага мастацтва і драматургіі выступаў з 1953 года. Аўтар шэрагу кніг, а таксама звыш дваццаці пяці сцэнарыяў дакументальных і навукова-папулярных фільмаў.

Тэатральныя сустрэчы ў музеі

Калі ў музей ідуць на выставу глядзець творы мастацтва, гэта натуральна. Калі ідуць у музей на канцэрт слухаць музыку, гэта зразумела. Калі ў музей ідуць на спектакль, гэта неардынарна, але зразумела і натуральна. Пад дахам музея сустракаюцца музы. Мельпамена і Кліо ладзяць свае сумоўі пад дахам Нацыянальнага музея гісторыі і культуры Беларусі. Гэты музей разам з тэатрам "Зніч" пачаў ажыццяўляць праект "Тэатральныя сустрэчы ў музеі". Звычайна гэтыя сустрэчы адбываюцца ў кантэксце тых ці іншых музейных экспазіцый альбо выстаў. У рэпертуары Беларускага пазычнага тэатра аднаго акцёра "Зніч" дастаткова спектакляў, каб быць сугучнымі іх настрою і зместу. Адбываецца гэта так. Навучэнцы школ, гімназій, ліцэяў знаёмяцца з выставачнай экспазіцыяй. Потым мастацкая рэальнасць мяняецца, ператвараючыся ў драматычнае дзеянне: яны глядзяць спектакль, які захоўвае ўнутраную повязь з вобразамі выставы. Пасля пабачанага і пачутага глядачы могуць выказаць свае эмоцыі, асацыяцыі і асэнсаванні на аркушах паперы (у прадмове перад спектаклем іх да таго заахвочваюць) альбо не выказаць... Як хто захоча... Праект стартаваў летась са спектаклем "Белы сон" па творах Ларысы Геніюш. Дзве сёлетнія тэатральныя сустрэчы ў музеі адбыліся на працягу апошніх тыдняў студзеня. Язэп Драздовіч — Янка Купала; Язэп Драздовіч — Максім Багдановіч. Такая адбылася повязь. Ні слова, ні жэста не прапусцілі маладыя глядачы, сочачы за фантастычнай у сваім майстэрстве актрысай Галінай Дзягілевай у спектаклі "Мне сняцца сны аб Беларусі". Жывы гук гітары (акампаніраваў Кірыл Успенскі) надаў спектаклю вышталтных фарбаў. А праз тыдзень ужо іншая маладая публіка пасля сустрэчы з творчасцю Драздовіча перажывала смутак і радасць і гучна падпявала акцёрам Вячаславу Статкевічу і Аляксандру Шундрыку ў спектаклі па творах Багдановіча. Тэатральныя сустрэчы ў музеі будуць мець працяг... І. З.

"Кантакты і дыялогі", N 1

Да 200-годдзя з дня нараджэння А. Пушкіна Нацыянальны навукова-асветніцкі цэнтр імя Ф. Скарыны рыхтуе зборнік "А. С. Пушкін і Беларусь". Увазе чытача прапануецца адзін з артыкулаў — "Пушкінскі юбілей 1899 года ў Мінску" І. Сцяпуніна. Супрацоўнік міністэрства адукацыі Францыі Ж.-П. Жанто летась правёў сацыялінгвістычнае апытанне ў Мінску. Матэрыялы яго змешчаны пад назвай "Папярэднія высновы беларусазнаўчага сацыялінгвістычнага апытання". А. Мальдзіс ("...Уважаю сваім народам") расказвае пра мастака Л. Дабражынскага. У нумары ёсць пастаянныя раздзелы "Беларускае замежжа", "Рэцэнзуем кнігі", "Надрукавана пра кантакты ў Беларусі і ў свеце".

"Я — спрадвечны шукальнік..."

(Працяг. Пачатак на стар. 13) Таццяна БОНДАРАВА

Сінія зоркі на пругкіх далонях ялін; Казачным цёмным блакітам іскрацца сумёты; Стомлена, сонна ўздыхае вятрыска залётны, Сцежку згубіўшы ў спячэні густых вершалін. Шэпчуца дрэвы (напэўна, пра нас і гамоняць). З цёмных галін, патрывожаны, падае снег. Сіняя знічка чакае ў цябе на далоні... Толькі — навошта? Ты ёсць. Ты прыйшоў да мяне. Спалучае сучаснасць У штодзённым узоры Нітку светлага ішчасця З ніткай цёмнага гора. І спячэюцца ў тайну Пад рукой нетаропкай — Як адказ і пытанне, Як сляжынка і кропля, Як канец і працяг. Як прысуд і збавенне — Незваротнасць быцця І бясконцасць імгнення. Віцебскі р-н

Сяргей ПРЫЛУЦКІ

Па квадратных плошчах туды-сюды бадзяюцца натоўны рыкаюць аблізваюць сухія косткі транспарантаў б'юцца ілбамі аб краты у тым запарку ніколі не будзе мяне г. Брэст

Юрый АРЭСТАЎ

Разляцелася па полі Варані, нібы вуголле Адгарэўшых век свой зорак, Ззяўшых некалі ў прасторы. Будзе час — і нашы душы Нехта велічны патушыць, І ў аголеным тумане Чорных птушак болей стане. г. Рагачоў

Серж МІНСКЕВІЧ

Секунды Спрашаванья ў словах думкі на волі Горш некаторым за ядзерны выбух.

Бедная нябесная зорка Упала, дзе стаяла чарга.

На вуліцы Мінска — Гэй, чалавек, Я дарую табе свае вершы... На беларускай... Прабач...

Страшная чорная ноч, Калі страшныя людзі. У навальніцу — вар'яцтва — Хавацца пад плешку цвіка!

Хвілінка паэзіі. Любоў ТУРБИНА і вучаніца Мінскай СШ N191 Ксенія БРЭЧКА. Фота Яўгена ПЯСЕЦКАГА

Халодны цуд сляжынкі Растае на адкрытай далоньцы. Гадзіннік без маятніка — забавука, непатрэбіца. А чалавек без сэрца? Чаму жыццё не кінастужка, З якое можна выразаць боль?! г. Мінск

Вікторыя САЛАЎЕВА

Басанож ляцець сярод калоссяў, Як прыліў — па акіянскай хвалі, Васількі — блакітных кропляў россып — У букет збіраць, каб абмывалі Вусны мне расістыя пясчэсткі. Прадчуваць смак ветранай свабоды І галінкі вербнай дотык хвосткі... Шчырасці вучыцца. У прыроды. г. Мінск

Алена ГІНЬКО

Я думала душой, а быў патрэбен розум... Я ж думала душой, бо я была з табой. Я думала душой, адкінуўшы цявразасць, бо я жыла табой, і я была табой. Я думала?.. Ды ну!.. Я ў мроіве лунала. Цяпер сябе кляню адну — адну — адну... г. Віцебск

Ганна БАНДАРЭНКА

Схавай мяне, мама... Як мы любілі ў хованкі гуляць! Азарт і смех зліваліся у адзінстве. Матулі вочы, здольныя схаваць,

не раз дапамагалі мне у дзяцінстве. — Схавай мяне, мама! Я маму зноў прымушана прасіць: — Ад здрады і памылак, ад маркоты, Ад болю і жыццёвых навальніц, Ад жорсткасці, ад зла і ад гаркоты: — Схавай мяне, мама! г. Светлагорск

Анатоль БРУСЕВІЧ

Мае вочы Мае вочы, бы кратэры Марса, пустыя. Я халодны і выліты зноў на падлогу. Мае вочы, нібыта раманы чужыя, у якіх я кахаю любоў да чужога. Мае вочы зліваюцца ўшчэнт з мадэрнымым. Мае вочы падобныя з мовай Сусвету. Я стаміўся ад радасных бед і стомы, і настрой мой заўсёды зімова-летні. г. Гродна

Вальжына МОРТ

Крыўда Мара — не быць абароненым ад смерці. Ціха вуснамі вусны згрэбці. Сні, дзіцятка, сні...

Мовіць словы, на якія можна адказаць толькі маўчаннем і кідаць іх на начах мне. Сні, дзіцятка, сні... Мы надта маладыя, каб жыць, і старыя, каб збірацца на вайну. Наш занятак — хутэй астыць.

Вальжына МАРТЫНАВА (МОРТ) і Алена ЗАНКАВЕЦ.

Не сунуй, снегавік, што зіма канчаецца... Фота Марыі ЖЫЛІНСКАЙ

Наша справа —
пайсці на дно.
Наша ганьба —
наша слава.
Наша справа —
наша мара —
не быць абароненым
ад смерці.

Ціха вуснамі вусны
Ну, і добра
Спі, дзіцятка, спі...
г. Мінск

Віталь КЛУНЕЙКА

Падбітае юнацтва стогне,
падвешанае за рабрыну
якойсці не юнацкай стомай,
забруджанай смуродным дымам.
А па-над сінім краем лесу
Усё больш змяркаецца пад вечар,
дзень не вытрымлівае стрэсу
і мне кладзе яго на плечы.
г. Гродна

Марыля ЛАГОДЗІЧ

Верш без рыфмы і без радкоў:
проста словы, словы без сэнсу...
Мы у коле дзеяў і снюў,
на прыступках жыцця і смерці.

Верш без назвы і без пакут,
без пачатка і заканчэння.
Нехта шпача "застанься тут",
нехта кажэ "да пабачэння"...
г. Брэст

Андрэй КУЗЬНЕЧЫК

Адчыняюцца дзверы, крочыць
Па старэнькіх масніцах лета.
Сонца промень цікаўна сочыць
За радком у блакноце гэтым.

У мяне з ім заўжды канфлікты
Аб паззіі, этыкеце.
Вось ізноўку не надта сціпла,
Прайдзісвет, у блакноце мой лезе.

"Ах ты цэнзар! — крычу я гнеўна, —
Дзе ззубіў ты апошні сорам?!
Ты забыўся, спадар, напэўна,
Што цэнзура па-за законам!"

І ўсімніхуся пасля: "Ну, што ты,
Не зважай, не крыўдуй так моцна..."
Усё ж прыемна, што хоць і ўпотаі
Твае вершы чытае сонца.
г. Мінск

Ірына ПОЎХ

Змярканне з вясёлкай
у крэсле
У маім спачывае накой,
былое бязлітасна крэсліць,
душу наталіе спакоем.

Ласкавай, пляшчотнай коткай
прытуліцца вечар да печкі,
і голасу цёплым ноткі
прыпыняць бязглыздыя спрэчкі.
Жабінкаўскі р-н

Ганна ПАНАМАРЭНКА

Мы нараджаемся ад болю.
Мы паміраем ад святла,
Нам выбірае нехта долю,
Сусвет і месца ля стала.

Нам нехта кроіць шлях і веру,
Сяброў, радзіму, нават кроў.
Я ж, апантаная, не веру,
Што можна выкраіць любоў.

Мы нараджаемся ад смагі,
Мы паміраем ад маны.
Жывём для спаталення прагі
Пазнання, страсці і вайны.

Нас нехта торгае за паскі
І мы сыходзім у нябыт,
Дзе кожны з нас вачамі цацкі
Глядзіць у сонечны блакіт.

Хто ж нараджаецца для цуда,
Той памірае на крыжы...
На што патрэбен быў Іуда?
Дзеля акрэслення мяжы.

Не трэба ганьбіць боскі падарунак
І мудраваць над стратамі жыцця.
Боль — гэта шлях, і выбраўшы кірунак
Ты мусіш шлях трымаць да небыцця.

Але, глядзі — мо дрэўца пры дарозе,
Ручай халодны, яадны бур'ян
І ёсць той самы светлы боскі позірк,
Які пасланы для гаення ран.
г. Маргілёў

Іншае ў іншым: палюбіць?..

СПРОБА ТЭАТРАЛЬНАГА АНАЛІЗУ ПАД УЗДЗЕЯННЕМ ДЭРЫДЫ

"Мы цікавыя адно аднаму хіба сваёю
непадобнасцю". Выснова спакваля прайш-
лася па ўсіх баках чалавечай дзейнасці.

"Чым больш варыянтаў мае від, тым
больш у яго шанцаў выжыць". Гэта —
таксама хтосьці выснаваў, сцвердзіў і нават
мастацтва прыняло фармулёўку ад біялогіі.
Асабліва блізка да сэрца — мастацтва
тэатральнае. Такое чулівае, такое ўспры-
мальнае, такое збіральнае: ледзь штосці
дзесьці з'явіцца — прыём, эстэтычны кірунак,
інтанацыя, мода на памер ілба ці форму
клубоў — усё апынаецца ў ягонай збройні.
Так што наша сёлетняя, канца тысячагоддзя
тутэйшая тэатральная прыцягальнасць, ваб-
насць, чытайце — адрознасць адно ад
аднаго палягае не адно ў мастацкай, чыс-
цютка мастацкай галіне.

Адметнасць палягае і ў тым імпульсе, з
якім Рускі тэатр Беларусі пад кіраўніцтвам
Барыса Луцэнка прадстаўляе "Раскіданае
гняздо" Янкі Купалы, — на беларускай
мове, упэўнена, разлічана, зухавата-жор-
стка, у рэжым тэмпарытме, са спевамі
Аляксея Шадзько (акцёра, якога адметна
сфармавалі музычныя імпрэзы), без лірыч-
ных перабольшанняў, але і без чаканага
заглыблення ў пакрыёмую аўтарскую сут-
насць.

Адметнасць палягае і ў тым, як Нацыя-
нальны Купалаўскі прадстаўляе свайго ад-
ноўленага "Касцюмера", прысвячаючы спек-
такль акцёру Рускага тэатра Аляксандру
Кіставу і ўсім трагічным акцёрам. Гэта —
жаданне-просьба Мікалая Пінігіна, рэжысё-
ра спектакля, сведчанне глыбіннай павагі
чалавека пэўнага культурнага гарту да чала-
века іншай культуры, — жыццёвы ідэал
абодвух, магчыма, вызначыў Дэрыда,
сцвердзіўшы: "Палюбі іншае ў іншым".

Адметнасць і ў тым, з якой далікатнаю
настойлівасцю купалаўцы аднавілі свайго
"Касцюмера" (з хворым сэрцам мусіў пакі-
нуць яго Мікалай Яроменка, выканаўца ад-
ной з галоўных роляў). Валянцін Белавос-
цік, тэатральны мэтр сэр Джон, задае спек-
таклю дакладны і часам дзёрзкі тэмп, —
такі, што нават па смерці ягонага героя
атачэнне не пераводзіць дых, не прыпыняе-
ца, не тармозіць. Папалчкікі сэра Джона
будучы іграць Шэкспіра — Шэкспіра, якога
немагчыма стала іграць з-за Гітлера, асабі-
стага ворага старога мэтра! Сэр Джон, адной-

чы ачоліўшы сваю труп, яшчэ доўга будзе
вызначаць яе дзеянні...

Вызначальнымі, ключавымі постацямі
першай драматычнай сцэны рэспублікі, —
Нацыянальнай сцэны, — робяцца Князь
Вітаўт і Ромул Вялікі. Сам Гамлет Рускай
сцэны Беларусі (каторы ўжо, ды гэты раз не
самы пераканальны — Барыса Луцэнка) з
вечным "Пытаннем: быць альбо не быць",
як герой на ўсе часы, саступае героям
вастрыні нашага часу, — Купалаўскім дзяр-
жаўнікам, якія кажуць пэўна: адзін — быць,
другі — не быць. Вітаўтава "быць" —
дзяржаўе, годнасці люду паспалітага, як і
ўсяму, што ў Вітаўтавай дзяржаўе мае быць
і мае месца. Ромулава "не быць" — усяму,
што вярзецца й дзеецца ў Ромулавай дзяржа-
ўе, "не быць" і самой дзяржаўе таксама.
Кожны з правадзіроў вырашае паводле
свайго статусу, сваёй уплывовасці, важкасці,
значнасці свайго адметнага правадзірства.
(У першым выпадку яно відавочнае, агуль-
назрумае і бяспрэчнае, у другім хісткае,
сумнеўнае, але не менш выніковае.) Абодва
выказваюцца пэўна. Абодва фармулююць
проста, даступна, дасціпна.

Іх выканаўцы-акцёры не страшаць гледа-
ча сучаснымі палітычнымі алузіямі, не
ціснучь на вытлумачэнне рэчаіснасці, бо
палітыка іхніх персанажаў не мае ў гэтым
патрэбы, — яна была напраўду вялікаю.
Палітыка аднаго — у пабудове ды ўмацаван-
ні. Другога — у патуранні знішчэнню й
разбурэнню. Вітаўтава дзяржаўа, паводле
Вітаўта, вартая будучыні. Ромулава дзяржа-
ўа, паводле Ромула, "нявартая" існавання
ўвогуле. Ён можа хіба спрыяць яе знішчэнню.
Або лепей: паспрыяць яе знішчэнню Ромул
можа.

Асабістыя акцёрскія якасці Генадзя Да-
відзькі (Вітаўт) ды Аўгуста Мілаванова
(Ромул) адыграюць вырашальную ролю ў
маштабах асоб, прадстаўленых з купалаўскіх
папалчкікі. І першы, і другі мусяць шмат
прамаўляць. Асноўныя, гістарычна-вызна-
чальныя дзеянні Вітаўта ды Ромула застаюць-
ца за кулісамі. Маштаб (веліч) дзеянняў
публіка мусіць прымаць на веру, — яго
падтрымлівае гісторыя, ды не навука як
такая, а, хутэй, папулярныя факты, дасціпна
апрацаваныя драматургамі. Для мудрага
гледача рэжысёр абодвух спектакляў Вале-
рыя Рэеўскі трапна й ненавязліва пазначае

трагічныя дэталі: Вітаўт аддае ў заклад
свайх хлопчыкаў, асуджаючы на гібель; гіне,
ратуючыся ад нашэсця, і Ромулава дачка.
Пра кожную з гэтых трагедый Рэеўскі апавя-
дае з нотай аптымізму: героям не бракуе
папалчкікаў. Але жыцця аднаго Вітаўта, але
жыцця аднаго Ромула яўна нестасе, каб у
абвешчаным маштабе спраўдзіліся дзяржаў-
ныя захады абодвух.

Ці не таму і Вітаўта, і Ромула перастрэла
наступная, найноўшая адметнасць, — яркая
ў сваёй пазасезоннай вастрыні, выбітная
сваёй аўдыторыяй, падкрэслена й скіравана
сямейнай, — "Маленькі лорд Фаўнтлярой"
Ф. Бернет (аўтарка дзіцячых бестселераў
мінулага стагоддзя "Маленькая прыцэса",
"Таямнічы сад"). Пастаноўка Андрэя Андро-
сіка на сцэне Рэспубліканскага тэатра юна-
га гледача. Там, паводле класіка, любіцца
думка сямейная. Там апяваецца сям'я, як
каштоўнасць безумоўная і як вялікая ўзна-
рода лёсу. Ягонаю воляю граф Дарынкур
спачатку быў пазбаўлены гэтай радасці, —
у выкананні Анатоля Жука (паралельна з ім
гэтую ролю выконвае Віктар Лебедзеў)
граф выдае на чалавека зацятага, жорстка-
га, падазронага. Старая як свет высакарод-
насць, — дзіцячая высакароднасць, услед
за Бернет падкрэслівае Андросік, — пера-
тварае зацятасць у настойлівасць, а жорст-
касць — у нязломную волю, з якой вызна-
чаецца будучыня замка, графства і старога
Дарынкура. На сцэне гэтую будучыню ўва-
сбляе хлопчык Седрык Эрал, прадстаўле-
ны Мікітам Гузоўскім. Хлопчык, які змушае
дзёда палюбіць... Напачатку — палюбіць
самога сябе, графа Дарынкура, палюбіць
— значыць, даць веры, што і яму, Дарынку-
ру, неабходна тое звычайнае і чалавечае,
што ўвасабляе сабою ён, Седрык, Седрыка-
ва маці (Тацяна Жданова), лэдзі Лорыдэйл
(Вера Кавалерава), адвакат Хэвішэм (Аляк-
сандр Палазкоў)... Што ён, Дарынкур, вар-
ты іх высакародства. Таго высакародства,
якое змушае любіць нават іншае ў іншым. А
любові наўрад ці бывае замнога.

Так нязмушана Андрэй Андросік сфар-
муляваў надзею сёлетняга тэатральнага се-
зона: пільна прыгледзецца да іншага ў
іншых і абавязкова заўважыць іх вартасці.
А-любоў? А-любоў — гэта ўжо іншая
гісторыя.

Жана ЛАШКЕВІЧ

Як мінчукі сталі... "магдэбургцамі"

Гэтая дата ў календары чырвонай фар-
бай не пазначана, але калі б з'явілася калі-
небудзь задумка выпусціць спецыяльны кален-
дар для горада Мінска, адзначыўшы ў ім
штоднёна ўсе больш-менш значныя падзеі,
юбілейныя даты (а такое выданне выклікала
б вялікі інтарэс!), дык, безумоўна, яна заслу-
жыла б такую адзнаку, бо дзень гэты для
сталеці нашай дзяржаўы адметны. Асабліва
ж — сёлета. 500 гадоў таму, 14 сакавіка
1499 года, вялікі князь Вялікага княства
Літоўскага Аляксандр Казіміравіч дараваў
Мінску грамаду, паводле якой гораду дава-
лася "на вечныя часы права нямецкае, што
назваецца майтборскім". Інакш кажучы,
Мінск набыў магдэбургскае права.

Упершыню яно з'явілася ў горадзе Маг-
дэбургу, у Германіі. Яшчэ восем стагоддзяў
назад, калі весці адлік ад нашых дзён,
Гарады, якія атрымлівалі такое права (а яно
з Магдэбурга пачало распаўсюджвацца не

толькі па ўсёй Германіі, а і ў іншыя краіны),
маглі ўводзіць мясцовае самакіраванне, ат-
рымлівалі розныя гаранты, і сярод іх —
гаранты асабістай свабоды. Пасля гэтага
не падначальваліся феадалам, якія валодалі
населенымі пунктамі, што знаходзіліся ва-
кол горада. Гараджане маглі свабодна зай-
мацца любым рамяством, гандлем, вызвалі-
ліся ад феадалных павіннасцяў.

Каб атрымаць магдэбургскае права, мала
было жадання жыхароў. Праводзіўся свай-
го роду адбор прэтэндэнтаў на яго. Прыма-
ліся пад увагу эканамічны стан горада, яго
аўтарытэт сярод іншых гарадоў, магчы-
масць пастаўляць патрэбныя сродкі ў дзяр-
жаўную казну. І Мінск не адразу атрымаў
магдэбургскае права. Яго абышлі, у прыват-
насці, такія гарады, як Брэст, Слуцк, Грод-
на, Полацк, якія "магдэбургскімі" сталі ад-
паведна ў 1390, 1441, 1496, 1498 гадах.

Самакіраваннем у "магдэбургскім" гора-

дзе займаўся выбарны орган — магістрат,
які свае пасаджэнні праводзіў у ратушы. У
Мінску яна знаходзілася ў цэнтры плошчы
Верхняга рынку (цяпер плошча Свабоды).
На жаль, гэты будынак, як і многія іншыя
унікальныя гістарычныя помнікі, не захаваў-
ся. Праўда, да знішчэння ратушы бальшавікі
не маюць ніякага дачынення. Яе знеслі
яшчэ ў 1857 годзе. А зрабілі гэта паводле
рэзалюцыі імператара Мікалая I. Фармаль-
на таму, што будынак быццам закрываў
царкву, што знаходзілася на гэтай жа пло-
шчы. Але пачатак абыякаваму стаўленню да
ратушы па сутнасці быў пакладзены яшчэ ў
канцы XVIII стагоддзя, калі Мінск быў паз-
баўлены магдэбургскага права.

...У Мінску прайшла навуковая канфе-
рэнцыя, прысвечаная гэтай важнай даце ў
гісторыі сталіцы. У перспектыве мяркуецца
аднавіць і саму ратушу.

Язэп ЛІТВІНОВІЧ

ПАМЯЦЬ

Спецыялізацыя — старажытная літаратура

Дзевятнаццацігадовым юнаком Аляк-
сандр Коршунаў быў мабілізаваны ў Чырво-
ную Армію. Разам з войскамі 3-га Беларус-
кага фронту ўдзельнічаў у вызваленні Оршы,
Віцебска. Ды нядоўга ваяваў — у адным з
баёў быў цяжка паранены, а ў выніку —
ампутацыя нагі. 20 кастрычніка 1944 года
дэмабілізаваўся як інвалід Вялікай Айчын-
най вайны. Паколькі паспеў у 1941 годзе
скончыць сярэднюю школу, паступіў на
філалагічны факультэт Беларускага дзяр-
жаўнага ўніверсітэта. Дыплом аб вышэйшай
адукацыі атрымаў у 1950-м. Пасля вучыўся
ў аспірантуры пры кафедры рускай літарату-
ры Ленінградскага ўніверсітэта, дзе спецыя-
лізаваўся па старажытнай беларускай літара-

туры. Гэта і вызначыла накірункі далейшай
даследчыцкай дзейнасці Аляксандра Фамі-
ча. Працуе з 1954 года малодшым, а
потым старшым навуковым супрацоўнікам
Інстытута літаратуры імя Янкі Купалы АН
БССР, ён вывучаў творчасць Ф. Скарыны, С.
Буднага, В. Цялінскага, А. Каменскага, А.
Філіповіча і іншых выдатных прадстаўнікоў,
якія стаялі ля вытокаў беларускай літаратуры
і культуры ў цэлым. А пачатак мэтанакірава-
най, шматграннай работы А. Коршунава
быў пакладзены кандыдацкай дысертацыяй
"Афанасій Філіповіч і яго грамадска-літара-
турная дзейнасць. З гісторыі грамадскай
думкі ў Беларусі першай паловы XVIII стагод-
дзя". А. Коршунаў друкаваўся з 1955 года.

Выступаў у "Весцях АН БССР", часопісах
"Польмя", "Маладосць", "Нёман", у навуко-
вых зборніках. У 1965 годзе выйшла яго
кніга "Афанасій Філіповіч. Жыць і твор-
чэства". А. Коршунаў прымаў актыўны ўдзел
у напісанні двухтомнага даследавання на
рускай мове "Гісторыя беларускай дак-
стрычнай літаратуры" і "Гісторыя беларус-
кай савецкай літаратуры" і разам з іншымі
аўтарамі быў удастоены звання лаўрэата
Дзяржаўнай прэміі Беларусі імя Якуба Ко-
ласа.

Не стала Аляксандра Фаміча 12 ліпеня
1991 года. Нарадзіўся ён 75 гадоў назад у
вёсцы Палішына Горацкага раёна.

Калектыў рэдакцыі часопіса
"Нёман" выказвае глыбокае спа-
чыванне ПАРХІМОВІЧ Наталлі Аль-
бертаўне ў сувязі з напатакшым
яе вялікім горам — смерцю маці.

"Мір вам, няшчасныя паэты..."

Аляксандр ПУШКІН

О муза агнявой сатыры!
 Прыдзі на мой зазыўны кліч!
 Не трэба мне грывучай ліры,
 Падай мне Ювеналаў біч!
 Не пераймальнікам халодным,
 Не перакладчыкам галодным,
 Не задуменным рыфмачам
 Рыхтую я звыш эпіграм!
 Мір вам, няшчасныя паэты,
 Мір вам, з часопісаў клеўрэнты,
 Мір вам, прадажныя жрацы!
 А вы, зайнятыя юнцы, —
 Наперад! Вашу сволач буду
 Я мучыць, сорамам караць!
 Калі ж каго я і забуду,
 Прашу, пань, мне нагадаць!
 О, колькі іх, нахабна-бледных,
 О, колькі лбоў шырока-медных
 Гатовы ад мяне прыняць
 Непазабывуную плячаць!
 1825

Ты з лаянкай ірвешся ў схватку?
 Разлік з табой без пахвалы:
 Ну, так! я лодар, без занятку,
 А ты надбайнік дзелавы.
 1820

Вам ні ў чым няма раскошы;
 Шчасце?.. з ім у вас разлад:

І краса вас не прыгожыць,
 І дасціпнасць неўпапад.
 1825

"Эмілія, як паэт, — сапраўдны,
 А чалавек пусты, не той".
 — "Чым поўны ты,
 паяц прыбраны?"
 А, разумею, сам сабой;
 Ты поўны дрэні, мілы мой!"
 1821

**Гісторыя
 вершатворца**
 Ён слухае прывычным вухам
 Свіст;
 І крэмзае адзіным духам
 Ліст;
 Пасля чуцён нялюбы Свету
 Гук;
 Пасля друкуе ўсё — і ў Лету
 Бух!
 1818

Парада
 Павер: калі сляпнёў і камароў
 Вакол цябе раіцца па выданнях,
 Не разважай,
 не траць пачцівых слоў
 І не прырч на піск і шум нахабных.
 Ні логіка, ні густ для іх не страх.

Не сцішыш род іх аніякай драмай.
 Злавацца — грэх,
 ды ўсё ж зрабі замах
 І сцебані іх хвосткай эпіграмай.
 1825

Добры чалавек
 Так, Фірс вучоны невыносны,
 Педант надзьмуты,
 быццам злосны —
 Заўжды з азмрочаным чалом —
 І ведае ўсяго патроху.
 Люблю цябе, сусед Пахом, —
 Ты проста пень, і слава богу.
 1819

Цікаўны
 — Што ж новага?
 "Скрозь спакой".
 — Эй, не хітры:
 гаворыш ты не тое.
 Не сорамна: я ж сябра твай,
 Як ад чужога, ты ўсё вечна тоіш.
 Сярдуюш ты: усмешкі не відно.
 Не ўпарціся,
 а што з табой такое?..
 "Ох, адчапіся, знаю я адно,
 Што дурань ты,
 а гэта ўжо старое".
 1816

Шавец
 ПРЫТЧА
 Шавец аднойчы разглядаў карціну
 І на памылку ў ботах указаў;
 Мастак зрабіў напраўку за хвіліну,
 "Здаецца,
 твар намаляваны крыва...
 І грудзі, як аголены, глядзі..."
 Тут Апялес усклікнуў нецярпліва:

"Судзі, ды вышай бота не судзі!"
 Прыцяля я маю на прыкмеце:
 Не знаю, у якім бы ён прадмеце
 Быў знатамом,
 ён спец крытыкаваць,
 Ды чорт яго нясе судзіць аб свеце:
 Каб спрабаваў
 пра боты меркаваць!
 1829

Напаўмудрэц, нападбарон,
 Нападупны, нападпадолюка,
 Нападупец, ды ёсць парука,
 Што ўсё-ткі будзе поўны ён.
 1824

Прыцяля
 Зайздроснікі,
 пра вас пакуль нічога...
 Здаецца мне,
 мой быстры гнеў пагас;
 Але з вачэй я не спускаю вас
 І калі-небудзь выберу любога:
 Ад кіпцюроў не ўнікну ліхадзей,
 Як налячу бязлітасны, нязваны,
 Так кружыцца ў аблоках
 ястраб прагны
 І сцеражэ індывічак і гусей.
 1825

Мая эпітафія
 Тут пахаваны Пушкін;
 з музай маладою,
 З лянотай, любячы,
 правёў вясёлы век,
 І не рабіў ён добрага,
 ды быў душою,
 Дальбог, дабрэйшы чалавек.
 1815

Пераклаў Юрась СВІРКА

ЛІТАРАТУРА
 І МАСТАЦТВА

ЗАСНАВАЛЬНІКІ
 Саюз беларускіх
 пісьменнікаў;
 рэдакцыя газеты
 "Літаратура і мастацтва"

**ВЫХОДЗІЦЬ
 З 1932 ГОДА**

**Галоўны рэдактар
 Алесь
 ПІСЬМЯНКОЎ**

РЭДАКЦЫЙНАЯ РАДА:
 Святлана БЕРАСЦЕНЬ,
 Павел ВЕРАБ'ЁЎ —
 намеснік галоўнага
 рэдактара,
 Мікола ГІЛЬ,
 Галіна КАРЖАНЕЎСКАЯ,
 Жана ЛАШКЕВІЧ,
 Алесь МАРЦІНОВІЧ,
 Барыс ПЯТРОВІЧ —
 першы намеснік
 галоўнага рэдактара,
 Людміла РУБЛЕЎСКАЯ,
 Віктар ШНІП —
 адказны сакратар

**АДРАС
 РЭДАКЦЫІ:**
 220005, Мінск,
 вул. Захарова, 19

ТЭЛЕФОНЫ:
 прыёмная рэдакцыі —
 284-8461
 намеснікі галоўнага
 рэдактара — 284-8525,
 284-7985

АДЗЕЛЫ:
 публіцыстыкі — 284-8204
 пісьмаў і грамадскай
 думкі — 284-7985
 літаратурнага
 жыцця — 284-8462
 крытыкі
 і бібліяграфіі — 284-7985
 паэзіі і прозы — 284-8204
 музыкі — 284-8153
 тэатра, кіно
 і тэлебачання — 284-8153
 выяўленчага мастацтва,
 аховы помнікаў — 284-8462
 навін — 284-8462
 мастацкага
 афармлення — 284-8204
 фота-
 карэспандэнт — 284-8462
 бухгалтэрыя — 284-7965

Пры перадруку просьба
 спасылка на "ЛІМ".
 Рукапісы рэдакцыя
 не вяртае і не рэцензуе.
 Пазіцыя рэдакцыі
 можа не супадаць
 з меркаваннямі
 і думкамі аўтараў
 публікацый.

**Набор і вёрстка
 камп'ютэрнага цэнтра
 тыднёвіка "ЛІМ"**

Выходзіць раз на тыдзень
 па пятніцах

Друкарня
 "Беларускі Дом друку"
 (г. Мінск, пр. Ф. Скарыны, 77)

Індэкс 63856.
 Наклад 3910.
 Нумар падпісаны ў друк
 18.3.1999 г. у 17.30.

Рэгістрацыйнае
 пасведчанне № 715
 Заказ 1282/Г

Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
 М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

...Напісанае застаецца

У фондах Дзяржаўнага літаратурна-мемарыяльнага музея Якуба Коласа зберагаецца больш за 30 тысяч экспанатаў. У кожнага з іх — свой лёс, свая легенда. І кожны прадмет патрабуе асэнсавання, даследавання.

У рукапісным, бадай, самым каштоўным, фондзе захоўваецца паштоўка, напісаная Якубам Коласам у 1910 годзе з турмы невядомай асобе. У 1962 годзе ў публікацыі Д. Міцкевіча і М. Базарэвіча ў часопісе "Беларусь", N 12, пра гэтую паштоўку толькі згадвалася, але яна не была надрукавана, як і не ўвайшла ў пазнейшы Збор твораў Якуба Коласа ў 14-ці тамах.

Пры дэтальным азнамленні з тэкстам і паштовымі рэквізітамі і супастаўленні з вядомымі фактамі з жыцця пісця Якуба Коласа стала зразумела, якая каштоўная інфармацыя закладзена ў гэце паштоўкі.

Прынамсі, звернемся да арыгінала на рускай мове: **Адрас:** Г. Вільня Віленская вуліца д. N 20 откр. К. Міцкевіча **Паштовыя штампы:** Мінск. губ.: 1.8.10 **Вільня:** 2.8.10

На адвароце тэкст: Мінск, 24/VII. Ваше пісьмо я атрымаў толькі сёння — два дня спуска пасля адпраўкі Вамі пісьма. Ужэ сравніцельна даўно я пісал А. Н., што нічога не имею против. Об этом же я лично говорил Ш., который

как-то у меня был. Все имеющиеся работы отдаю в Ваше распоряжение. Уведомите о дальнейшем. Крепко жму Вашу руку. Я. К. К. Мицкевич.

Паштоўка напісана Якубам Коласам 24 ліпеня 1910 года, патрапіла на пошту толькі праз восем дзён. Аднак выклікае цікавасць той факт, што з Мінска да Вільні паштоўка была дастаўлена ўсяго за суткі, пра што сведчаць паштовыя штампы, якія добра расчытаюцца. Неверагодна! Напрыканцы ХХ стагоддзя аб гэтым можна толькі марыць!

Далей трэба было даведацца, каму адрасавана паштоўка і якія асобы ў ёй зашыфраваны — зразумела: з турмы пісалася з аглядак. А самае галоўнае — пра што ідзе размова. Сапраўды, дэтэктыўная гісторыя чакала мяне.

Адрасата адшукала я лёгка. Маючы пад рукамі кніжку Лявона Луцкевіча "Вандруўкі па Вільні", якую летась перадала ў музей старшыня ЗБС "Бацькаўшчына" спадарыня Ганна Сурмач, знайшла, што па адрасе: Віленская вуліца, д. N 20 — у 1910 годзе знаходзілася рэдакцыя газеты "Наша Ніва". Паштоўка напісана адной асобе, магчыма, Антону Луцкевічу, ці, можа, Вацлаву Ластоўскаму.

Ініцыялы А. Н. (па-руску), зразумела, належаць Аляксандру Мікітавічу Уласаву, а вось Ш., трэба думаць, Яд-

вігуну Ш. — Антону Лявіцкаму. З гэтым пагадзіўся і даследчык жыцця і творчасці Ядвігіна Ш. спадар Уладзімір Содаль.

І тут ёсць свая навізна. Дагэтуль не выяўлена ніякіх матэрыялаў, якія б прама ці ўскосна пацвярджалі асабістае знаёмства Якуба Коласа і Ядвігіна Ш. Як вядома, у 1909—1910 гадах Ядвігін Ш. жыў у Вільні, працаваў сакратаром, загадчыкам літаратурнага аддзела "Нашай Нівы", а ўлетку 1910 года пешшу вандраваў па Беларусі. Гэта падарожжа пісьменнік апісаў у сваіх "Лістах з дарогі".

І зусім верагодна, што з роднай Карпілаўкі Ядвігін Ш. мог па нейкіх справах паехаць на дзень-другі ў Мінск і правесці Якуба Коласа ў турме. Відаць, так і застануцца загадкай адносіны двух мастакоў слова — Ядвігіна Ш. і Якуба Коласа, якія пазней сталі далёкімі сваякамі — родны дзядзька Коласа Язэп Лёсік ажаніўся з дачкою Ядвігіна Ш. Вандай Лявіцкай.

Але ж вернемся да тэксту паштоўкі. Уважліва перачытала яе некалькі разоў. Размова не ішла аб друкаванні асобных вершаў ці невядомых твораў у газеце, бо ўжо з восні 1908 года, калі Якуб Колас апынуўся за кратамі, у "Нашай Ніве" друкаваліся ягоныя творы, напісаныя ўжо ў турме.

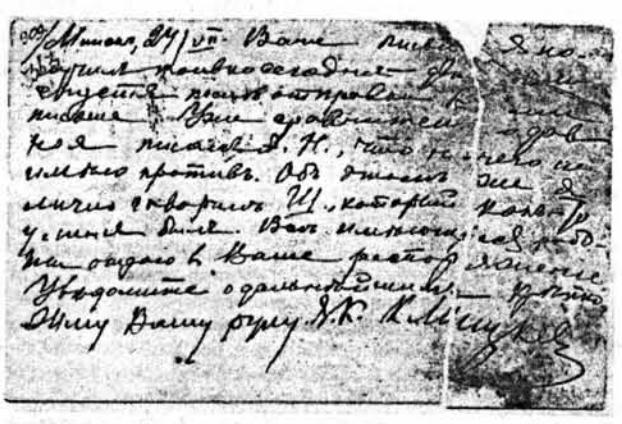
На мой погляд, размова ішла толькі аб выданні кнігі.

Восенню 1910 года ў Вільні якраз і выйшаў першы зборнік вершаў Якуба Коласа "Песні-жалыбы" (выданне "Нашай Нівы").

Такім чынам, усё становіцца на свае месцы. Рэдак-

кнігу. Ён адказвае паштоўкай, што нічога не мае супраць, што гаварыў аб гэтым з супрацоўнікамі "Нашай Нівы" А. Уласавым і Ядвігіным Ш., што аддае ўсе творы ў работу і чакае паведамлення аб тым, як ідуць справы.

...Некалькі радкоў скупога тэксту на разарванай на тры часткі паштоўцы, быццам некалькі новых цаглянак у падмурак Коласавай спад-

цыя газеты "Наша Ніва", каб падтрымаць зняволенага паэта, прапанавала Коласу сабраць свае вершы і выдаць

чыны, папоўняць старонкі жыцця і творчасці народнага песняра.
Вера МІЦКЕВІЧ

Марцін КОЎЗКІ

Доля праўды

Заслужыў пры жыцці помнік. Але трымаецца скромна, раскажа па сакрэце: ляжыць пад павеццо. Ды другі раз у бандытаў не прыме зарплату гранітам.

Цар-звон не званіў, цар-пушка не страляла. Расійс-

кім уладарам здавён была ўласціва гігантаманія. Гэта пры Леніне — Сталіне стваралася самая вялікая ў свеце дзяржава. Дзіва што аднойчы яна сама развалілася. Ці вылечылася ад гігантаманіі Масква? Не, бо нядаўна ўстанавіла найвышэйшы помнік Пятру. А цяпер спра-

буюць падараваць стометровы манумент Амерыцы. Прапануй такое нам, хоць нам бронза і трэба, мы і то пагрэбавалі б.

Пісьмо незадаволенага чытача. Не ўсё гладка пад гэтым Коўзкім. Я б такім не даваў волі. Вярзуць нешта з выглядам філасофскім, а самі сваволяць, сякуць і колюць. Прыстойна ўсё на 16-ай старонцы, дык на табе —

ці не радыеактыўны стронцыў. Хачу запытацца ў кіраўніцтва: нашто нам тое з'едлівае яхідства? Можна бэсціць усенародна, але каб лагодна.

Вынесці Леніна з маўзалея? Так, але маўзалея захаваць у якасці музея. Мець нават на трыбуне постачі былых "карыфеляў". Ды ці ўдасца аднавіць калоны палымяных дэманстрантаў, а па ўсёй краіне

— шэрагі арыштантаў?

За подзвігі і пот горкі ўрад даваў металічныя зоркі. Ды калі яшчэ — гэта прызнаць трэба — за подзвігі абяцалі зоркі на небе.

Многіх пазнаеш са спіны. Твар часам мала што дадае да аблічча гэтых людзей. Дык няма ж такой манеры хадзіць задам наперад.